

(ร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)

(ภาษาไทย) กองทุนสวัสดิการ “ซารีกัตมาตี” วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพชุมชน
มลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคะ
อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส

(English) Syarikat Mati (Funeral Chairity Bond) Culture Malay Muslim
Community Health Care: A Case Study of Ban koh, Yi-ngo
District, Narathiwat Province.

โดย

นายมะดาโอ๊ะ ปูเตะ และคณะ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔

กิตติกรรมประกาศ

มวลดการสรรเสริญทั้งหมดเป็นเอกสิทธิ์สำหรับเอกองค์อัลลอฮ์ (ซุบ) ที่ทรงอนุมัติให้ศิษษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จไปด้วยดี ขอความสันติสุขจงมีแด่ศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อล) และบรรดาสาวกของท่านผู้บริสุทธิ์

รายงานการวิจัยเรื่อง "กองทุนสวัสดิการ “ซารีกัตมาตี” วัฒนธรรมการดูแลสุขภาวะชุมชนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส" เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ 2554

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว ประธานกรรมการตรวจรับผลการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และ คุณพรพรรณวี ประยูรพรหม กรรมการตรวจรับผลการวิจัย ที่ได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไขสิ่งที่บกพร่องที่เป็นประโยชน์ต่องานชิ้นนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณ คุณกิตติพร ใจบุญ ผู้ประสานงานทุนวิจัยของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมที่ให้คำแนะนำและความสะดวก

ขอขอบคุณคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะาะ สมาชิกกองทุนฯ ประชาชนบ้านโคะ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องที่ให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่ง

คุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากงานวิจัยชิ้นนี้ถือว่าเป็นความประสงค์ของอัลลอฮ์ และหากเกิดความผิดพลาดต้องขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

นายมะดาโอะ ปูเตะและคณะ
มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาประวัติการเข้ามาของกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีในบ้านโคะ 2) ศึกษาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในบ้านโคะ 3) หลักการอิสลามในแง่สุขภาวะมุสลิมในการจัดการกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีจากมุมมองของชุมชน และ 4) พิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง และความสำเร็จจากมุมมองของชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นศึกษาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ “ชาริกัตมาตี” ชุมชนบ้านโคะ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โดยมีเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย คณะกรรมการกองทุนฯ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน จำนวน 40 คน วิธีการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตการณ์

ผลจากการศึกษาพบว่า **ประวัติการเข้ามาของกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีในบ้านโคะ** มีความเกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ 1) เกิดจากการศึกษาหลักการศาสนาอิสลามว่าด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาบูรณาการให้เหมาะกับสถานการณ์และบริบทพื้นที่ 2) เกิดจากการพูดคุยหาทางออกของชุมชนกรณีที่ครอบครัวยากจนเสียชีวิตเพื่อจัดให้มีสวัสดิการช่วยเหลือในการจัดการศพ และ 3) เกิดจากการศึกษารูปแบบการบริหารของกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีที่กำปงนากอและนำมาบูรณาการใหม่ **การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน** มีการบริหารเองโดยชุมชน จะไม่อยู่ภายใต้การบริหารของมัสยิด มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบของแต่ละโซนเพื่อทำหน้าที่รับเงินนวัตที่ทางสมาชิกของแต่ละโซนนำมาส่งด้วยเหตุผลอยากให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่เข้มแข็งและมีจิตอาสาสูง **หลักการอิสลามในแง่สุขภาวะมุสลิมในการจัดการกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตี** การกำชับให้มุสลิมทุกคนให้การพុងสังคมและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยกว่า สอดคล้องกับหลักการอิสลามในเรื่องของการส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันโดยเฉพาะผู้ที่มีความเดือดร้อน ดังนั้นการช่วยเหลือให้มีกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีนี้สามารถลดปัญหาความเครียดของครอบครัว ทำให้เกิดสุขภาวะด้านจิตใจที่ดีขึ้น **พิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง และความสำเร็จจากมุมมองของชุมชน** กองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีบ้านโคะถือว่าประสบผลสำเร็จ เนื่องจากเป็นกองทุนที่มีจุดแข็ง บริหารเองโดยชุมชน มีสมาชิกที่สมัครเพิ่มขึ้นเป็น 846 รหัส มีเงินสวัสดิการคงเหลือในกองทุนทั้งที่เป็นเงินสดประมาณ 70,000 บาท และเงินฝากธนาคารประมาณ 720,000 กว่าบาท เงินสวัสดิการที่สมาชิกจะได้รับจะเพิ่มขึ้นทุกปี และในปี 2555 เงินสวัสดิการปรับขึ้นเป็น 14,000 บาท ต่อศพ

คำสำคัญ : กองทุนสวัสดิการ ชาริกัตมาตี วัฒนธรรม มลายูมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	i
บทคัดย่อ	ii
สารบัญ	iii
สารบัญตาราง	v
สารบัญแผนภูมิ	vi
บทที่ 1 ภูมิหลังการวิจัย	1
1.1 ความเป็นมาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 คำถามหลักในการวิจัย	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
บทที่ 2 รากฐานทางวัฒนธรรมของไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กับการจัดการศพในอิสลาม	8
2.1 อาณาจักรลังกาสุกะประวัติศาสตร์ยุคต้นของคนชายแดนใต้	8
2.2 พัฒนาการทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	10
2.3 หลักการศาสนาอิสลามเกี่ยวกับสุภาพะ	19
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศพในอิสลาม	22
2.5 การช่วยเหลืองานศพของชุมชนมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	25
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในอิสลาม	26
บทที่ 3 บริบทชุมชนบ้านโคะมาตี	35
3.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน	35
3.2 ลักษณะด้านประชากรและศาสนา	35
3.3 ลักษณะด้านทรัพยากรและเศรษฐกิจ	36
3.4 วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนบ้านโคะ	37
3.5 ผู้นำและองค์กรในชุมชนบ้านโคะ	40
บทที่ 4 กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีของชุมชนบ้านโคะ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส	41
4.1 ข้อมูลภูมิหลังของกองทุนฯ	41
4.2 ต้นกำเนิดกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ	43

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.3 การดำเนินการและการพัฒนากองทุนสวัสดิการชารีกัตมาตีบ้านโคะ	45
4.4 หลักการอิสลามในเรื่องสุขภาวะที่เกี่ยวข้องกับกองทุนสวัสดิการชารีกัตมาตีบ้านโคะ	50
4.5 ความสำเร็จในการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชารีกัตมาตีบ้านโคะ	53
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	58
5.1 สรุปผลการวิจัย	58
5.2 ข้อเสนอแนะ	61
บรรณานุกรม	62
บุคลากร	64
ภาคผนวก	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	ผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ	40
3.2	ผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติ	40
3.3	ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ	40
4.1	รายชื่อคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ	42

บทที่ 1

ภูมิหลังการวิจัย

1.1 ความเป็นมาของการวิจัย

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานของชุมชนไทยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้มีลักษณะเฉพาะทางภาษาและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้คนที่ดำรงอยู่ท่ามกลางอาณาบริเวณที่ศาสนาอิสลามเป็นพลังชีวิต วัฒนธรรมที่ทรงอิทธิพล กลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ ทั้งในประวัติศาสตร์การสร้างชาติ การเมืองและความมั่นคง (พุทธิชาติ โปธิบาลและธนานันท์ ตรงดี อ้างถึงในวัฒนา สุกันศล, 2544: 2) นอกจากนั้น Mohd. Zamberi A. Malek (อ้างถึงในรัตติยา สาและ, 2544: 5) กล่าวว่า ดินแดนปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เมื่อครั้งเป็นราชอาณาจักร “ปัตตานี” นั้นเคยเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การศึกษา และการศาสนา มีผู้คนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกันเช่น มลายู ชาว อินเดีย จีน อาหรับ จำปา เชื่อกันว่าบรรพบุรุษของผู้คนในดินแดนดังกล่าว นับถือลัทธิบูชาภูตผีวิญญาณ (animism) มาก่อน ต่อมามีการเผยแพร่ศาสนาต่างๆ เข้ามาในดินแดนแถบนี้ เช่น ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู พุทธ และอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ครองชัย หัตถดา (2552) ถึงประวัติศาสตร์ของคนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพัฒนาการของความเชื่อและศาสนาเริ่มจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงกาสุกะ ซึ่งดินแดนแถบนี้เป็นที่อยู่ของชนพื้นเมือง หรือ โอริงอัลลี เช่น ชาโกลและเซมิง ซึ่งชนเหล่านั้นยังไม่มีการนับถือศาสนาใดๆ หลังจากนั้นในยุคเริ่มต้นประวัติศาสตร์ ราว 2 พันปีถึง พ.ศ. 700 ปี มีชาวอินเดียเดินทางมาในแถบนี้นำศาสนาและวัฒนธรรมมาเผยแพร่ด้วย ซึ่งปรากฏรอยศาสนาพราหมณ์และการค้าตามปากน้ำขยายเป็นชุมชนเป็นเมืองท่าที่สำคัญ พอเข้าสู่อาณาจักรโบราณลังกาสุกะหรือ ลังยาชู (Lang Ya Shiu) มีปรากฏราว พ.ศ. 700 -1400 ปี ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 11-14 ลังกาสุกะเป็นรัฐอิสระ เป็นยุครุ่งเรืองมีแหล่งโบราณลังกาสุกะที่ทำสาป จังหวัดยะลา และอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา หลังจากนั้นเป็นยุคของอาณาจักรศรีวิชัย มีกองทัพเรืออันเกรียงไกรและเป็นยุครุ่งเรืองของพุทธฝ่ายมหายาน ชาวลังกาสุกะก็นับถือพุทธมหายานด้วย มีศาสนสถานทางพุทธสร้างขึ้นหลายแห่งบนคาบสมุทรมลายูรวมถึงพระนอนองค์ใหญ่ในวัดถ้ำคูหาภิมุข จังหวัดยะลาด้วย หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 1836 เป็นยุคของอาณาจักรมัชปาหิต ซึ่งเป็นอาณาจักรฮินดู ช่วงนี้มีพ่อค้าชาวอาหรับและนักเผยแพร่ศาสนา นำศาสนาอิสลามเข้ามามากขึ้นในแถบนี้ ต่อมาไม่นานอาณาจักรมัชปาหิตก็แผ่อำนาจมาปกครอง โดยลังกาสุกะก็อยู่ใต้ปกครองด้วย ในปี พ.ศ. 1884-1907 การเผยแพร่ศาสนาอิสลามเข้ามามากขึ้นโดยเฉพาะบริเวณเมืองปาไซและมะละกา และในปี พ.ศ. 1998 กองทัพมะละกาบุกตีเมืองโกตามหลิฮัยเป็นเมืองหน้าด่านของลังกาสุกะได้และขยายอำนาจปกครองทั่วหัวเมืองแหลมมลายู ทำให้ชาวเมืองหันมานับถือศาสนาอิสลามตามมะละกาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และต่อมาในปี พ.ศ. 2000 พญาอินทிரาราชโอรสของราชาศรีวิงสาแห่งเมืองโกตามหลิฮัยได้สร้างเมืองใหม่ชื่อปัตตานี ตั้งอยู่ริมทะเลบ้านกรือเซะ บานา และหันมานับถือศาสนาอิสลามเปลี่ยนชื่อเป็น สุลต่าน อิสมา

อิล ชาห์ ปกครองเมืองปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2043-273 ทำให้ชาวเมืองเปลี่ยนศาสนาตามนับถือศาสนาอิสลามอย่างสมบูรณ์ การนับถือศาสนาต่างกันในระยะต่อมาส่งผลให้ศาสนิกชนมีการใช้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จนทุกวันนี้ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม

ในส่วนของวัฒนธรรมการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในทัศนะของ สุรียะ สะนิวาและคณะ (2551: 60) ปัจจุบันประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายูถิ่นในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการดำเนินชีวิตของพวกเขา นอกจากนั้นได้อธิบายเพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็นวัฒนธรรมอิสลาม หมายถึงสภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม การอบน้อมยอมตนต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.¹) พระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิง เพื่อความเป็นสันติสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า จะเห็นได้ว่าสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้หากมองในภาพรวมของประเทศไทยในเชิงพื้นที่ก็จะเป็นชนกลุ่มน้อยแต่หากมองเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็จะพบว่าเขาจะเป็นชนกลุ่มใหญ่ ที่มีวิถีชีวิตซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าในสังคมไทยและสามารถเชื่อมร้อยกับสังคมมลายูมุสลิมในภูมิภาคอาเซียนอีกกว่าสองร้อยล้านคน ส่วน มะดาโอะ ปูเตะและคณะ (2553: 14) ได้พูดถึงเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย คือ จังหวัดสตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งนอกจากจะมีพรมแดนติดต่อกันทั้งทางบกและทางทะเล ติดกับรัฐต่างๆ ทางตอนเหนือของมาเลเซียเป็นแนวยาวแล้ว อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ที่ใกล้ชิดสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ดังจะเห็นได้จากการที่ประชาชนของทั้งสองฝั่ง มีลักษณะทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและคล้ายคลึงกัน เช่น วัฒนธรรมการเย็บเยียนครอบครวผู้เสียชีวิต (วัฒนธรรมการนำวัด) มีการนำเงินนำวัดไปมอบให้กับครอบครวที่เสียชีวิตเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศพ ซึ่งวัฒนธรรมนี้มีการถือปฏิบัติทั้งมุสลิมที่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยและมุสลิมที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย

ในด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้น สังคมไทยมีวัฒนธรรมการอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูล มีน้ำใจต่อกัน ในอดีตคนไทยได้รับสวัสดิการจากธรรมชาติ หาดเห็ด หาดหน่อไม้จากป่าใกล้บ้าน หาปูปลาในแม่น้ำลำคลอง ยามเจ็บป่วยได้ยาจากสมุนไพรในป่า เพื่อนบ้านมาเฝ้าไข้ให้กำลังใจ มีปัญหาชีวิตมีศาสนาและผู้อาวุโสในชุมชนเป็นที่พึ่ง เป็นสวัสดิการที่ธรรมชาติและผู้คนมีให้แก่กันบนพื้นฐานของความเกื้อกูล มีน้ำใจ และเคารพซึ่งกันและกันระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2550: 63) ต่อมาองค์กรชุมชนได้ตระหนักถึงความมั่นคงในชีวิตจึงได้รวมกันจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนและพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชุมชนที่หลากหลาย เน้นให้ชุมชนหันมาพึ่งพาวัฒนธรรมประเพณีและความสัมพันธ์ในรูปแบบของสวัสดิการแบบครบวงจร เป็นสวัสดิการแบบพึ่งตนเองที่ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง

¹ อ่านว่า “ซุบฮานะฮู วะตะอาลา” แปลว่า “พระองค์ทรงบริสุทธิ์และทรงสูงส่งยิ่ง” เป็นคำสุภาพที่ชาวมุสลิมใช้กล่าวหลังจากนาม “อัลลอฮ์”

ระบบ ร่วมบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้เป็นกองทุนที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2552: 1)

นอกจากการให้ความช่วยเหลือระหว่างบุคคลแล้ว ยังมีหน่วย กลุ่มหรือองค์การ ในรูปของสวัสดิการชุมชนซึ่งเป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชนท้องถิ่นที่ร่วมกันสร้างระบบหลักประกันความมั่นคงของชีวิตเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนท้องถิ่นและสังคม มุ่งฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นให้มีการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับวัฒนธรรม ตามหลักศาสนาและภูมิปัญญาของท้องถิ่นตั้งแต่เกิดจนตาย สวัสดิการชุมชนเป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลที่เริ่มจากการพึ่งตนเองก่อน เป็นการช่วยเหลือที่มากกว่าเงินหรือวัตถุ แต่เน้นความสัมพันธ์ที่ดี การมีน้ำใจ การไว้วางใจซึ่งกันและกัน การมีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างการออมเพื่อการให้เป็นกองทุนมากกว่ากองทุน ทุกคนต่างเป็นผู้ให้และผู้รับ เป็นการ “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” การช่วยเหลือที่แผ่ถึงผู้ทุกข์ยากและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน สวัสดิการชุมชนต่างจากระบบประกันเชิงพาณิชย์ที่ให้ความสำคัญกับระบบสมาชิกและการได้รับประโยชน์ต่างเบี้ยประกัน สวัสดิการชุมชนจะขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถบรรลุเป้าหมาย มีความมั่นคงของชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน ชุมชนต้องเป็นแกนหลักสร้างการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางวางแผนกับท้องถิ่น เชื่อมโยงสวัสดิการชุมชนกับการสร้างทุนใหม่ของชุมชนซึ่งเป็นทุนเศรษฐกิจและทุนสังคม การเชื่อมโยงกับการพัฒนาอื่นๆของชุมชนอย่างกลมกลืน สร้างกระบวนการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแต่มีความซื่อสัตย์และมีประสิทธิภาพเป็นการสร้างระบบการเรียนรู้ตลอดเวลา

ในศาสนาอิสลามก็มีการให้สวัสดิการที่สอดคล้องกับหลักการศาสนาที่เป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้านการประกันให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุข มั่นคงในอุดมการณ์ ชีวิตและทรัพย์สิน มีความปลอดภัย เพื่อสู่การมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ หลักสวัสดิการทางสังคมในอิสลามเป็นหลักที่อัลลอฮ์ได้บัญญัติไว้ โดยโยงใยเกี่ยวข้องกับการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ หลักการดังกล่าวได้ถูกกำหนดมาพร้อมๆกับอิสลามและเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมอิสลามอันมีมาตั้งแต่ 1,400 ปีมาแล้ว (อับดุลรอฮ์มัน เจาะมะ, 2542: 73) ดังที่อัลลอฮ์ได้กล่าวในอัลกุรอาน :

ความว่า “ จงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์และอย่างตั้งภาคีต่อพระองค์ กับสิ่งใดทั้งสิ้น และจงทำความดีต่อพ่อแม่ ต่อญาติสนิท ต่อลูกกำพร้า ต่อคนยากจน ต่อเพื่อนบ้านที่เป็นญาติ ต่อเพื่อนบ้านที่ไม่ได้เป็นญาติ ต่อเพื่อนสนิท ต่อผู้เดินทาง และต่อทาสที่พวกเจ้าครอบครอง แท้จริงอัลลอฮ์ไม่ทรงรักผู้ที่หยิ่งผยองอีกทั้งยกตัวเอง ”

นอกจากนี้อิสลามได้จัดสวัสดิการทางสังคมให้สังคมเป็นลำดับ โดยเน้นสวัสดิการที่ให้การสนับสนุนครอบครัวที่ยากจนและด้อยโอกาสโดยให้ระดับหน่วยของสังคมเป็นผู้รับผิดชอบ

ร่วมกับเครือข่ายที่มีหะดีษที่ท่านรอซูล (ศ็อล²)กล่าวตอบ เมื่อมีศอฮาบะฮ (สาวก) ถามท่านเกี่ยวกับภาระหน้าที่ของคนๆ หนึ่งในกรดูแลให้ความช่วยเหลือ ท่านตอบ

ความว่า “แม่ของเจ้า พ่อของเจ้า พี่หรือน้องสาวของเจ้า พี่หรือน้องชายของเจ้า ผู้ได้บังคับบัญชาที่เจ้าต้องให้สิทธิแก่เขา และญาติที่มีสิทธิเหนือเจ้า”

จากโองการและหะดีษดังกล่าว อิสลามได้จัดลำดับการให้ความช่วยเหลือให้แก่บุคคลดังต่อไปนี้ตามลำดับคือ แม่ พ่อ พี่สาวหรือน้องสาว พี่ชายหรือน้องชาย ญาติใกล้ชิด ญาติที่มีสิทธิ

สอดคล้องกับบริบทชุมชนมลายูมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกี่ยวกับการจัดให้มีระบบสวัสดิการชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย โดยเฉพาะในเรื่องกองทุนช่วยเหลือการจัดการศพของสมาชิกในชุมชนหรือตำบล โดยแต่ละชุมชนจะมีวัฒนธรรมที่เหมือนกันคือ เมื่อมีสมาชิกในชุมชนเสียชีวิต ประชาชนในหมู่บ้านจะทำการนาวัต³ และจะนำเงินสดหรือข้าวของไปให้กับครอบครัวที่เสียชีวิตเพื่อใช้ในการจัดการศพ เงินนาวัตที่ชาวบ้านบริจาคให้กันนั้นไม่มาก ประมาณ 20 – 50 บาท ต่อครอบครัว เมื่อมีการเสียชีวิตของสมาชิก ครอบครัวผู้เสียชีวิตต้องหาเงินมาก่อนหนึ่งเพื่อมาจัดการศพดังกล่าวซึ่งค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้มากพอสมควร การตายอย่างกะทันหันทำให้บางครอบครัวที่ไม่มีเงินสำรองเตรียมไว้จึงต้องไปพึ่งคนรวยในชุมชนโดยการนำที่ดินที่มีอยู่ไปขายหรือจำนองในราคาที่ถูกกว่าปกติเพื่อมาใช้จ่ายในการจัดการศพ ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาสถานะด้านจิตใจของครอบครัวผู้เสียชีวิตที่ต้องเสียคนรักในครอบครัวแล้ว อีกทั้งต้องมาเครียดในส่วนของภาระเงินทองมาใช้จ่ายในเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงมีการคิดค้นจัดให้มีกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือจัดการศพ (ซารีกัตมาตี) ขึ้นในชุมชน ประชาชนในชุมชนจะได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือครอบครัวดังกล่าวโดยมีการเก็บเงินนาวัต (เงินช่วยเหลือเพื่อจัดการศพ) และมีการมอบให้กับครอบครัวเพื่อใช้ในการจัดการศพที่จำเป็น

กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีเป็นกองทุนหนึ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีการกำหนดรูปแบบและการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ตลอดจนมีการเรียกชื่อกองทุนที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน เป็นกองทุนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่เสียชีวิต เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “กองทุนสวัสดิการ “ซารีกัตมาตี” วัฒนธรรมการดูแลสถานะชุมชนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส” ว่ามีการจัดรูปแบบกองทุนและการบริหารจัดการอย่างไร ทั้งนี้เพื่อสามารถเป็น

² อ่านว่า “ศ็อลลัลลอฮู อะลัยฮิ วะซัลลิม” แปลว่า “ขออัลลอฮฺทรงโปรดปรานและประทานความสันติแด่ท่าน” เป็นคำสุภาพที่ชาวมุสลิมใช้กล่าวหลังนามท่านศาสดามุฮัมมัด

³ เป็นวัฒนธรรมของชนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จะมีการเยี่ยมเยียนเพื่อปลอบใจญาติผู้เสียชีวิตและจะมีการนำเงินสด ข้าวสาร หรือน้ำตาลทรายไปบริจาคด้วย

ตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นในเรื่องการให้มีกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติการเข้ามาของกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีในบ้านโคะ
2. ศึกษาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในบ้านโคะ
3. หลักการอิสลามในแง่สุขภาวะมุสลิมในการจัดการกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีจากมุมมองของชุมชน
4. พิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง และความสำเร็จจากมุมมองของชุมชน

1.3 คำถามหลักในการวิจัย

1. กองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีบ้านโคะมีต้นกำเนิดที่ไหน ตั้งแต่เมื่อใด มีการดำเนินการและพัฒนาการอย่างไรบ้าง
2. กองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีมีรากฐานจากหลักการอิสลามในเรื่องสุขภาวะและวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างไรบ้าง
3. ประวัติบ้านโคะ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างประชากร การประกอบอาชีพ ระบบความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนกิจทางอิสลามของชุมชนบ้านโคะเป็นอย่างไร
4. การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีบ้านโคะประสบผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
ศึกษาเกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพชุมชนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคะ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส
2. ขอบเขตด้านพื้นที่
ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านโคะและชุมชนรอบข้างที่อยู่ในเขตตำบลจอบาเย อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส โดยเฉพาะชุมชนที่เป็นสมาชิกของกองทุน
3. ขอบเขตด้านประชากร
คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชาริกัตมาตีบ้านโคะ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และประชาชนในตำบลจอบาเย อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา
ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2554 ถึง 31 กรกฎาคม 2555

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นศึกษาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ “ชาरिकัตมาตี” วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพชุมชนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส โดยมีเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ดังนี้

1. การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นข้อมูลทั่วไปของชุมชนและข้อมูลเกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตี โดยใช้วิธีการศึกษา ทบทวน ประมวล และรวบรวมจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเสริมด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งที่เป็นคณะกรรมการกองทุนฯ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และประชาชนทั่วไป
2. การสัมภาษณ์ระดับลึกผู้มีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการกองทุนฯ ด้วยการใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก โดยมีการปรับหัวข้อและเนื้อหาหรือประเด็นการสัมภาษณ์ให้มีความสอดคล้องกับบริบทเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ประธานคณะกรรมการกองทุนฯ คณะกรรมการกองทุนฯ ผู้นำศาสนา และผู้นำท้องถิ่น
3. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ทีมงานจะทำการสังเกตการณ์และทำการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับเรื่องนี้กับสมาชิกกองทุนฯ และประชาชนทั่วไป เพื่อให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงและเข้าใจถึงบทบาทของกองทุนฯ ในการบริหารจัดการศพของชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินการของกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตีของชุมชนบ้านโคะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส
2. ทำให้ได้นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตีสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง
3. เป็นประโยชน์กับการจัดการชุมชนอื่นๆ บนวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับศาสนาในการจัดการ และเป็นแนวทางการจัดตั้งกองทุนอื่นๆ ในชุมชน

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

กองทุนสวัสดิการชุมชน หมายถึง กองทุนที่ประชาชนในชุมชนทำการรวบรวมเงิน เพื่อเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชน

การบริหารจัดการ หมายถึง การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน (ชาरिकัตมาตี) ของมลายูมุสลิมโดยครอบคลุมถึงการจัดเก็บและการจ่ายเงินสวัสดิการให้แก่สมาชิกกองทุน

ซารีกัตมาตี หมายถึง กองทุนสวัสดิการช่วยเหลือจัดการศพสำหรับครอบครัวที่ได้สมัครเป็นสมาชิกกองทุนในชุมชน โดยจะมีการเก็บและจ่ายเฉพาะเวลาที่มีสมาชิกกองทุนเสียชีวิตเท่านั้น

เงินนาวัต หมายถึง เงินบริจาคที่ทางครอบครัวในชุมชนทำการบริจาคให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตใช้ในการจัดการศพในจำนวนที่ทางกองทุนกำหนดโดยยึดหัวหน้าครอบครัวเป็นหลัก

วัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมชาวมลายูมุสลิมในการอาศัยอยู่ในชุมชนตามครรลองของศาสนาและความเชื่อซึ่งครอบคลุมถึงวิถีชีวิตทุกด้านรวมทั้งการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ กองทุนซารีกัตมาตี

การจัดการศพ หมายถึง การจัดการศพในอิสลามถือเป็นฟิรฎุกีฟายะห์ (หมายความว่าต้องมีคนมารับผิดชอบ หากไม่มีคนมารับผิดชอบเรื่องดังกล่าวก็จะเป็นบาปกับทุกคนในชุมชน) ในการจัดการศพในอิสลามจะเริ่มตั้งแต่การห่อศพ การหามศพไปสุสาน (กุโบร์) การขุดหลุม การละหมาดญะนาซะห์ และการฝังศพ

มลายูมุสลิม หมายถึง เป็นชาวมุสลิมดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ต่อมาได้มีการวิวัฒนาการจากอาณาจักรลังกาสุกะ⁴ นครรัฐปัตตานี และในที่สุดเป็นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มลายูมุสลิมในงานวิจัยนี้ หมายถึง มุสลิมไทยที่อาศัยอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บางแหล่งข้อมูลจะเรียกชาวมลายูกลุ่มนี้ว่า มลายูปตานี

ชุมชน หมายถึง ชุมชนบ้านโคะ ตำบลจอบะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดที่อยู่ทางภาคใต้ที่มีชายแดนติดกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

⁴ อมรา ศรีสุชาติ (อ้างใน รัตติยา สาและ, 2544: 31) อธิบายว่า ลังกาสูกะ เป็นชื่อเมือง (อิ) ลังคาโคะ ซึ่งเป็นคำสันสกฤตคือ ลังคะ กับ อโคะ แปลว่า “เมืองสหพันธรัฐอโคก” ปรากฏชื่อตามเอกสารจีนว่า หลังหย่าชวในพุทธศตวรรษที่ 11 และต่อมาเรียกผิดเพี้ยนไป ในเอกสารอาหรับและมลายูในพุทธศตวรรษที่ 20-22 ว่า ลังคะศุกา และ ลังกะสุกะ แล้วมาเพี้ยนเสียงในภาษาไทย โดยนักวิชาการไทยนำมาใช้ว่า ลังกาสูกะ เคยเป็นเมืองอิสระในภาคใต้ที่มีเอกราชในการปกครอง มีฐานะเป็นประเทศ และเป็นที่ยอมรับในประชาคมโลก เพราะปรากฏชื่ออยู่ในแผนที่โลก มีความสัมพันธ์กับอีกสองรัฐ คือ ลิกอร์หรือละคร (นครศรีธรรมราช) และ สิงขระ (สงขลา)

บทที่ 2

รากฐานทางวัฒนธรรมของไทยมุสลิมในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้กับการจัดการศพในอิสลาม

ในบทนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับรากฐานและพัฒนาการทางวัฒนธรรมของไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับการจัดการศพในอิสลาม ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 อาณาจักรลังกาสุกะประวัติศาสตร์ยุคต้นของคนชายแดนใต้
- 2.2 พัฒนาการทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2.3 หลักการศาสนาอิสลามเกี่ยวกับสุภภาวะ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศพในอิสลาม
- 2.5 การช่วยเหลืองานศพของชุมชนมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในอิสลาม

2.1 อาณาจักรลังกาสุกะประวัติศาสตร์ยุคต้นของคนชายแดนใต้

ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อให้เกิดความกระจ่างและชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและศาสนาของคนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่มักตัดทอนความคิดของตนเองอยู่ที่ศาสนาอิสลามว่าเป็นของที่คู่กับคนชายแดนใต้ ทั้งๆ ที่ประวัติศาสตร์ได้พูดถึงการพัฒนาการของความเชื่อและศาสนา ดังนี้ (ครองชัย หัตถา, 2552: 129-139)

1. ยุคก่อนประวัติศาสตร์ลังกาสุกะ (ก่อน พ.ศ. 700)

- ดินแดนแถบนี้เคยเป็นที่อยู่ของชนพื้นเมืองมาก่อน 3 พันปี เรียกตนเองว่า Orang Asli หรือพวกโอรัง อัสลี คือเผ่าชนนิกริโต เช่น ซาไกและเซมัง

- ยุคเริ่มต้นประวัติศาสตร์ ราว 2 พันปีถึง พ.ศ. 700 ปี มีชาวอินเดียเดินทางมาในแถบนี้ นำศาสนาและวัฒนธรรมมาเผยแพร่ด้วย ปรากฏรอยศาสนาพราหมณ์และการค้าตามปากน้ำขยายเป็นชุมชนเป็นเมืองท่าที่สำคัญ เช่น เมืองตักโกลา และเมืองพันพัน เป็นต้น

2. ยุคลังกาสุกะช่วงแรก (พ.ศ. 700-1400)

- ยุคอาณาจักรโบราณลังกาสุกะหรือลังยาซู (Lang Ya Shiu) มีปรากฏราว พ.ศ. 700 -1400 ปี ตามหลักฐานบันทึกการเดินทางของชาวจีนว่า มีรัฐต่าง ๆ เกิดขึ้นมากแห่งรวมถึงรัฐลังกาสุกะด้วยบนคาบสมุทรมาลายู ในการปกครองของอาณาจักรฟูนัน (Funan) ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 11-14 ลังกาสุกะเป็นรัฐอิสระ เป็นยุครุ่งเรืองมีแหล่งโบราณลังกาสุกะที่ทำสาป จ. ยะลา และ อ. ยะรัง จ. ปัตตานีที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา มีหลักฐานการส่งทูตไปจีนในปี พ.ศ. 1058, 1066, 1111

3. ยุคลังกาสูกะอยู่ในอำนาจอาณาจักรศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 14-15)

- ยุคนี้อาณาจักรศรีวิชัยมีกองทัพเรืออันเกรียงไกรและเป็นยุครุ่งเรืองของพุทธฝ่ายมหายาน ชาวลังกาสูกะก็นับถือพุทธมหายานด้วย มีศาสนสถานทางพุทธสร้างขึ้นหลายแห่งบนคาบสมุทรมลายู รวมถึงพระนอนองค์ใหญ่ในวัดถ้ำคูหาภิมุข จ. ยะลาด้วย.

4. ยุคลังกาสูกะอยู่ใต้ปกครองอาณาจักรโจฬะ (พ. ศ. 1567-1587)

- นับแต่ พ.ศ. 1535 ตลอดมา กองทัพโจฬะแห่งอินเดีย ได้บุกตีเมืองต่าง ๆ บนคาบสมุทรมลายูของอาณาจักรศรีวิชัย เพื่อคุมเส้นทางการค้าขายผ่านช่องแคบมะละกาและหลายมุมเมืองรวมถึงลังกาสูกะได้อยู่ใต้ปกครองของโจฬะในปี พ.ศ. 1567 ในปี พ.ศ. 1587 กองกำลังลังกาสูกะยึดคืนมาได้ แม้ศรีวิชัยกลับมามีอำนาจแต่ก็แพ้รัฐตั้งใหม่คืออาณาจักรมัชปาหิต ในปี พ.ศ. 1836 และช่วงนี้พ่อค้าชาวอาหรับและนักเผยแพรศาสนาอิสลามเข้ามามากขึ้นในแถบนี้

5. ยุคลังกาสูกะสมัยสุโขทัย-มัชปาหิต (พ.ศ. 1838-1907)

- ในต้นรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง ราวปี พ.ศ. 1838 กรุงสุโขทัยส่งกองทัพมาตั้งไว้ที่เมืองนครศรีธรรมราชร่วมกับกองทัพเรือเมืองนครศรีธรรมราชทำสงครามเพื่อปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ไปทั่วปลายแหลมมลายูคือเตมาสิก (ประเทศสิงคโปร์ปัจจุบัน) ไปจนถึงเมืองปาไซ บนเกาะสุมาตรา ในตำนานนครศรีธรรมราชกล่าวว่า “ไทยได้ส่งเจ้าเมืองไปปกครองหัวเมืองมลายู ได้แก่ เมืองตานี (ลังกาสูกะ) เมืองสาย (สายบุรี) เมืองกลันตัน เมืองปาหัง เมืองไทร (ไทรบุรี) เมืองอะเจ (อาเจห์) ฯลฯ” ต่อมาไม่นานอาณาจักรมัชปาหิตก็แผ่อำนาจมาปกครองโดยลังกาสูกะก็อยู่ใต้ปกครองด้วยในปี พ.ศ. 1884-1907 พร้อมกับการเผยแพรศาสนาอิสลามเข้ามามากขึ้นโดยเฉพาะบริเวณเมืองปาไซและมะละกา

6. ยุคนครปัตตานี (พ.ศ. 2043-2351)

- ในช่วงต้นยุคอยุธยา มะละกามีอำนาจมาก สยามต้องยกทัพไปตีแต่ไม่ชนะ ในปี พ.ศ. 1998 กองทัพมะละกาบุกตีเมืองโกตามลหิขัยเป็นเมืองหน้าด่านของลังกาสูกะได้และขยายอำนาจปกครองทั่วหัวเมืองแหลมมลายู ทำให้ชาวเมืองหันมานับถือศาสนาอิสลามตามมะละกาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

- ต่อมาในปี ราว พ.ศ. 2000 พญาอินทिरราชโอรสของราชาศรีวังสาแห่งเมืองโกตามลหิขัยได้สร้างเมืองใหม่ชื่อปัตตานี ตั้งอยู่ริมทะเลบ้านกรือเซะ บานา และหันมานับถือศาสนาอิสลามเปลี่ยนชื่อเป็น สุลต่าน อิสมาอิล ซาห์ ปกครองเมืองปัตตานี ระหว่างปี พ.ศ. 2043-273 ทำให้ชาวเมืองเปลี่ยนศาสนาตามนับถือศาสนาอิสลามอย่างสมบูรณ์มีความรุ่งเรืองเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลาม ปัตตานีมีเจ้าปกครองถึง 23 พระองค์ ในปี พ.ศ. 2351 รัฐปัตตานีมีการปกครองเป็นระบบ 7 หัวเมือง

7. ยุคการปกครอง 7 หัวเมือง (พ.ศ. 2351-2445)

- หัวเมืองทั้ง 7 คือ ปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง ยะลา รามันท์ ระแงะ และสายบุรี แต่ละเมืองมีเจ้าเมืองปกครองส่งอำนาจมาจากสยาม โดยมีหลักว่าเมืองใดมีคนนับถือศาสนาอิสลาม

มากให้เจ้าปกครองเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม และเมื่อใดมีชาวพุทธมากให้เจ้าเมืองเป็นชาวพุทธ แต่การปฏิบัติกลับมามีปัญหา ต่อมาจึงมีการล้มเลิกแนวทางนี้ในปี พ.ศ. 2445

8. ยุคมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2445-2475)

- ในปี พ.ศ. 2449 รัฐบาลสยามตั้งมณฑลปัตตานี ต่อมาปี พ.ศ. 2465 ยกเมืองปัตตานีมีฐานะเป็นจังหวัดทำให้อำนาจเจ้าเมืองจบลง นำไปสู่การเรียกร้องเกิดปัญหามากมาย

9. ยุคสามจังหวัดภาคใต้ตอนล่าง (พ.ศ. 2476-ปัจจุบัน)

- ในปี พ.ศ. 2474 รัฐบาลยกเลิกระบบเดิม โดยรวมปัตตานีเข้าไว้ใต้การปกครองของมณฑลนครศรีธรรมราช ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 รัฐบาลแบ่งการปกครองออกเป็นอำเภอ จังหวัด จึงได้ปรากฏจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส และมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพ่อเมืองมาจนถึงปัจจุบันนี้

2.2 พัฒนาการทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วัฒนธรรมของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ชาวของประเทศอินโดนีเซียในอดีต นิธิ เอียวศรีวงศ์ และคณะ (2542: 1922) ได้อธิบาย คำว่า “ชาว” ในปัจจุบันมีความหมายที่แน่นอน คือ หมายถึงภาษาและวิถีชีวิตหนึ่งซึ่งประชาชนในเกาะชวาของประเทศอินโดนีเซีย ยกเว้นซีกตะวันตกอันเป็นที่อยู่ของชาวซุนดาซึ่งจะใช้ภาษาและวิถีชีวิตแบบซุนดา คนชวามีการปักหลักตั้งมั่นทำให้วัฒนธรรมชวาเข้มแข็ง ส่วนคำว่า “มลายู” โดยทางวัฒนธรรมหมายถึง ภาษาและวิถีชีวิตที่แพร่หลายในหมู่ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ และเป็นชนส่วนใหญ่ของดินแดนทางเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะกาลิมันตัน (บอร์เนียว) ในบริเวณชายฝั่งทะเลด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะสุมาตรา และบนคาบสมุทรมลายูมาจนถึงประมาณจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสตูล เป็นกลุ่มชนที่นิยมอพยพโยกย้ายถิ่น จึงทำให้ภาษามลายูแพร่กระจายจนกลายเป็นภาษาสากลของชนกลุ่มนี้ ภาษามลายูจึงเป็นสื่อของวัฒนธรรมชวา-มลายู และแพร่หลายอยู่ในคาบสมุทรมลายูตอนใต้

วัฒนธรรมชวาอันแข็งแกร่งได้ถ่ายทอดไปสู่ประชาชนในวัฒนธรรมมลายู (เป็นต้นว่า การใช้กริช วายัง ผ้าบาติก ฯลฯ) ด้วยประชาชนในวัฒนธรรมมลายูนี้อาจได้นำเอาวัฒนธรรมชวาแพร่กระจายไปในวงกว้าง โดยการนำเอามาละเคล้ากับวัฒนธรรมของตนเอง และเสนอแก่คนต่างวัฒนธรรมในรูปของวัฒนธรรมมลายู ด้วยเหตุฉะนั้นจึงเป็นการยากและไม่จำเป็นแก่คนนอกเช่น ไทย ที่จะแยกวัฒนธรรมมลายูว่าส่วนใดมีต้นกำเนิดในวัฒนธรรมชวา และส่วนใดเป็นของมลายูแท้ จึงเป็นการสับสนและไม่มีอันตรายอันใดที่จะเรียกรวมๆ ว่าวัฒนธรรม “ชวา-มลายู” ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าว มิได้เป็นวัฒนธรรมอันหนึ่งเดียวกัน ภาษาของสองวัฒนธรรมนี้แตกต่างกันชนิดไม่อาจสื่อสารกันได้โดยสิ้นเชิง จึงไม่นับว่าเป็น “ภาษาถิ่น” ของกันและกันได้ ในแง่ของวิถีชีวิต ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ วรรณคดี หรือแม้แต่ความเชื่อในศาสนา ยังมีความแตกต่างกันในวัฒนธรรมชวาและมลายูเองด้วย อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทั้งสองมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น เนื่องจากมีฐานทางด้านชาติพันธุ์วิทยาอันเดียวกัน และยังสามารถแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแก่กันและกันมาตลอดประวัติศาสตร์อีกด้วย

นอกจากนี้ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ (2543: 28) ได้อธิบายว่า ชนเชื้อชาติชวา-มลายู ได้กระจายและฝังรกรากอยู่บริเวณแหลมมลายู นับตั้งแต่มะละกา ยะโฮร์ เคดาห์ ปตานี และเขตเชื่อมต่ออย่างเด่นชัด กลุ่มชนเหล่านี้ต่างใช้ภาษามลายูเป็นภาษากลางในการติดต่อสัมพันธ์กัน และต่างก็มีวัฒนธรรมชาวโดดเด่นอยู่ในคติความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น ทั้งยังโยงโยสัมพันธ์กันทางเครือญาติอย่างเหนียวแน่น จึงทำให้วัฒนธรรมชวา-มลายูฝังลึกในบริเวณนี้ ตลอดทั้งรอบอ่าวปัตตานีจรดถึงเคดาห์ หรือไทรบุรี ในอีกมิติหนึ่ง วัฒนธรรมของชวา-มลายูที่ปรากฏในภาคใต้จะค่อนข้างสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมฮินดู มีทั้งเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันค่อนข้างชัดเจน และสามารถสืบสาวและศึกษาที่มาที่ไปได้ เช่น ความเชื่อเรื่องเขาพระสุเมรุ และยังปรากฏชัดในวัฒนธรรมดนตรี และการแสดงพื้นเมือง เช่น หนังตะลุงแบบชวา พิธีกรรมต่างๆ คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างโลกและจักรวาล เป็นต้น ยังรวมไปถึงวัฒนธรรมการใช้กรีซ มีด ความเจริญด้านโหราวิทยา ผ้าบาติก การใช้ผ้าจัสตาร์ วรรณกรรมชวา และภาษาชวา-มลายู

ส่วน อับดุลสุโก ดินอะ ได้อธิบายวัฒนธรรมของมุสลิมชายแดนใต้ที่มีความหลากหลาย และมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องทางโลกและทางธรรม ทั้งหลักปฏิบัติและหลักศรัทธารวมเข้าด้วยกัน คนในพื้นที่สามจังหวัดมีวัฒนธรรมชุมชนที่เป็น "อัตลักษณ์เฉพาะ" หลักการและที่มาของมุสลิมชายแดนใต้ นั้น มาจากหลักการของศาสนาอิสลามที่นำสู่การกำหนดกรอบวัฒนธรรมหรือแนวทางปฏิบัติของกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า "มุสลิม" ผู้ศรัทธาในศาสนาอิสลามนั้น มีที่มาจากหลักฐานที่ถูกระบุในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ดังนี้

ความว่า "โอ้มนุษย์ชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้ามีเพศชายและเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นหมู่เหล่า เผ่าและตระกูล เพื่อที่พวกเจ้าจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ อัลลอฮ์นั้น คือ ผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์นั้น เป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน"

บทบัญญัติข้างต้นบ่งบอกถึง "หัวใจ" ของวัฒนธรรม คือ พระเจ้าสร้างความแตกต่างทั้งหมดสำหรับมนุษยชาติมาเพื่อให้เราทำความรู้จัก ทำความเข้าใจ เรียนรู้ความแตกต่างที่สวยงามที่มาจากความเมตตาของพระองค์ "การรู้จักและเรียนรู้ความหลากหลาย" จึงเป็นเรื่องหลักของวัฒนธรรมทุกวัฒนธรรม ส่วนในเรื่องของรายละเอียดปลีกย่อยเป็นความแตกต่างของแต่ละกลุ่มคนที่วัฒนธรรมอาจได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อ ความศรัทธา วิธีคิด ภูมิปัญญาและลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้น ก่อนที่เราจะเข้าใจ "วัฒนธรรมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้" เราต้องทำความเข้าใจความหมายของ "วัฒนธรรมอิสลาม" เป็นเบื้องต้นก่อน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานเพราะ "วัฒนธรรมมุสลิม" ไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลก ล้วนแล้วได้รับอิทธิพลและวางอยู่บนรากฐานของ "วัฒนธรรมอิสลาม" ทั้งสิ้น ประเด็นนี้เป็นการยืนยันว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาสากล ที่สามารถปรับใช้กับชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคต่างๆได้

สุริยะ สะนิวาและคณะ (2551: 60) ได้อธิบายวัฒนธรรมของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งวัฒนธรรมอิสลามจะหมายถึงวิถีการดำเนินชีวิตหรือ

รูปแบบของพฤติกรรมตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่างๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของอัลกุรอาน และสุนนะห์ของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อล) ซึ่งศาสดามุฮัมมัด (ศ็อล) เป็นศาสนทูตของพระองค์ และความศรัทธาประการนี้แท้จริงคือตัวกำเนิดพฤติกรรมของมุสลิมหรือวัฒนธรรมอิสลาม ฉะนั้น วัฒนธรรมอิสลามจากด้านองค์ประกอบส่วนอื่นๆ คือ องค์การ องค์พิธีกรรม และองค์วัตถุ จึงจำเป็นต้องสอดคล้องหรืออยู่บนครรลองของความศรัทธา ส่วน อารง สุทธศาสตร์ (2525 : 18) กล่าวไว้ว่า "วัฒนธรรมอิสลาม" หมายถึง การดำเนินชีวิต หรือรูปแบบของพฤติกรรม (แนวปฏิบัติ) ของมุสลิมผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งล้วนมีส่วนผูกพันกับข้อปฏิบัติทางศาสนาอิสลามอย่างใกล้ชิด เนื้อหาของวัฒนธรรมอิสลามแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ วัฒนธรรมอิสลามประเภทที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ซึ่งมีการระบุแน่นอนตายตัวไว้ เป็นกฎข้อบังคับ เช่น การนมาสหรือการละหมาดวันละ 5 เวลา การถือศีลอด (ปอซอ) ในเดือนรอมฎอน การต้องไปจาริกแสวงบุญที่เรียกว่า ฮัจญ์ ณ นครเมกกะห์อย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต หรือการที่มุสลิมต้องรับประทานอาหารที่ "ฮาลาล" เท่านั้น เป็นต้น และวัฒนธรรมอิสลามประเภทที่เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งมักจะระบุไว้กว้าง ๆ หรือไม่ระบุเลยทั้ง จากคัมภีร์อัลกุรอานและวจนะของท่านศาสดา แต่ให้มุสลิมใช้วิจารณญาณเอาเองว่าสิ่งไหนควรไม่ควรเลือกปฏิบัติ เช่น การเลือกอาชีพ การเลือกที่พำนักอาศัย การเลือกระบบการศึกษา การเลือกลักษณะการให้ความช่วยเหลือ การเลือกสวมอาภรณ์สี่สรรพ รูปแบบต่างๆ ที่เหมาะกับภูมิประเทศและวิถีชีวิตความเป็นท้องถิ่น โดยจะต้องอยู่ในหลักการที่ศาสนาอิสลามให้การยอมรับ เป็นต้น

รัตติยา สาและ (2544: 65-68) ได้อธิบายอิทธิพลของวัฒนธรรมมลายูดั้งเดิมที่เป็นตะกอนสะสมตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาผ่านยุคนับถือลัทธิภูตผี พราหมณ์ ฮินดู ไศวนิกาย และพุทธมหายานนั้นสำคัญมาก และได้ทิ้งร่องรอยไว้ในวิถีชีวิตของสังคมมลายูมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) นี้อยู่ทั้งๆ ที่มีวิถีปฏิบัติบางอย่างนั้นขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งปัจจุบันนี้ผู้รู้ศาสนา (อิสลาม) พยายามลดทอนสิ่งเหล่านี้ออกจากวิถีชีวิตเพื่อให้มุสลิมอยู่อย่างมุสลิมที่ถูกต้องมากขึ้น วัฒนธรรมมลายูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งวัฒนธรรมตะวันตกยังไม่สามารถเข้าไปครอบงำได้มากเท่าไร สาเหตุหนึ่งที่สำคัญคือ "ปัตตานี" ในอดีตเป็นราชอาณาจักรมลายูเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้นที่ไม่เคยตกอยู่ภายใต้การครอบงำของชาติตะวันตก ในปัจจุบันนี้ยังพบว่าสังคมดั้งเดิมของปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ยังสามารถรักษาความเป็นวัฒนธรรมมลายูของตนที่ยึดโยงอยู่กับหลักคำสอนและแนวคิดตามวัฒนธรรมอิสลามได้โดดเด่นทั้งนี้เนื่องจากว่า "อิสลาม" นั้นเป็นกุญแจสำคัญในการควบคุมวัฒนธรรมของปัจเจกชน และสังคมไทยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยรวม ในความหมายนี้ผู้ที่นับถือหรือปฏิบัติตนเป็นมุสลิมทุกคนจะต้องถือปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการทุกประการ คือ ต้องไม่กระทำในสิ่งที่อิสลามห้าม เช่น ไม่ผิดประเวณี ไม่ดื่มเหล้าและของมึนเมาทุกชนิด ไม่รับประทานอาหารที่ไม่มีฮาลาล เช่น เลือดสัตว์ทุกชนิด สุกร และสัตว์ที่ไม่ได้ฆ่าในนามของอัลลอฮ์ (ช.บ.) ไม่กินดอกเบี๋ยและไม่นับถือหรือบูชาสิ่งใดเท่าเทียมอัลลอฮ์ (ช.บ.) ฯลฯ ส่วนสิ่งที่ต้องกระทำหรือปฏิบัติ เช่น ต้องปฏิญาณตนว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ (ช.บ.) และมุฮัมมัด (ศ็อล) เป็นศาสนทูตของพระองค์ ต้องละหมาดวันละห้าเวลา ต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ต้องบริจาคทาน (ซะกาต) ต้องไปประกอบพิธีฮัจญ์

ที่นครมักกะห์ (ถ้ามีกำลังกายและกำลังทรัพย์เพียงพอ) และมุสลิมต้องมีความศรัทธาตามหลักการศรัทธาอีกหกประการ ซึ่งที่ยกตัวอย่างนี้มาทั้งหมดเป็นข้อที่มุสลิมทุกคนต้องถือปฏิบัติ มิเช่นนั้นก็ถือว่า “บาป” เสมือนเป็นผู้ทรยศต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) แต่ก็มีมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อีกจำนวนไม่น้อยที่ละเมิดข้อห้ามและละเลยไม่ปฏิบัติตาม เราจึงพบว่า มีสตรีมุสลิมที่แต่งกายตามสบายโดยไม่ปกปิดอวัยวะของร่างกายตามอิสลามกำหนด หญิงบางคนหลวมตัวกลายเป็นหญิงบริการ บ้างก็ติดยาเสพติดและเมาเหล้า บ้างก็ค้ำดอกเบี้ยย ไม่ละหมาด ไม่ถือศีลอด เล่นการพนันหรือเป็นเจ้าของบ่อน เป็นผู้เชิญชวนแขกเข้าสถานบริการเรีงรมย์ หรือเป็นเจ้าของกิจการดังกล่าวเอง และยังมีมุสลิมที่เป็นโจร หรือเป็นมือปืนรับจ้าง เหล่านี้เป็นต้น

มุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความนับถือโต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม เพราะว่าโครงสร้างทางสังคมของชุมชนมุสลิมไทยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีหลักการศาสนาอิสลามเป็นแกนและเป็นจุดแข็งเหมือนเป็นเกราะสำคัญที่จะปกป้องอันตรายจากสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาได้ ในยามมีคติความทางมรดกและครอบครัว มุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถพึ่งอำนาจศาลยุติธรรมทางอิสลามได้ซึ่งมีดาโต๊ะยุติธรรมเป็นผู้พิพากษา นอกจากนี้มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทำหน้าที่ในกิจกรรมทางศาสนาประสานงานกับคณะกรรมการประจำมัสยิด และประสานงานกับคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย สังคมมุสลิมมีผู้นำสูงสุดคือจุฬาราชมนตรี ซึ่งได้มาโดยการเลือกตั้ง บุคลากรอย่างดาโต๊ะยุติธรรม จุฬาราชมนตรี ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่ามประจำมัสยิดเหล่านี้เป็นผู้นำองค์กรในการบริหารองค์กรทางศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำคัญ

เมื่อจะมีการประกอบพิธีกรรมใดๆ มุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะกำหนด วัน เดือน ปี และเวลาตามปฏิทินฮิจเราะห์ศักราช ดังนั้นการพิมพ์ปฏิทินดังกล่าวจึงเป็นอีกกิจการหนึ่งเพื่อจำหน่ายหรือแจกในโอกาสต้อนรับปีใหม่อิสลาม (1 มุฮัรรอม) หรือ ปีใหม่สากล (1 มกราคม) ให้มิตรสหายที่เป็นมุสลิม นอกจากนั้น มุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีการสืบทอดประเพณีอันเนื่องด้วยวัฒนธรรมอิสลามอีกหลายอย่าง เช่น การจัดงานเมาลิดหรืองานประสูติท่านรอซูล (ศ็อล) งานอาสูรอ (กวนข้าว) งานขึ้นบ้านใหม่ กุรบาน (เชือดสัตว์พลี) งานแต่งงาน งานเข้าสุนัต งานพิธีอากีกะห์ และมีการจัดงานกาดม้อลกุรอาน มีการทำบุญ 7 วัน หรือ 20 วัน และ 40 วัน ให้กับผู้ล่วงลับไปแล้วเหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนั้น เผ่า นวกุล (2554) ในงานเขียนเรื่อง “ลังกาสุกะ”: เมื่อ “ศาสนา” เดินทาง โดยเรือล่องมาสู่คาบสมุทรมลายู ซึ่งมีการสรุปงานเขียนของ ครองชัย หัตถา เรื่อง “ลังกาสุกะ” ประวัติศาสตร์ยุคต้นของชายแดนใต้ ได้พูดถึงประวัติการเข้ามาของศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ผู้คนส่วนใหญ่มักตัดทอนความคิดของตนเองอยู่ที่ศาสนาอิสลามว่าเป็นของที่คู่กับคนชายแดนใต้ ทั้งๆที่ “ลังกาสุกะ” หรือ “LANGKASUKA” หรือมีชื่อเรียกกันต่างๆ นานา ตามยุคสมัยและตามความเข้าใจของชนชาติต่างๆที่เข้ามาติดต่อ ลังกาสุกะในยุคต้น (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 7) มีพื้นที่ครอบคลุม ปัตตานี เคาดาห์ ยะรัง โดยมีความเชื่อเรื่อง ภูตผี ปีศาจ (Animism) เป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิต ในยุคเรืองอำนาจมีการขยายอำนาจตัวเองจนถึงบริเวณจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในปัจจุบัน มีเคดาห์เป็นศูนย์กลางอำนาจ แต่มีความ

รุ่งเรืองทางฝั่งตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อเรือสินค้าจากต่างชาติ ซึ่งเป็นบริเวณปัตตานี
นั่นเอง การเข้ามาของพ่อค้าชาวต่างชาติ มีส่วนสำคัญมากต่อการเปลี่ยนความเชื่อของผู้คนใน
ลังกาสุกะ เพราะหลังจากพุทธศตวรรษที่ 7 ได้มีชาวอินเดียมาค้าขายกับลังกาสุกะเป็นจำนวน
มาก บนเรือจึงอัดแน่นไปด้วยสินค้าที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ นั่นก็คือ ศาสนา บรรจุมารเต็มลำ
ในระยะแรกนั้น ลังกาสูกะรับเอาความเชื่อศาสนาพราหมณ์เข้ามา โดยเปลี่ยนความเชื่อจากเดิมที่
เคยนับถือ ฤๅติผีปีศาจ มาเป็นการเคารพและนับถือในตัวของพระนารายณ์แทนที่ โดยการนำเข้า
ศาสนาหรือความเชื่อสิ่งใหม่นี้ นำเข้าผ่านทางพื้นที่ของนครศรีธรรมราชและปัตตานี

หลังจากนั้นก็เชื่อว่าศาสนาอิสลามจะเข้ามาและได้รับความนิยมนครศรีธรรมราชอย่างเช่นปัจจุบัน
แต่ประการใด แต่กลายเป็นว่า ศาสนาพุทธ ฝ่ายมหายาน กลับเข้ามาผสมผสานกับศาสนา
พราหมณ์ที่มีมาก่อนและมีความรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการเสื่อมอำนาจ
ของอาณาจักรอินเดีย ศูนย์กลางของพุทธศาสนาก็แปรเปลี่ยนจากดินแดนเอเชียใต้มาสู่คาบสมุทรม
ลายูแทน ลังกาสูกะ จึงได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมอินเดีย (Indianized State) มีความ
เจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์กลางแห่งพุทธศาสนาและเป็นที่ยอมรับของผู้คนอย่างแพร่หลายและ
กว้างขวาง จากตรงนี้จะเห็นได้ว่า อารยธรรมทางศาสนาตั้งเดิมของคนบนคาบสมุทรมลายูแต่ตั้ง
แต่เดิมนั้นมิได้มีศาสนาอิสลามติดตัวมาตั้งแต่แรก เพราะรากฐานที่พบก็เฉกเช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ
ในภูมิภาคนั้นก็คือ การเชื่อเรื่องฤๅติผีปีศาจและวิธีการเข้ามาของความเชื่อแบบใหม่หรือศาสนา
นั้นก็มาทางเรือสินค้า การเข้ามาของความเชื่อใหม่นี้ก็ได้ต่างอะไรกับการเข้ามาของวัฒนธรรม
ตะวันตกหรือวัฒนธรรมของประเทศในเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี เป็นต้น ดังเช่นปัจจุบัน เพียงแต่
วิธีการเข้ามาต่างกันเท่านั้น เพราะสมัยเก่าใช้และผ่านเข้ามาทางเรือ อารยธรรมอาศัยการค้า
ขายเป็นใบเบิกทาง หลังจากนั้นก็ด้วยพ่อค้าชาวอาหรับนี่เองที่นำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ใน
คาบสมุทรมลายู เพราะฉะนั้นก็อธิบายในรูปแบบเดียวกันกับการเข้ามาของพุทธศาสนา และ
ศาสนาพราหมณ์ ที่เข้ามาโดยการค้าผ่านทางเรือ

ในหนังสือ HIKAYAT PATANI เล่าเรื่องเมืองปัตตานีไว้ว่า “เดิมเจ้าเมืองซึ่งครองเมือง
โกตามหลิฆัย (Kota Mahligai) ชื่อว่า พญาท้าวกรูบมหาชนะ (Phaya Tu Kerub Mahajana)
มีโอรสองค์หนึ่ง ชื่อพญาท้าวอันตารา (Phaya Tu Antara) เมื่อพญาท้าวกรูบมหาชนะ ถึงแก่
กรรมพญาท้าวอันตาราก็ขึ้นครองเมืองแทนบิดา เรียกนามว่า พญาท้าวนักกะพา (Phaya Tu
Nakpa)” เมืองโกตามหลิฆัย ปกครองด้วยราชวงศ์ศรีวังสา ตั้งแต่สมัยพญาท้าววนภา (นักกะพา)
มาจนถึงช่วงต้นสมัยพญาอินทริรา (อันตารา) ยังคงมีวัฒนธรรมแบบฮินดู จากการเข้ามาเผยแพร่
ของพ่อค้าอินเดีย ประชาชนและกษัตริย์ ยังคงนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน เมื่ออาณาจักร
ใกล้เคียงได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ประกอบกับมีพ่อค้าอาหรับเข้ามาค้าขายในเมือง
ปัตตานีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ศาสนาอิสลามก็เริ่มเข้าแทรกซึมโดยผ่านประชาชนกลุ่มเล็กๆ โดยเฉพาะ
ชาวปาไซจากสุมาตรา ซึ่งอพยพมาตั้งบ้านเรือนห่างจากตัวเมือง หมู่บ้านดังกล่าวเรียกว่าหมู่บ้าน
ปาไซ ประชาชนนับถือศาสนาอิสลามและในจำนวนนี้ก็มีผู้มีความรู้ความสามารถทางศาสนา
อิสลาม และการรักษาโรคภัยต่างๆ คือ เชื้อชาฟายุดดิน สามารถรักษาพญาท้าวอินทริราให้หาย
จากโรคผิวหนัง โดยพระองค์ให้สัญญาว่าถ้ารักษาพระองค์หายจากการประชวร พระองค์ก็จะ

เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม จนในที่สุดพระองค์ก็เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามตามสัญญา ศาสนาอิสลามก็ได้แพร่เข้าไปสู่ราชสำนักและสู่ประชาชนในที่สุด กลายเป็นรัฐอิสลามในเวลา ต่อมา และเปลี่ยนพระนามจากราชาอินทிரาทิราเป็นสุลต่านอิสมาเอล ชาห์

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางวัฒนธรรมและศาสนาของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ จากเดิมประชาชนจะมีความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ ต่อมามีการเคารพและนับถือในตัวของ พระนารายณ์ นับถือศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และศาสนาพุทธนิกายมหายาน โดยผ่านพ่อค้าชาว อินเดีย หลังจากนั้นก็ด้วยพ่อค้าชาวอาหรับนี่เองที่นำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ในคาบสมุทรมลายู รวมทั้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยปัจจุบัน วัฒนธรรมและประเพณีที่ถือปฏิบัติอยู่ของชาวมลายูอาจมีการตกทอดจากวัฒนธรรมและความเชื่อเดิมๆ ทำให้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมือนกับคนพุทธ แต่มีการปรับให้เข้ากับบริบทของศาสนาอิสลามและถือปฏิบัติจนทุกวันนี้

ในส่วนของวิถีชีวิตและอาชีพของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มีอาชีพ เกษตรกรรม เช่น การประมง การทำนา ทำสวน ปลูกยางพารา เงาะ ทุเรียน ลองกอง และ ค้าขาย นอกจากนี้ยังมีแรงงานกลุ่มหนึ่งย้ายไปประกอบอาชีพที่ประเทศเพื่อนบ้านมาเลเซียอีกด้วย จะเห็นได้ว่าสำหรับประชาชนที่สร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ติดกับทะเลก็จะมีอาชีพการประมง ส่วนคนที่อาศัยอยู่ในที่ราบและที่ราบลุ่มก็จะมีอาชีพทำสวน และทำนา ส่วนประชาชนที่อาศัยอยู่ในที่ราบสูงที่เป็นภูเขาจะมีอาชีพทำสวนผลไม้ ปลูกเงาะ ทุเรียน ลองกอง ยางพารา ในอดีตนั้น ก่อนที่จะมีการลงมือทำงานหรือเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรนั้นจะมีการทำพิธีตามความเชื่อ ทั่วงานที่เกี่ยวข้องกับการประมง การทำนา ตลอดจนการสุขอ การแต่งงาน และการขึ้นเรือนหอ ซึ่ง นิอับดุลรากิบ บินนิฮาซัน (<http://nikrakib.blogspot.com/2007/10/blog-post.html>) ได้บันทึกวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาว “มลายูปัตตานี” ว่าวัฒนธรรมบางอย่าง ยังคงมีการปฏิบัติ และบางอย่างก็ได้สูญหายไปแล้วตามกาลเวลา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ดังกล่าว มีดังนี้

การลงแขกเกี่ยวข้าว ในอดีตชาวบ้านในกลุ่มหมู่บ้านตัวอย่าง ทั้งที่มีความเข้มแข็ง ทางอัตลักษณ์มลายูและที่คลายความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์มลายู จะมีประเพณีการร่วมกันลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งในภาษามลายูกลางเรียกว่าเป็นการ Gotong Royong ส่วนภาษามลายูท้องถิ่นปัตตานีจะเรียกว่า ปากะแต (pakatan) โดยชาวบ้านจะมีการร่วมมือลงแขก ช่วยกันเกี่ยวเกี่ยวข้าวเปลือก แต่ด้วยกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวในชุมชนของกลุ่มหมู่บ้านตัวอย่างได้สูญหายไป ในปัจจุบันนั้นการลงแขกเกี่ยวข้าวแทบจะไม่มีอีกแล้ว แต่จะเปลี่ยนวิธีการใหม่โดยมีชาวบ้านบางส่วนขอเข้าไปช่วยเกี่ยวข้าว โดยแลกเปลี่ยนขอสิ่งตอบแทนจากเจ้าของนาข้าวเป็นการขอรับชะกาดข้าวเปลือก ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการที่เจ้าของข้าวจ้างคนในพื้นที่และต่างพื้นที่มาเกี่ยวเกี่ยวข้าวแทน การลงแขกเกี่ยวข้าวจะมีแทบทุกหมู่บ้าน ตัวอย่าง ยกเว้นหมู่บ้านตัวอย่างที่มีความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์มลายูในจังหวัดปัตตานีที่อยู่ริมฝั่งทะเล ซึ่งชาวบ้านจะประกอบอาชีพการประมงแทนการปลูกข้าว ส่วนหมู่บ้านตัวอย่างที่มีความ

เข้มแข็งทางอัตลักษณ์หลายในจังหวัดนราธิวาส แม้จะอยู่ใกล้ทะเล แต่ในอดีตนั้นชาวบ้านจะทำการปลูกข้าวและเพ็งจะเลิกปลูกข้าวเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ด้วยปัญหาด้านที่ดินมีความเค็ม

การเลี้ยงข้าวใหม่ เป็นประเพณีของชาวบ้านในกลุ่มหมู่บ้านตัวอย่างที่มีการปลูกข้าวทั้งที่อยู่ในกลุ่มหมู่บ้านตัวอย่างที่มีความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์หลายและกลุ่มหมู่บ้านตัวอย่างที่คลายความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์หลาย เมื่อมีการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว จะนำข้าวใหม่ที่เก็บเกี่ยวมาจัดเลี้ยงเพื่อนบ้าน การเลี้ยงนี้บางท่านอาจหุงเป็นข้าวสวย รับประทานกับกับข้าว แต่บางท่านอาจแปรรูปเป็นขนมจีนมาจัดเลี้ยง ซึ่งการเลี้ยงข้าวใหม่ หรือที่เรียกว่า มาแกบือริะบารู ยังคงมีอยู่ทั้งในหมู่บ้านตัวอย่างที่มีความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์หลายและหมู่บ้านตัวอย่างที่คลายความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์หลาย

การลงแขกย้ายบ้าน ในอดีตนั้นกลุ่มหมู่บ้านตัวอย่างที่มีความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์หลายและกลุ่มหมู่บ้านตัวอย่างที่คลายความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์หลายจะสร้างบ้านเรือนโดยการยกพื้น ต่อมาเมื่อเจ้าของบ้านต้องการเคลื่อนย้ายที่ตั้งบ้าน จึงต้องเกณฑ์เพื่อนบ้านมาช่วยกันยกบ้าน ถึงอย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่จะสร้างบ้านบนดิน แม้จะยังคงมีบ้านที่สร้างยกพื้น แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างบ้านที่มั่นคงยากลำบากต่อการยกย้ายบ้าน ถึงอย่างไรก็ตามก็ยังคงมีบ้านที่ยกพื้นและเจ้าของบ้านต้องการย้ายบ้านไปปลูกในที่ใหม่ ดังนั้นจึงยังคงต้องเกณฑ์เพื่อนบ้านมายกเคลื่อนย้ายบ้าน แต่ในปัจจุบันจะมีเพียงส่วนน้อยมาก สำหรับการเลี้ยงอาหารผู้ที่มาช่วยกันยกบ้านนั้นจะมีการเลี้ยงขนมหวาน เช่น หลอดช่อง ถั่วเขียวต้มน้ำกะทิ อาหารที่จัดเลี้ยงส่วนใหญ่จะเป็นอาหารหวาน

การขึ้นบ้านใหม่ เมื่อชาวบ้านคนใดมีการสร้างบ้าน ก็จะจัดเลี้ยงขึ้นบ้านใหม่ โดยการละหมาดฮายัต อ่านยาซีน และเลี้ยงอาหารคาว หวาน

การกินน้ำชา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า มาแกแต่นั้นคือการเชิญเพื่อนบ้าน คนรู้จักมาช่วยสมทบทุนเพื่อหารายได้ในวัตถุประสงค์ที่ผู้เชิญต้องการ สำหรับอาหารที่เลี้ยงนั้น อาจแตกต่างกันไปตามแต่ผู้เชิญจัดเลี้ยง บางคนเลี้ยงน้ำชาตามชื่อที่เรียก แต่บางคนจะเลี้ยงข้าวอาหาร ส่วนใหญ่จะเลี้ยงขนมจีน ข้าวยา หรือข้าวราดแกง ประเภทของการกินน้ำชามีหลายชนิดเช่น กินน้ำชาไปมักกะฮอ กินน้ำชาไปศึกษาต่อต้านศาสนาในต่างประเทศ กินน้ำชาเพื่อชดใช้ค่าเสียหายจากการเกิดอุบัติเหตุ กินน้ำชาไปเป็นทหารเกณฑ์

การเฝ้ากุโบร์ เมื่อคนในหมู่บ้านตัวอย่างเสียชีวิตลง ก็จะมีการปฏิบัติตามความเชื่อของแต่ละสำนักความคิด ถ้าเป็นคนที่อยู่ในกลุ่มแนวความคิดเก่า ก็จะมีการเฝ้ากุโบร์ และการเลี้ยงทำบุญ 7 วัน 40 วันและ 100 วัน แต่ถ้าเป็นกลุ่มแนวความคิดใหม่ จะไม่มีการเฝ้ากุโบร์

พิธีการไกวเปลทารก หรือ บูไวโน ที่ภาษามลายูกลางเรียกว่า Buaian Bayi ซึ่งเป็นพิธีกรรมของกลุ่มเชื้อเจ้ามลายูเก่าในชุมชนหมู่บ้านตัวอย่างที่มีชนชั้นสูงอาศัยอยู่ แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปจากหมู่บ้านตัวอย่างไปแล้ว เมื่อประมาณ หกเจ็ดปีก่อนพิธีกรรมนี้ยังคงมีอยู่ แต่ต้องนำคนร้องเพลงการไกวเปลมาจากกลุ่มชนชั้นสูงที่อยู่ในต่างถิ่น ด้วยในชุมชนไม่มีผู้ใดที่สามารถร้องเพลงไกวเปลได้อีกแล้ว

การเข้าสู่นิต สำหรับการเข้าสู่นิตนั้นถือเป็นการปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม แต่ในการเข้าสู่นิต บางคนยังมีการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม เช่น กลุ่มเชื้อสายขุนนางมลายูเก่า เช่น ตระกูลตงกู นิ เมื่อมีการจัดงานเข้าสู่นิตบุตรชาย บางครอบครัวจำเป็นต้องใช้ผ้าสีเหลือง ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของเชื้อเจ้ามาใช้ในการประกอบพิธีเข้าสู่นิต นอกจากนี้ยังมีการนำวัฒนธรรมมลายูที่ไม่มีในศาสนาอิสลาม เช่น จัดข้าวเหนียวสีแดง ข้าว เหลือง พร้อมไข่ที่เรียกว่า ตือลัวร์สมางต์

การแต่งงาน สำหรับการแต่งงานนั้น ในพิธีอาก์ตินิกะห์นั้นจะปฏิบัติตามหลักการศาสนาอิสลาม แต่ส่วนประกอบของการแต่งงานนั้น ยังมีที่นอกเหนือจากหลักการศาสนาอิสลาม เช่น การสืบเสาะ หรือที่เรียกว่า มือนิเนยา การผูกดวง หรือที่เรียกว่า มือราซี การสู่ขอ หรือที่เรียกว่า มือลามาร์ การหมั้น หรือที่เรียกว่า มือมีนัง จะมีเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธี มีทั้งหมด พลุ ดอกไม้ ในการประกอบพิธีแต่งงานนั้น เจ้าสาวยังต้องทาฮินนา หรือที่เรียกว่า เบอร์อีนัย การจัดบัลลังก์สำหรับคู่บ่าวสาว หรือที่เรียกว่า ปือลามิน สำหรับบัลลังก์นั้นจะจัดตามความต้องการของคู่บ่าวสาว บางครั้งมีการผสมผสานระหว่างมลายูกับตะวันตก ส่วนป้ายชื่อคู่บ่าวสาวนั้น บางส่วนจะเขียนชื่อคู่บ่าวสาวด้วยอักษรภาษาไทย หรือ ภาษามลายู อักษรรูมี แต่ก็มีส่วนที่ใช้ภาษามลายูอักษรยาวี

การกวนอาซูรอ ประเพณีการกวนอาซูรานั้น แม้จะมาจากตะวันออกกลางก็จริง แต่ชาวบ้านได้เปลี่ยนวัตถุดิบใช้ในการกวนอาซูรอ ด้วยอาหาร พืช ผลไม้พื้นเมือง หลังจากนั้นชาวบ้านจะนำอาซูรอที่กวนเสร็จแล้ว ไปรวมที่มัสยิด หรือ สุเหร่า จากนั้นมีการแจกจ่ายกันรับประทาน

ปุยอปาตา หรือ การบูชาชายหาด เป็นพิธีกรรมของชาวมลายูในหลายสิบปีที่ผ่านมา เป็นการทำพิธีบูชาสิ่งเร้นลับที่ดูแลรักษาทะเล เพื่อไม่ให้มารบกวนการทำมาหากินของชาวประมงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พิธีกรรมนี้ไม่เพียงจะมีในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ยังมีในรัฐกลันตัน รัฐตรังกาบูของประเทศมาเลเซีย พิธีกรรมบูชาชายหาดนี้จะทำในเวลา 2-3 ปีต่อครั้ง เมื่อมีความรู้สึกว่สิ่งเร้นลับเริ่มรบกวนการทำมาหากินของชาวประมง ในการประกอบพิธีกรรมนี้จะมีหมอผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีในการสื่อสารกับผีทะเล ปกติแล้วพิธีกรรมการบูชาชายหาดนี้จะใช้เวลา 3 วัน 3 คืน หรือทำพิธีอย่างใหญ่โตเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ในช่วงเวลาที่มีการประกอบพิธีนี้ชาวประมงจะไม่ออกทะเลไปหาปลา แต่จะจัดการแสดงมโหรีสพต่างๆ ในช่วงเวลากลางเช่น การเล่นมะโย่ง ดีเกอร์ฮูลู หนังตะลุง การเล่นปตริ มโนราห์ ส่วนกลางวันจะมีการละเล่นว่า ลูกข่าง การจัดมโหรีสพ เพื่อสร้างความบันเทิงต่อผีทะเล ที่เชื่อว่าในช่วงเวลาดังกล่าวจะขึ้นบก การละเล่นในช่วงคืนสุดท้ายจะเป็นการเล่นหนังตะลุงจนถึงสว่าง หลังจากนั้นจะมีการเชือดควายเผือก จากนั้นนำส่วนหนึ่งของเนื้อควาย ข้าวเหนียวสี ไข่ พลุ แป้ง แล้วไปวางไว้บนแพที่สร้างด้วยสีส้น จากนั้นหมอจะทำพิธีขอพรไม่ให้ผีทะเลมารบกวนการทำมาหากินของชาวประมง แล้วลากแพนั้นด้วยเรือประมง นำไปปล่อยกลางทะเล โดยหมอจะทำพิธีส่งมอบแพแก่ผีทะเล เมื่อเสร็จพิธีแล้วชาวประมงจะไม่ออกทะเลเป็นเวลา 3 วัน หลังจากนั้นชาวประมงก็หวังว่าการประกอบอาชีพของตนเองจะดีขึ้น ปัจจุบันพิธีกรรมบูชาชายหาดไม่มีอีกแล้ว แต่ในประเทศมาเลเซียได้จัดงานมหรกรรมชายหาด หรือ Pesta Pantai เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวแทน

ขวัญข้าว หรือ สมangatปาดิ เป็นพิธีกรรมที่ชาวมลายูในฐานะที่เป็นสังคมการเกษตรได้ทำพิธีกรรมนี้ มีความเชื่อว่าข้าวที่มีอำนาจเร้นลับมาทำให้เกิดการเจริญเติบโต ดูแลไร่นา สังคมการเกษตรจะให้ความสำคัญต่อข้าวมาก ดังสำนวนมลายูที่ว่า ada beras semua kerja boleh buat (มีข้าวแล้ว งานทุกอย่างสามารถดำเนินการได้) ในการประกอบพิธีกรรมนั้น หมอจะทำหน้าที่เป็นคนแรกที่วานพันธุ์ข้าวลงแปลงในวันที่ได้กำหนดไว้ เมื่อวันที่จะนำพันธุ์ข้าวที่งอกแล้วลงนา ทางหมอจะเป็นคนแรกที่ทำ โดยขออำนาจเร้นลับไม่ให้นำบรวงการเจริญเติบโตของข้าว และเมื่อข้าวสามารถที่จะเก็บเกี่ยวได้แล้ว หมอก็จะเป็นคนแรกที่เป็นคนเกี่ยวข้าว ในการประกอบพิธีกรรมนี้ หมอจะขอพรจากอำนาจเร้นลับที่มีชื่อแตกต่างกันตามความเชื่อ เช่น เรงกือซา (Rengkesa) ยือเรงยุง (Jerengjung) และศรีดางอมาลา (Sri Dangomala) ในการประกอบพิธีกรรมนี้จะผสมผสานความเชื่อของศาสนาฮินดูและศาสนาอิสลามเข้าไปด้วย ทางหมอจะอ่านมนต์ด้วยการใช้ประโยคที่มีในคัมภีร์อัลกุรอาน และเรียกร้องต่ออำนาจเร้นลับด้วยประโยคในภาษาสันสกฤต ถึงอย่างไรก็ตามพิธีกรรมนี้ก็ได้อายุสั้นไปจากสังคมมลายูปัตตานีแล้ว

พิธีปลดปล่อยสิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน พิธีปลดปล่อยสิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน เมื่อประมาณ 50 กว่าปีที่ผ่านมา พิธีปลดปล่อยสิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในกลุ่มหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์มลายู ยังคงกระทำสืบกันมา ส่วนปัจจุบันนั้นได้อายุสั้นไปแล้ว เมื่ออิทธิพลของศาสนาอิสลามเข้ามาทำให้การปฏิบัติที่ขัดกับหลักการศาสนาอิสลามต้องสูญสิ้นไป ประเพณีในหมู่บ้านดังกล่าวมีอยู่ 2 ชนิด คือ (1) การแห่นกการเวก ในสมัยโบราณถือว่าเป็นนกที่อยู่บนชั้นฟ้าที่ 7 เป็นนกชั้นสูงส่ง การแห่นกการเวกจะทำในเดือน 7 ข้างขึ้น วันใดก็ได้ ขบวนแห่ประกอบด้วยดอกฉัตร ทำจากใบพลู เป็นชั้น ขนมาสีแดง ข้าวตอก ดอกไม้ 7 ชนิด ประกอบกับกลอง ฆ้อง โห่ร้อง เพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้านและขอสิ่งที่เป็นมงคลเข้ามาในหมู่บ้าน ขบวนแห่เมื่อมาถึงที่ๆ คล้ายกับเกาะกลางทุ่งนา ผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะทำพิธีสาดข้าวสาร และแจกทานแก่เด็กๆ และผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน ส่วนนกการเวกทำจากไม้ทองเหลือง (2) การแห่หมาดำ หมาดำนั้นชาวบ้านทำโครงจากไม้ไผ่และเอารากไม้ครุฑที่อยู่ในน้ำและตะไคร่น้ำมาขึ้นรูปจนเป็นรูปหมาดำ ประเพณีแห่หมาดำจะเห็นในกรณีหมู่บ้านเกิดภัยแล้งและเกิดอาเพศในหมู่บ้าน การแห่ก็จะจัดรูปขบวนประกอบด้วยกลอง ฆ้อง สีละ และให้ผู้ชายแต่งเป็นผู้หญิง และผู้หญิงแต่งเป็นผู้ชาย การแห่ก็จะแห่รอบๆ หมู่บ้าน พร้อมมีข้าวเหนียวเหลืออง แดง ขาว ไก่ย่าง และจะตีถาดทองเหลืองด้วย เพื่อทำพิธีขอฝนกับขจัดภัยแล้งและภัยอื่น ๆ เมื่อขบวนถึงบึงละหารน้ำก็จะมีการเอากังหันลมหรือลูกกลมที่ปลายมีกระบอกไม้ไผ่ทำให้เกิดเสียงเพื่อขอฝน

ประเพณีและวัฒนธรรมการแห่ขันหมากแบบโบราณ การแห่ขันหมากเป็นการแสดงออกถึงฐานะของฝ่ายเจ้าบ่าวในการไปสู่ขอเจ้าสาว ซึ่งในการแห่นั้นจะมีขบวนขันหมากประกอบด้วยผู้ใหญ่ของเจ้าบ่าว และญาติสนิทรวมทั้งเพื่อนๆ ซึ่งจะนำสิ่งของต่างๆ ที่จะไปมอบให้กับฝ่ายเจ้าสาว เช่น ข้าวเหนียวสีแสด สีเหลือง สีขาว (บุโละชื่อมังงะ) และขนมพื้นบ้าน สิ่งของที่จะไปให้ฝ่ายเจ้าสาวต้องเป็นจำนวนเลขคี่เท่านั้น เป็นความเชื่อของชาวบ้าน

จากวัฒนธรรมและประเพณีข้างต้น สามารถแบ่งกลุ่มอาชีพเป็นกลุ่มๆ ดังนี้คือ อาชีพการประมง จะมีประเพณีปูยอปาตา หรือการบูชาชายหาด ซึ่งปัจจุบันนี้ประชาชนจะไม่ค่อย

ปฏิบัติอันเนื่องจากไม่ถูกหลักศาสนาอิสลาม เป็นเพียงวัฒนธรรมที่ตกทอดจากบรรพบุรุษหรือ ศาสนาก่อนหน้านี้ ส่วนอาชีพการทำนา จะมีพิธีกรรมหรือประเพณีที่ได้ถือปฏิบัติมาในอดีต แต่ ระยะเวลาบางประเพณีก็อาจไม่มีการปฏิบัติอีกแล้ว เช่น ประเพณีขวัญข้าว/สม่างตปาดิ ประเพณีนี้ ก็ได้หายไปจากชุมชนอันเนื่องจากบางพื้นที่ชาวนาไม่สามารถที่จะทำนาได้เนื่องจากขาดแคลนน้ำ หรือไม่มีการสานต่ออาชีพการทำนาให้กับคนรุ่นหลัง บางพื้นที่ได้พัฒนาพื้นที่ทุ่งนาที่เคยปลูกข้าว มาเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล ทำสวนยางพาราและปลูกปาล์มน้ำมัน หรือบางพื้นที่มีการถมที่เพื่อสร้าง อาคารบ้านเรือน มีการขยายทำเป็นที่อยู่อาศัยและโซนธุรกิจในชุมชน ดังนั้นประเพณีขวัญข้าว เมื่อเทียบกับหลักการศาสนาแล้วก็ไม่ถูกหลักศาสนา ส่วนการลงแขกเกี่ยวข้าวและการเลี้ยง ข้าวใหม่ในพื้นที่ที่มีการทำนานั้นยังถือปฏิบัติอยู่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีอื่นๆที่ขัดกับศาสนา อิสลาม เช่น การเผากูโบร์ การแห่ขันหมากแบบโบราณ ทำให้ประชาชนกลุ่มที่เคร่งครัดในศาสนา ได้ทำการยกเลิกประเพณีดังกล่าวอีกด้วย และบางประเพณีที่ยังถือปฏิบัติอยู่จนถึงปัจจุบันเช่น การลงแขกย้ายบ้าน การขึ้นบ้านใหม่ การกินน้ำชา การเข้าสู่สูต การแต่งงานแบบอิสลามที่มีการ อากัตนิกะห์ และวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ไม่ได้ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม

2.3 หลักการศาสนาอิสลามเกี่ยวกับสุขภาวะ

เรื่ององค์ความรู้อิสลามกับสุขภาวะ อาคิส พัทธ์คัมพล จุฬาราชมนตรีคนปัจจุบัน (2555) ของไทย มีทัศนะเรื่องการสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทยว่า “หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สังคมโลกเริ่มตระหนักถึงปัญหาด้านสาธารณสุขและเรื่องสุขภาพมากขึ้น จึงก่อเกิดองค์การพหุภาคี ในระดับโลกที่ร่วมมือกันในการรณรงค์เพื่อการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขและปัญหาด้าน สุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นองค์การอนามัยโลกหรืออื่นๆ ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดนโยบายในระดับ สากลต่อปัญหาด้านสุขภาพของพลโลก” ตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมาภายใต้การชูธง “สุขภาพดีถ้วน หน้าในปี 2543 ขององค์การอนามัยโลก” ประเทศไทยได้ดำเนินกลยุทธ์การสาธารณสุขมูลฐาน และดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขและดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานในขอบเขตทั้งประเทศ โดย มีการพัฒนาเครือข่ายบริการสาธารณสุขในระดับอำเภอและตำบลให้เข้มแข็ง และจัดตั้งกองทัพอาสาสมัครสาธารณสุขในระดับหมู่บ้าน เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินโครงการสาธารณสุขมูล ฐานในหมู่บ้าน แต่อิสลามเชื่อว่าการมีสุขภาพดีนั้นเป็นความกรุณาจากอัลลอฮ์พระเจ้าที่ ประทานให้กับบ่าวของพระองค์ที่พยายามขวนขวายเอาใจใส่ดูแลสุขภาพของตนอย่างสม่ำเสมอ สุขภาวะในอิสลามมีการพูดถึงตั้งแต่สมัยของท่านศาสนดา (ศ็อล) ซึ่งหมายถึง ภาวะที่คุณรู้สึกว่ ใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เพราะมุสลิมต้องดำเนินชีวิตตามวิถีทางของศาสนาตลอดเวลา และมีความสัมพันธ์และศรัทธาต่อ พระองค์อัลลอฮ์ จะเห็นว่าศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องกับสุขภาวะ ดังนั้น ในการดูแลสุขภาพในยุค ปัจจุบันควรจะต้องอยู่ในรูปแบบบูรณาการระหว่างหลักการศาสนาอิสลามกับหลักการแพทย์และ สาธารณสุขที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาเข้าด้วยกัน

สุขภาวะหรือการมีสุขภาพดีนั้นมิได้หมายความว่าเพียงแค่การไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บเท่านั้น นายแพทย์เอนดรูว์ ไวล์ ซึ่งเป็นแพทย์ทางเลือกเรื่องนามท่านหนึ่งแห่งสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า การมีสุขภาพดีเยี่ยมยังทำให้มีความรู้สึกแข็งแรง กระชุ่มกระชวย และแจ่มใส คุณจะต้องประสบกับตัวเองเท่านั้นจึงจะทราบว่าการมี “สุขภาพดี” นั้นมันเป็นเรื่องที่ยากกว่า “การไม่เจ็บป่วย” มากนัก คำว่าสุขภาพอาจเป็นองค์รวมย่อไม่ได้หมายถึงมิติทางร่างกายแต่เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง “สุขภาพอันสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ” ซึ่งนอกจากจะมีตัวกำหนดจากปัจจัยด้านปัจเจกบุคคลแล้ว ยังได้รับผลกระทบอย่างสำคัญจากปัจจัยพื้นฐานทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ สันติภาพ ที่อยู่อาศัย การศึกษา ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ความสัมพันธ์ในสังคม อาหาร รายได้ ความยุติธรรมทางสังคม ความเสมอภาค ฯลฯ ดังนั้นการเสริมสร้างสุขภาวะจึงเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่จะต้องมีส่วนร่วมจากทุกภาคของสังคม มิใช่เพียงการบริการที่จัดขึ้นโดยระบบบริการสาธารณสุขเท่านั้น

สุขภาวะในมุมมองของศาสนาอิสลามเป็นปัจจัยที่เป็นรากเหง้าในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นรากฐานของกระบวนการพัฒนาในทุกมิติ การที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนนั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่คนจะต้องมีสุขภาวะอันสมบูรณ์ หากคนมีปัญหาสุขภาพ แน่แน่นอนว่าจะเป็นอุปสรรคในทุกด้าน หากขาดปัจจัยด้านสุขภาวะเสียแล้ว อย่างไรก็ดีจะเข้าสู่กระบวนการผลิตและการสร้างสรรค์ใดๆ เลย แม้แต่ตัวเองบางครั้งก็ยังเป็นภาระของคนรอบข้าง ท่านศาสดามูฮัมมัด (ศ็อล) ได้กล่าวถึงสุขภาวะไว้อย่างกว้างขวางและครอบคลุมปัจจัยแห่งสุขภาวะไว้อย่างเป็นองค์รวมเป็นอย่างยิ่ง ท่านกล่าวว่า

ความว่า “ผู้ใดตื่นเช้าขึ้นมามีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีจิตใจที่สงบร่มเย็น ไม่มีความวิตกกังวลทุกข์ร้อน มีอาหารสำหรับบริโภคในวันนั้น ก็ประหนึ่งว่าเขาผู้นั้นได้ครองโลกไว้ทั้งโลก”

จากวจนะของท่านศาสดาย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อเรื่องสุขภาพ โดยถือว่านั่นคือความโปรดปรานอันสูงสุดที่มนุษย์พึงได้รับจากพระองค์อัลลอฮ์ ในเมื่อเพียงแต่ไม่มีโรคถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐแล้ว การที่คนเรามีสุขภาพสมบูรณ์อย่างเป็นองค์รวม นั้นย่อมจะทรงความหมายล้ำลึกและครอบคลุมเป็นอย่างยิ่ง

อิสลามถือว่าการดูแลรักษาสุขภาพนั้นเป็นหน้าที่ (วาญิบ) สำหรับมนุษย์ ถือว่าสุขภาพอันสมบูรณ์เป็นสุดยอดแห่งความโปรดปรานที่มนุษย์พึงได้รับจากอัลลอฮ์ จึงเป็นหน้าที่ซึ่งมนุษย์จะต้องมีความสำนึกในคุณค่าและต้องแสดงความกตัญญูต่ออัลลอฮ์ด้วยการดำรงรักษาความโปรดปรานนั้นไว้อย่างที่สุด ดังที่ท่านศาสดามูฮัมมัด (ศ็อล) ได้กล่าวไว้

ความว่า “และสำหรับร่างกายของเจ้านั้นเป็นหน้าที่ซึ่งเจ้าต้องดูแลมัน”

นอกจากนั้น ในศาสนาอิสลามแล้ว แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธาหรือมุสลิมนั้นเป็นพี่น้องกัน
ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ (ช.บ.)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน”

ท่านรอซูลได้เปรียบเทียบลักษณะของผู้ศรัทธา เกี่ยวกับความรักที่มีต่อกัน การให้ความ
ช่วยเหลือเกื้อกูลกันว่า เหมือนกับร่างกายของคนเรา ถ้าหากอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดได้รับความ
เจ็บปวด ก็จะทำให้ตัวเรือนร่างต้องพลอยเจ็บปวดไปด้วย มุสลิมก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากผู้หนึ่งผู้ใด
ได้รับความทุกข์ ทุกคนก็จะคอยให้ความช่วยเหลือ จะทอดทิ้งกันไม่ได้ อิสลามถือว่าทุกคนเป็นพี่
น้องกัน ทุกข์สุขร่วมกัน เหมือนคนคนเดียวกัน ดังที่ท่านศาสดามูฮัมมัด (ศ็อล) ได้กล่าวไว้

*ความว่า “เปรียบเทียบบรรดาผู้ศรัทธาในด้านความรัก ความ
เอ็นดูเมตตา และการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลของพวกเราที่มีต่อกันนั้น
เหมือนกับร่างกาย กล่าวคือ เมื่ออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งเจ็บปวด อวัยวะ
ส่วนอื่นๆของร่างกายก็จะเจ็บปวดไปด้วยทั่วร่างกายพาให้นอนไม่หลับ
เกิดอาการไข้”*

การให้ความช่วยเหลือกันระหว่างผู้ศรัทธานั้น จะต้องดูให้ครบทุกๆด้าน ทุกๆเรื่อง ไม่
ว่าจะเป็นเรื่องในทางโลกอาคิเราะห์ หรือการดำเนินชีวิตในดunya เปรียบได้กับอาคาร ทุกชิ้นส่วน
ของมันจะต้องยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้อาคารนั้นแข็งแรงมั่นคง ดังที่ท่านศาสดามูฮัม
มัด (ศ็อล) ได้กล่าวไว้ว่า

*ความว่า “ผู้ศรัทธาต่อผู้ศรัทธานั้น (ต้องช่วยเหลือกัน) เหมือนกับ
อาคาร ซึ่งบางส่วนของมันยึดเหนี่ยวกับอีกบางส่วน แล้วท่านรอซูล
ประสานมือเข้าด้วยกัน”*

ศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญกับสุขภาวะ ไม่ว่าจะเป็สุขภาวะของแต่ละปัจเจกบุคคล
หรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน สังคม องค์กร หรือสถาบันเดียวกัน
ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้สวัสดิการที่ดีต่อกัน ซุกรีย์นุร จงรักศักดิ์ (2554: 326-329) ได้
อธิบายว่า ในหลักการของศาสนาอิสลามนั้น การมอบสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ที่ดีให้กับ
สังคมไม่ได้เป็นหน้าที่เฉพาะของรัฐบาลฝ่ายเดียวเท่านั้น หากเป็นหน้าที่ของประชาชนมุสลิมทุก
คนที่ต้องลุกมาให้การปกครองคุ้มครองสังคมตามกำลังความสามารถที่มีอยู่ ทั้งกำลังใจ กำลังกาย
หรือกำลังทรัพย์และอื่นๆ โดยในอัลกุรอานมีกฎหมายทางสังคมที่เสริมสร้างสังคมให้รักใคร่ จุน
เจือ และค้าจุนซึ่งกันและกันราวกับว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน ดังที่อัลลอฮ์ได้กล่าวเตือนผู้ไม่ยอ
ต่อผู้ด้อยโอกาสในสังคม ดังคำตรัสของพระองค์

*ความว่า “เจ้าไม่สังเกตเห็นคนที่ไม่จริงใจกับศาสนาดอกหรือ
นั่นคือคนที่ไม่เหลียวแลเด็กกำพร้า และไม่สนับสนุนการบริจาอาหาร
ให้แก่คนยากจน”*

การกำชับให้มุสลิมทุกคนให้การพุงสังคมและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยกว่านั้น ไม่ได้จำกัดให้กระทำต่อเพียงเพื่อนมนุษย์เท่านั้น หากแต่อิสลามยังได้กำชับให้มุสลิมทำดีและช่วยเหลือแม้กระทั่งต่อสัตว์เดรัจฉาน ดังที่ท่านรอซูล (ศ็อล) กล่าว

ความว่า “อบูฮุร็อยเราะฮฺ เล่าว่าท่านรอซูล (ศ็อล) ได้กล่าวว่า ในขณะที่ชายคนหนึ่งกำลังเดินอยู่ เขารู้สึกกระหายน้ำอย่างมาก เขาจึงลงไปในปีบ่อและดื่มน้ำในนั้น แล้วก็ขึ้นมา แต่แล้ว เขากลับเห็นสุนัขตัวหนึ่งกำลังแลบลิ้นเลียดินเปียกปนน้ำค้างด้วยความกระหาย เขาจึงนึกว่าสุนัขตัวนี้คงกระหายน้ำเหมือนอย่างที่ผมกระหาย เขาจึงเอาน้ำใส่ในรองเท้าจนเต็มแล้วใช้ปากคาบ แล้วไต่ขึ้นมาจากบ่อ และให้สุนัขดื่ม อัลลอฮฺได้ชมเชยเขา และได้ประทานอภัยโทษให้แก่เขา” พวกเขาถามว่า โอ้ท่านรอซูลลลอฮฺ เราจะได้ผลบุญจากการทำความดีต่อสัตว์ด้วยหรือ? ท่านตอบว่า “ในการทำความดีต่อทุกสิ่งที่มีตบสตนนั้น (คือทุกสิ่งที่มีชีวิต) มีผลบุญให้”

จะเห็นได้ว่าในศาสนาอิสลามนั้น การดูแลรักษาสุขภาพเป็นหน้าที่หนึ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติ เพราะอิสลามถือว่าสุขภาพอันสมบูรณ์เป็นสุดยอดแห่งความโปรดปรานที่มนุษย์พึงได้รับจากอัลลอฮฺ นอกจากนั้นอิสลามยังให้ความสำคัญกับสุขภาพของเพื่อนมนุษย์อีกด้วย จะเห็นได้จากที่ท่านรอซูล (ศ็อล) ได้เปรียบเทียบลักษณะของผู้ศรัทธา เกี่ยวกับความรักที่มีต่อกัน การให้ความช่วยเหลือก็ถือกันว่า เหมือนกับร่างกายของคนเรา ถ้าหากอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดได้รับความเจ็บปวด ก็จะทำให้ตัวเราร่างต้องพลอยเจ็บปวดไปด้วย มุสลิมก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากผู้หนึ่งผู้ใดได้รับความทุกข์ ทุกคนก็จะคอยให้ความช่วยเหลือ จะทอดทิ้งกันไม่ได้ อิสลามถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน ทุกข์สุขร่วมกัน เหมือนเรือนร่างเดียวกัน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศพในอิสลาม

การจัดการศพในอิสลาม หมายถึง การอาบน้ำให้ศพ การห่อศพ การละหมาดให้ศพ (ละหมาดญะนาซะฮฺ) และการฝังศพ นักวิชาการอิสลามมีมติ (อิญมาอฺ) ว่า ทั้งสี่ประการดังกล่าวนี้เป็นฟัรฎุกีฟายะฮฺ ซึ่งถ้าหากไม่มีผู้ใดกระทำให้เหล่านั้นให้แก่ศพเลย คนในชุมชนนั้นทั้งหมดก็มีความบาป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การอาบน้ำศพ คือ อาบน้ำทำความสะอาดศพทั่วทั้งร่างกาย ซึ่งมัยยิต⁵ จะต้องเป็นมุสลิม และผู้ที่อาบน้ำมัยยิตก็ต้องเป็นมุสลิมเช่นเดียวกัน เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ มีความรู้ในการอาบน้ำมัยยิต และเป็นทีไว้วางใจได้ว่าจะไม่นำเอาสิ่งใดมาเปิดเผย สำหรับผู้ที่เหมาะสมในการอาบน้ำมัยยิตคือ พ่อ ปู่ ลูกชาย หลานชาย ลุง อาชาย น้ำชาย ฯลฯ (สำหรับมัยยิตชาย) และ

⁵ ศพ

สำหรับภรรยาสามารถอาบน้ำให้สามีได้ แต่สามีนั้นนักปราชญ์มีความเห็นขัดแย้งกันเกี่ยวกับอาบน้ำให้ภรรยา บางท่านอนุญาต บางท่านก็ไม่อนุญาต สำหรับผู้ที่เหมาะสมในการอาบน้ำมัยยิตหญิงได้แก่ แม่ ย่า ยาย ลูกสาว หลานสาว ป้า อาสาว น้ำสาว (มุเนียร์ มุหะหมัด, 2553: 149-150)

การห่อศพ คือ การห่อศพให้ใช้ผ้าที่สะอาดควรเป็นสีขาว จะใช้ผ้าเก่าหรือผ้าใหม่ก็ได้ และเป็นผ้าที่ไม่ต้องมีราคาแพง ผ้าห่อศพมี 3 ชั้น ทุกชั้นจะโรยด้วยเครื่องหอม ไม่มีการเย็บค่าใช้จ่ายในการจัดการศพนี้ให้หักออกจากทรัพย์สินของผู้ตาย ถ้าไม่มีก็เอาจากทายาทที่รับมรดกจากผู้ตาย ถ้าไม่มีก็เอาจากกองกลางของมุสลิมมาเป็นค่าใช้จ่าย (มุเนียร์ มุหะหมัด, 2553: 154 - 155)

การละหมาดญะนาซะฮฺ เมื่อเสร็จจากการห่อศพแล้วก็ให้นำศพมาทำการละหมาดทุกสถานที่ที่มีความสะอาดใช้เป็นสถานที่ละหมาดญะนาซะฮฺได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะในมัสยิดหรือนอกมัสยิด สำหรับเงื่อนไขของการละหมาดญะนาซะฮฺ ได้แก่ ศพจะต้องเป็นมุสลิม มิใช่คนกาฟิร เพราะอัลลอฮฺทรงห้ามมิให้ขอร้องและขอเมตตาให้แก่คนกาฟิร โดยศพจะต้องวางอยู่ข้างหน้าผู้ละหมาด แม้จะถูกฝังแล้วก็ตาม เพราะท่านรอซูลเคยละหมาดให้แก่ศพที่ฝังในกุบรหลายครั้ง ครั้งหนึ่งหลังจากฝังไปแล้ว 1 คืน ครั้งหนึ่งหลังจากฝังไปแล้ว 3 คืน และครั้งหนึ่งหลังจากฝังไปแล้ว 1 เดือน (มุเนียร์ มุหะหมัด, 2553: 155-156)

ในการละหมาดญะนาซะฮฺนั้น ยังมีผู้มาร่วมพิธีศพมากเท่าใดก็ยิ่งจะเป็นผลดีกับมัยยิตมากตามไปด้วย ท่านหญิงอาอิชะฮฺรายงานว่ ท่านรอซูล (ศ็อล) กล่าว

ความว่า “มัยยิต (ศพมุสลิม) ไต่ก็ตามที่มีมวลชนจากบรรดามุสลิมมาละหมาดให้โดยมีจำนวนถึง 100 คนและทุกคนขอชะฟาอะฮ์ให้เขา แน่นนอนทั้ง 100 คนนั้นต้องได้ชะฟาอะฮ์ให้แก่ศพมุสลิมนั้น”

ในอีกรายงานหนึ่งของท่านอับดุลลาฮฺอิบนิอับบาส (ร.ด) จากท่านรอซูล (ศ็อล) กล่าว

ความว่า “มีผู้มาละหมาดให้แก่ญะนาซะฮ์ของเขาจำนวน 40 คน โดยที่ทั้ง 40 คนนี้ไม่เคยทำภาคีกับอัลลอฮ์ แน่นนอนทั้ง 40 คนนั้นจะได้ช่วยชะฟาอะฮ์แก่เขาอย่างแน่นนอน”

การฝังศพ ก่อนที่จะมีการฝังศพ ต้องมีการเตรียมขุดหลุมฝังศพ ทางที่ดีแล้วควรขุดแบบลูกกลม คือหลุมที่ขุดลงไปจะมีการเซาะข้างทางด้านกิบละฮ์⁶ เพื่อนำศพใส่เข้าไปในช่องนั้นพร้อมกับเอาไม้กั้นมิให้ศพพวยหลังออกมา ดังนั้น เมื่อมีการอาบน้ำให้ศพ การห่อศพ และการละหมาดให้กับศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว มุสลิมจะช่วยกันแบกศพและเดินตามไปส่งศพ การตามไปส่งศพมี 2 ระดับ คือ การเดินตามไปส่งศพจากบ้านไปยังสถานที่ละหมาด และการเดินไปส่งศพจากสถานที่

⁶ ฟิรฎุกิฟายะฮฺ นั้นหมายถึง ข้อบังคับทางศาสนาสำหรับมุสลิมจะต้องปฏิบัติ แต่ทว่า หากมีมุสลิมคนใดทำหน้าที่แทน หรือมุสลิมบางกลุ่มทำหน้าที่แทนแล้ว มุสลิมคนอื่นๆ ถือว่าพ้นผิดไปด้วย ตัวอย่าง การละหมาดญะนาซะฮฺ เป็นต้น

⁷ ความช่วยเหลือในวันกิยามะฮ์/วันสิ้นโลก

⁸ หันทางบัยติลลาฮฺในประเทศซาอุดีอาระเบีย สำหรับประเทศไทยแล้วจะหันไปทางทิศตะวันตกของประเทศ

บ้าน ไปยังกุบูร (สุสาน) การไปส่งศพในระดับที่ 2 นี้ดีที่สุด ผู้เดินไปส่งศพจะต้องมีความสงบ ไม่ส่งเสียงดังร้องไห้คร่ำครวญ ห้ามจุดธูปเทียนแม้แต่เครื่องหอมต่างๆ หรือการส่งเสียงอ่านอัลกุรอาน ซิกรุลลอฮฺ ตีกลอง หรือบรรเลงดนตรี เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นการเลียนแบบกาฟิร ผู้ที่เดินทางไปส่งศพจะต้องเดินข้างหน้าหรือข้างๆ ก็ได้ แต่ที่สมควรเดินข้างหลัง สำหรับการฝังศพให้เอาศพลงหลุมและใส่เข้าไปในช่องข้างๆ พร้อมกับเอาไม้กั้น ถ้าไม่สามารถฝังแบบลูกหลุมได้ก็ให้ขุดหลุมแบบธรรมดาโดยขุดให้ลึกและกว้าง อย่างน้อยจะต้องมีความลึกจนสัตว์ไม่สามารถคุ้ยลงไปกินศพได้ และกั้นมิให้กลิ่นของศพโชยออกมา นอกจากนี้ยังอนุญาตให้ฝังศพมากกว่า 1 คนภายในหลุมเดียวกันได้ ทั้งนี้เวลาเอาศพลงหลุมให้เอาผู้ที่ดำรงอยู่ในความดีลงไปก่อน โดยเป็นผู้ชาย ต่อมาก็เอาเด็กชายลงไป ต่อมาก็เอาผู้หญิงลงไป ต่อมาก็เอาเด็กหญิงลงไป โดยเอาศพชายไว้ทางกิบละฮฺ แล้วเอาศพหญิงลงฝัง ทั้งนี้โดยเปรียบเทียบกับฐานะของเขาในดunya⁹ ถ้าหากศพชายและหญิงไม่ได้ใส่โลงก็ให้เอาไม้กั้นขวางระหว่างศพทั้งสองด้วย สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ฝังศพควรเป็นผู้ชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นญาติใกล้ชิดกับผู้ตาย (มุณีร มุหะหมัด, 2553: 160-161)

นอกจากนั้นอิสลามยังส่งเสริมให้มีการไปเยี่ยมครอบครัวผู้ตายเพื่อปลอบใจญาติผู้ตาย ด้วยการกล่าวคำพูดที่มีความหมายว่า “แท้จริงสิ่งที่พระองค์อัลลอฮฺเก็บเอาไปนั้นเป็นของพระองค์ สิ่งใดที่พระองค์ให้ก็เป็นของพระองค์ ทุกสิ่งทุกอย่างของพระองค์นั้นมีการกำหนดเวลา ขอให้อดทนและขอให้นำมาเป็นแง่คิดเถิด” คำพูดดังกล่าวมีแนวปฏิบัติมาจากท่านรอซูล (ศ็อล) หรืออาจจะกล่าวว่า “ขอให้อัลลอฮฺตอบแทนผลบุญแก่ท่าน” หรือ “ขอให้อัลลอฮฺปลอบใจท่านอย่างดีที่สุด” นอกจากนี้ยังอนุญาตให้ร้องไห้แก่ผู้ตายได้แต่ไม่ให้เกินขอบเขต เพราะท่านรอซูล (ศ็อล) ได้เคยร้องไห้เมื่อบุตรชายของท่านคือ อิบรอฮีม เสียชีวิตลง แต่ท่านมิได้ส่งเสียงหรือร้องคร่ำครวญแต่อย่างใด และอิสลามยังอนุญาตให้ผู้สูญเสียนั้นไว้ทุกข์ให้แก่ผู้ตายได้ด้วยการหยุดการทำงาน หยุดการค้าขาย ล้มเลิกการเดินทาง หรือการไปเที่ยว หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันนี้เพื่อเป็นการอาลัยแก่ผู้ตาย เป็นเวลาแค่ 3 วันเท่านั้น นอกเสียจากคนที่เป็นภรรยาจะต้องไว้ทุกข์ให้สามีตลอดระยะเวลาที่จะต้องครองอิตตะฮฺ (ระยะเวลาที่ภรรยาห้ามแต่งงานใหม่ในช่วงนั้น) เป็นเวลาประมาณ 4 เดือน 10 วัน ในกรณีที่นางไม่ได้ตั้งครรภ์ ส่วนกรณีที่นางตั้งครรภ์อิตตะฮฺหรือการไว้ทุกข์ของนางก็จะต้องกระทำไปจนกระทั่งถึงเวลาที่นางคลอดบุตรออกมา การไว้ทุกข์นั้นไม่ใช่การแต่งกายด้วยชุดสีดำตามแบบศาสนิกอื่น แต่อนุญาตให้แต่งกายตามปกติ และห้ามมิให้มีการกล่าวคำคร่ำครวญไม่ว่าจะเป็นการคร่ำครวญถึงคุณงามความดีของผู้ตายด้วยการพูดพร่ำซ้ำไปซ้ำมา หรือการคร่ำครวญถึงการอาลัยต่อการจากไปของผู้ตายเพราะถือว่าเป็นการคัดค้าน ไม่พอใจต่อการลิขิตของอัลลอฮฺ ห้ามมิให้ฉีกเสื้อผ้า ตบหน้าตัวเอง ดึงผม (ตรงกับคำพูดที่ว่า ตีอกชกตัว) ดังที่ท่านรอซูล (ศ็อล) ได้สั่งห้ามเอาไว้ ความว่า “ไม่ใช่พวกของฉันผู้ที่ตบหน้า ฉีกเสื้อ และร้องด้วยการร้องแบบญาฮิลียะฮฺ (ยุคก่อนอิสลาม)” (เชค अबดุลลอฮฺ บิน अबดุลเราะฮฺมาน อัลญิบรีน, 2552: 76-77)

⁹ ดunya หมายถึงบนโลกเมื่อยังมีชีวิตอยู่

2.5 การช่วยเหลืองานศพของชุมชนมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต¹⁰ ให้ครอบครัวบริหารจัดการศพที่ทันการจัดการศพในอิสลามเริ่มตั้งแต่ การอาบน้ำให้ศพ การห่อศพ การละหมาดให้ศพ (ละหมาดญะนาซะฮ์) และการฝังศพ นักวิชาการอิสลามมีมติ (อิจญ์มาอ) ว่าทั้งสี่ประการดังกล่าวนี้เป็นฟัรฎุกิฟายะฮ์ ซึ่งถ้าหากไม่มีผู้ใดกระทำการเหล่านั้นให้แก่ศพเลย คนในชุมชนทั้งหมดก็มีบาป ในการช่วยเหลืองานศพเป็นหน้าที่ของครอบครัวญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตรวมทั้งเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกันและหมู่บ้านใกล้เคียงที่จะต้องจัดการ ในการจัดการศพต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากพอสมควร เริ่มตั้งแต่การอาบน้ำศพ การห่อศพด้วยผ้าขาว ผู้ที่เหมาะสมในการอาบน้ำศพคือคนในครอบครัวที่มีเพศเดียวกับศพที่ตาย หากเครือญาติไม่สามารถทำได้ก็อาจต้องขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในชุมชน ส่วนค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการจัดการศพคือ ต้องเตรียมผ้าขาว สำลี สบู่ การบูรและน้ำหอม หลังจากทำการอาบน้ำให้ศพเสร็จแล้ว ก็มีการมอบเงินบริจาค (ศอดาเกาะฮ์) ให้กับผู้มาช่วยอาบน้ำและห่อศพดังกล่าว หลังจากนั้นมีการละหมาดญะนาซะฮ์

ในการละหมาดญะนาซะฮ์ (ละหมาดให้กับศพ) ส่วนใหญ่แล้วประชาชนจะเชิญโต๊ะปาเก¹¹ หรือประชาชนมาทำการละหมาดอย่างน้อย 40 คน แต่บางครอบครัวมีการกำหนดจำนวนผู้มาละหมาดต้องไม่ต่ำกว่า 100 คน เพราะมีความเกี่ยวข้องกับบทชะดิซที่มีการพูดถึงจำนวนผู้มาละหมาดให้กับมัยยิตนั้นต้องมีจำนวนดังกล่าว ค่าใช้จ่ายในการจัดการละหมาดญะนาซะฮ์อย่างเพียงพอต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากพอสมควร บางคนต้องเตรียมเงิน ข้าวสาร และไข่ไก่ เพื่อเตรียมมอบให้กับผู้มาทำการละหมาด โดยปกติแล้ว ทางครอบครัวจะเตรียมข้าวสารให้กับผู้มาทำการละหมาดคนละ 1 กิโลกรัมกับเงินอีกจำนวน 20 หรือ 40 บาท และบางครอบครัวจะมีการเพิ่มไข่ไก่ 1 ฟองใส่ไว้ในถุงรวมกับข้าวสาร และสำหรับผู้ที่มาละหมาดโดยใช้รถยนต์นั้น ทางครอบครัวผู้เสียชีวิตต้องมีการจ่ายค่าน้ำมันรถยนต์อีกส่วนหนึ่งด้วย บางครอบครัวมีการให้อ่านตลกีน¹² หลังจากที่มีการฝังศพ (ปกติแล้วโต๊ะครู) จะเป็นผู้อ่าน หลังจากนั้นจะมีการบริจาคเงินและของที่ระลึกไม่ว่าจะเป็น ร่ม กาน้ำ จาน ผ้าโสร่ง ให้แก่ผู้ที่อ่านตลกีน บางครอบครัวจะมีการจ้างเผ่ากูโบร์¹³ โดยให้โต๊ะปาเกหรือโต๊ะครูไปอ่านยาซีนหรืออัลกุรอานเป็นเวลา 7 วันติดต่อกัน ค่าใช้จ่ายทั้งหมดนั้นทางครอบครัวผู้เสียชีวิตจะเป็นผู้ออกให้ (วัฒนธรรมการเผ่ากูโบร์นั้นจะมีการถือปฏิบัติเฉพาะกลุ่ม (กลุ่มคอแลฟ) สำหรับกลุ่มที่เคร่งในหลักการศาสนา (กลุ่มสาละฟ) จะไม่ถือปฏิบัติเพราะถือว่าผิดหลักการศาสนา)

การขุดหลุมฝังศพ การหามศพไปยังสุสาน และการฝังศพ ก็เป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่ต้องปฏิบัติ ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ถือว่าเป็นการให้ด้วยความสมัครใจ สำหรับผู้ที่ขุดหลุมฝังศพของแต่ละชุมชนจะมีประมาณ 2-3 คน ในการขุดหลุมจะไม่มีการตีราคาว่าเท่าไร ทางครอบครัวจะมอบเงิน

¹⁰ การบังคับใช้ให้กระทำการอย่างไม่เด็ดขาดหรือส่งเสริมให้กระทำ

¹¹ คนที่เรียนกิตาบหรือเรียนศาสนาที่ประจำอยู่ที่สถาบันปอเนาะแบบเก่า

¹² การสอนหลักการศาสนา/หลักการศรัทธาให้กับศพหลังจากที่มีการฝังศพลงดิน

¹³ โดยมีกิจกรรมการอ่านอัลกุรอานและอิสติกาฟาร์ (ขออภัยโทษ) ให้แก่ศพ

ก่อนหนึ่ง ประมาณ 500 – 1,000 บาท และถือว่าเงินดังกล่าวเป็นส่วนบริจาคของผู้ที่เสียชีวิต ผลบุญที่ได้ก็จะไหลสู่ผู้ที่ยังมีชีวิต

นอกจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว บางครอบครัวก็จะมีการทำบุญให้กับศพ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญจัดเลี้ยง 3 วัน หรือ 7 วัน มีการทำบุญรำลึกถึง 40 วันของการเสียชีวิต หรือบางคนมีการจัดทำบุญเมื่อครบ 100 วัน หรือเมื่อครบ 1 ปี ซึ่งทั้งหมดนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายมากพอสมควร ในการทำบุญแต่ละครั้งจะมีการเลี้ยงอาหาร ปกติจะเลี้ยงในเวลากลางคืน (หลังละหมาดมัฆริบหรืออ้อซา) โดยจะเชิญเพื่อนบ้านไปกินบุญประมาณ 20-30 คน แต่สำหรับกลุ่มสาละฟะจะไม่มีวัฒนธรรมการทำบุญรำลึกถึงผู้ตายและการเผ่ากุโบร์ เพราะมีความเชื่อว่าผลบุญดังกล่าวจะไม่ถึงตัวผู้เสียชีวิตอีกทั้งเป็นเรื่องที่กุขึ้นมาเอง

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมในอิสลาม

สวัสดิการสังคมหรือสวัสดิการชุมชนเป็นระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลที่เริ่มจากการพึ่งตนเองก่อน เป็นการช่วยเหลือที่มากกว่าเงินหรือวัตถุ แต่เน้นความสัมพันธ์ที่ดี การมีน้ำใจ การไว้วางใจซึ่งกันและกัน การมีกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างการออมเพื่อการให้ เป็นกองทุนมากกว่ากองทุน ทุกคนต่างเป็นผู้ให้และผู้รับ เป็นการให้อย่างมีคุณค่า และรับยังมีศักดิ์ศรี การช่วยเหลือที่เผื่อแผ่ถึงผู้ทุกข์ยากและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน สวัสดิการชุมชนต่างจากระบบประกันสุขภาพพาณิชย์ที่ให้ความสำคัญกับระบบสมาชิกและการได้รับประโยชน์ต่างเบียดเบียน

การให้สวัสดิการสังคมในระบบสังคมอิสลามนั้นมีความหมายกว้างสมบูรณ์และครอบคลุมในทุกๆ ด้าน กล่าวคือการสวัสดิการสังคมในอิสลามนั้นมิใช่เพียงการให้ความช่วยเหลือในด้านทรัพย์สินเท่านั้น แต่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ (อัตุลรอซิด เจมะมะ, 2542: 71-72) ดังนี้

1. ด้านอุดมการณ์โดยการฝึกฝนให้ปัจเจกบุคคลในสังคมมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน
2. ด้านจริยธรรมโดยการปลูกฝังให้ปัจเจกบุคคลมีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ในฐานะเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม
3. ด้านการปลูกฝังให้สังคมเป็นสังคมที่มีวิญญูณและนิสยแห่งสวัสดิการ เป็นแบบแผนของพฤติกรรมในวิถีชีวิตทางสังคม
4. ด้านระบบความสัมพันธ์และการเกื้อกูลกันในระดับครอบครัว
5. ด้านระบบความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับองค์กรของสังคม ระหว่างองค์กรของสังคมกับปัจเจกบุคคล ระหว่างเครือญาติในหน่วยและระหว่างมวลมนุษยชาติด้วยกัน
6. ด้านความสัมพันธ์ทางทรัพย์สิน
7. ด้านระบบเศรษฐกิจ
8. ด้านการปกป้องจริยธรรมและคุณธรรมของคนในสังคม โดยกลุ่มเป้าหมายของผู้ได้รับสวัสดิการในอิสลามนั้นจะครอบคลุมทั้งปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่มคนและสังคมโดยรวม

จุดประสงค์ของการให้สวัสดิการในอิสลามมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้านการประกันให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขมั่นคงในอุดมการณ์ ชีวิตและทรัพย์สิน มีความปลอดภัยสู่การมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ (อับดุลรอซิด เจมะมะ, 2542: 73-84) หลักสวัสดิการทางสังคมในอิสลามเป็นหลักที่อัลลอฮ์ได้บัญญัติไว้โดยโยงใยเกี่ยวข้องกับการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ หลักการนี้ได้ถูกกำหนดมาพร้อมกับอิสลามและเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมอิสลามอันมีมาตั้งแต่ 1,400 ปีมาแล้ว ดังที่อัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน ดังนี้

ความว่า “จงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์และอย่างตั้งภาคีต่อพระองค์ กับสิ่งใดทั้งสิ้น และจงทำความดีต่อพ่อแม่ ต่อญาติสนิท ต่อลูกกำพร้า ต่อคนยากจน ต่อเพื่อนบ้านที่เป็นญาติ ต่อเพื่อนบ้านที่มีได้เป็นญาติ ต่อเพื่อนสนิท ต่อผู้เดินทาง และต่อทาสที่พวกเจ้าครอบครอง แท้จริงอัลลอฮ์ไม่ทรงรักผู้ที่ยิ่งผยองอีกทั้งยกตัวเอง”

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการจัดให้มีสวัสดิการทางสังคมมานานแล้ว โดยอิสลามได้มีการจัดลำดับสวัสดิการดังนี้

1. สวัสดิการที่ให้การสนับสนุนครอบครัวที่ยากจนและด้อยโอกาสโดยให้ระดับหน่วยของสังคมเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับเครือญาติดังที่อัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “จงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์และอย่าตั้งภาคีต่อพระองค์ กับสิ่งใดทั้งสิ้นและจงทำความดีต่อพ่อแม่และญาติสนิท”

2. สวัสดิการที่ได้จากสังคมโดยส่วนรวมคือสวัสดิการที่ได้จากสถาบันชะกาต สวัสดิการในระดับนี้เป็นหน้าที่ของสมาชิกในสังคมทุกคนที่มีความสามารถจะต้องให้แก่ผู้มีสิทธิทั้งแปดประเภทตามที่อัลลอฮ์ได้กำหนดในอัลกุรอาน

ความว่า “อันที่จริงทานทั้งหลายย่อมเป็นสิทธิของบรรดาผู้อนาถา บรรดาผู้ยากไร้ บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้จัดการทานนั้น และบรรดาผู้ซึ่งต้องประสานหัวใจไว้และใน (การไถ่ตัว) ทาส (ให้เป็นอิสระ) ในบรรดาผู้เป็นหนี้และใน (ผู้ที่เสียดชีวิตไป) ในแนวทางของอัลลอฮ์ และคนเดินทางเป็นข้อบัญญัติจากอัลลอฮ์และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อีกทั้งทรงปรีชาญาณยิ่ง”

3. สวัสดิการที่ได้จากรัฐบาล คือได้จากกองคลังสาธารณะ (Baitul Maal) ซึ่งเป็นคลังสะสมรายได้ของประเทศเพื่อการสวัสดิการทางสังคมโดยเฉพาะ ซึ่งการให้สวัสดิการแก่สังคมจากรัฐบาลนั้น อิสลามกำหนดให้รัฐบาลให้แก่สมาชิกของสังคมผู้มีความจำเป็น โดยไม่คำนึงว่าเขาจะ

นับถือศาสนาใดก็ตาม ดังที่ท่านคอลิด อัลวา立德ได้ทำสัญญาสงบศึกกับชาวอันศอรัน¹⁴ ที่เมืองฮีรอฮ ในประเทศอิรัก และมีข้อความว่า คนชรา ผู้บาดเจ็บ คนจน จะได้รับการช่วยเหลือจากกองคลัง สาธารณะซึ่งข้อตกลงนี้ได้รับความเห็นชอบจากคอลีฟะฮ์ อาบูบักร

เกี่ยวกับเรื่องนี้เช่นกันท่านคอลีฟะฮ์อุมร์ บินอัลคาลอฮ์ ได้ส่งสาส์นไปยัง ADI BIN ARTAH ผู้ว่าการจังหวัดบัสรอฮ์ในสมัยนั้น โดยมีข้อความว่าเจ้าจงสังเกตกลุ่มคนที่ทำสัญญากับเจ้า ผู้มีอายุมาก ผู้อ่อนแอไม่สามารถทำงานได้ แล้วจงให้ทรัพย์สินจากกองคลังสาธารณะแก่พวกเขา เหล่านั้นด้วย ท่านอุมร์ บิน อัลคาลอบาฮ์ ได้จัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้ที่สมควรได้รับโดยแบ่งผู้มี สิทธิดังนี้คือ ผู้มีรายได้น้อย และผู้ประสบภัยธรรมชาติ โดยที่ท่านได้ให้สวัสดิการแก่คนเหล่านี้ใน 2 ลักษณะดังต่อไปนี้ คือ 1. สวัสดิการเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และ 2. สวัสดิการเพื่อแก้ปัญหา ระยะยาว

4. สวัสดิการที่สมาชิกในสังคมจะได้รับจากหลักการใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ ระบบ สังคมอิสลามเป็นระบบสังคมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ โดยหวัง ได้รับการตอบแทนจากอัลลอฮ์ ดังที่อัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “อุปมาบรรดาผู้ที่บริจาคทรัพย์ของพวกเขาในหนทาง ของอัลลอฮ์นั้น ดังอุปมาเมล็ดพืชเมล็ดหนึ่งซึ่งงอกขึ้นเป็นเจ็ดรวง ซึ่งใน แต่ละรวงนั้นมีร้อยเมล็ดและอัลลอฮ์นั้นจะทรงเพิ่มพูนแก่ผู้ที่พระองค์ทรง ประสงค์อีก และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงกว้างขวาง ผู้ทรงรอบรู้ บรรดาผู้ บริจาคทรัพย์ของพวกเขาในหนทางของอัลลอฮ์ แล้วพวกเขาไม่ติดตามสิ่ง ที่พวกเขาบริจาคไป ซึ่งการลำเลิกและการก่อความเดือดร้อนใด ๆ นั้น พวกเขาจะได้รับรางวัลของพวกเขา ณ พระผู้เป็นเจ้าของพวกเขาและไม่ มีความกลัวใด ๆ แก่พวกเขาและทั้งพวกเขาก็จะไม่เสียใจ”

เกี่ยวกับการใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์นั้น เราได้รับตัวอย่างจากท่านอูบัยกร เมื่อครั้ง เกิดสงครามตะบุกแล้ว ฝ่ายมุสลิมจำเป็นต้องใช้ทรัพย์สินจำนวนมาก ท่านรอซูลได้เรียกร้องให้ บรรดาศอฮาบะฮ์ผู้มีความสามารถบริจาค เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ ท่านอูบัยกร ได้นำทรัพย์สินทั้งหมดที่ท่านครอบครองอยู่บริจาคเพื่อใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ ท่านรอซูล งาม

¹⁴ ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์หรือคริสเตียน

¹⁵ คอลีฟะฮ์ หรือตำราบางเล่มจะเขียนว่า เคาะลีฟะฮ์ หมายถึง บุคคลที่ได้มีโอกาสขึ้นทำหน้าที่ปกครองอาณาจักรอิสลาม โดยขึ้น สู่อำนาจด้วยวิธีการและที่มาต่างๆ กัน บางท่านมาจากการประชุมปรึกษาหารือของประชาชนจำนวนมาก และประชาชนให้ สัตยาบันยอมรับ บางท่านมาจากการมอบหมายของคอลีฟะฮ์คนก่อน และประชาชนให้สัตยาบันยอมรับ บางท่านมาจากการ ปรึกษาหารือของคณะบุคคล และประชาชนให้สัตยาบันยอมรับ หลังจากคอลีฟะฮ์ 4 ท่านแรก คอลีฟะฮ์ในยุคต่อๆ มาขึ้นสู่อำนาจ ผ่านระบบราชวงศ์

ความว่า “ท่านได้เผื่ออะไรบ้างเพื่อครอบครัว อนุบัติตอบว่าฉัน
ได้เผื่ออัลลอฮ์และรอซูลไว้ให้เขา”

5. สวัสดิการที่สมาชิกในสังคมได้รับจากผู้ปฏิบัติตามหลักซอดาเกาะฮ์ทั้งที่เป็นซอดา
เกาะฮ์ วายิบ เช่น ซอดาเกาะฮ์ฟิตเราะฮ์ เนื่องในวันอัยดิลฟิตรี และซอดาเกาะฮ์ที่เป็นสุนนะฮ์
เช่น ซอดาเกาะฮ์เนื้อสัตว์เชือดกูรบานและอื่น ๆ

6. สวัสดิการที่สมาชิกผู้มีฐานะยากจนในสังคมจะได้รับจากหลักการต่อไปนี้

6.1 หลักการกัฟฟารอฮ์ คือ การชำระความผิดเนื่องจากการละเมิดคำสาบาน
สิ่งที่จะต้องใช้ในการชำระความผิดที่เกิดจากการละเมิดข้อบัญญัติ คือ การให้อาหารแก่ผู้ที่มีฐานะ
ยากจน 10 คน ดังที่อัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “แล้วสิ่งใดโทษมันนั่นคือการให้อาหารแก่คนยากจนสิบ
คนจากอาหารปานกลาง ของสิ่งที่พวกเจ้าให้เป็นอาหารแก่ครอบครัวของ
พวกเจ้าหรือไม่ก็ให้เครื่องนุ่งห่มแก่พวกเขา”

6.2 หลักการฟิตยะฮ์ คือ การที่ผู้ไม่สามารถถือศีลอดในเดือนรอมฎอน
เนื่องจากมีอายุมากแล้ว ต้องทดแทนการถือศีลอดนั้นด้วยการให้อาหารแก่ผู้ที่มีฐานะยากจน
ดังที่อัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “และหน้าที่ของบรรดาผู้ที่ถือศีลอดด้วยความลำบาก
ยิ่ง (โดยที่เขาได้งดเว้นการถือศีลอดนั้น) คือการชดเชยอันได้แก่การให้อาหาร
(มีเนื้อหนึ่งแก่คนยากจนคนหนึ่ง) (ต่อการงดเว้นจากการถือศีลอดหนึ่งวัน)”

6.3 หลักการฮัดยุน คือหลักการชำระความผิดอันเนื่องจากผู้กระทำความผิดใน
การละเมิดข้อบัญญัติบางประการในการประกอบพิธีฮัจญ์ด้วยการให้อาหารแก่ผู้ที่มีฐานะยากจน
ดังที่อัลลอฮ์ กล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “..... หรือไม่ก็ให้มีการไถ่โทษ คือการให้อาหารแก่
บรรดาคนยากจน”

7. สวัสดิการที่อิสลามได้กำหนดให้เฉพาะเจาะจงแก่เด็ก ๆ คือการที่พ่อแม่หรือผู้ปกครอง
ของเด็กต้องเลี้ยงดูลูก ๆ ของเขาด้วยการให้ลูก ๆ ได้ดื่มนมได้อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ให้
เครื่องนุ่งห่มและให้การอบรม ดังที่อัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอาน

ความว่า “ และมารดาทั้งหลายนั้นจะให้นมแก่ลูก ๆ ของนาง
ภายในสองปีเต็ม สำหรับผู้ที่ต้องการจะให้ครบถ้วนในการให้นม และ
หน้าที่ของพ่อเด็กนั้นคือการให้ปัจจัยยังชีพแก่นาง และเครื่องนุ่งห่มของ
นางโดยชอบธรรม”

นอกจากนี้ท่านรอซูล (ศ็อล) ได้กล่าว

*ความว่า “เจ้าจงสอนตัวเจ้าและครอบครัวของเจ้า ซึ่งความดี
และอบรมพวกเขาให้เป็นผู้มีบุคลิกดี”*

8. สวัสดิการที่อิสลามได้กำหนดให้เฉพาะเจาะจงแก่ลูกกำพร้าที่ตั้งที่อัลลอฮ์กล่าวในอัล
กุรอ่าน

ความว่า “ตั้งนั้นส่วนเด็กกำพร้าเจ้าอย่างข่มขี้”

และอัลลอฮ์กล่าวในอัลกุรอ่านถึงคนปฏิเสธการตอบแทนในวันปรโลก คือผู้ที่ไม่สนใจใยดี
ต่อเด็กกำพร้า ดังนี้

*ความว่า “เจ้าเห็นแล้วมิใช่หรือผู้ที่ปฏิเสธในการตอบแทนในวัน
ปรโลก นั้นคือผู้ที่ขี้ขลาดเด็กกำพร้า”*

การให้สวัสดิการแก่เด็กกำพร้า นั้นจะต้องให้จนกว่าเขาจะบรรลุนิติภาวะดังที่อัลลอฮ์
กล่าวในอัลกุรอ่าน

*ความว่า “จงทดสอบบรรดาเด็กกำพร้าจนกระทั่งพวกเขาบรรลุนิติ
วัยสมรส”*

ความประเสริฐของผู้ให้สวัสดิการแก่ลูกกำพร้า นั้นท่านรอซูล (ศ็อล) ได้กล่าว

*ความว่า “ฉันกับผู้ให้สวัสดิการแก่ลูกกำพร้า นั้นจะได้เข้าสวรรค์
ในลักษณะเหมือนสองนิ้วมีเนื้อ ท่านได้แสดงเปรียบเทียบด้วยการชี้นิ้วมือ
สองนิ้วคือนิ้วชี้และนิ้วกลาง”*

9. สวัสดิการที่ให้เฉพาะเจาะจงแก่เด็ก ๆ ซึ่งมีอายุรู้ได้ว่าเป็นลูกของใครถ้าเทียบกับสังคม
ปัจจุบันก็คือเด็กไม่มีพ่อและอาจรวมถึงเด็กจรจัดอีกด้วย การให้สวัสดิการโดยการเลี้ยงดูเด็ก ๆ
เหล่านี้ให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติ นั้นอิสลามถือว่าการรักษาชีวิตของคนทั้งหมด ดังที่อัลลอฮ์กล่าว
ในอัลกุรอ่าน

*ความว่า “และผู้ใดได้ชีวิตนั้น ก็ประหนึ่งว่าเขาได้ชีวิตของ
มนุษย์ทั้งหมด”*

การให้สวัสดิการแก่เด็กจรจัดนั้นเป็นการให้ความเมตตาแก่ผู้เยาว์ ผู้ให้การดูแลเด็ก
เหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นผู้ศรัทธา เกี่ยวกับเรื่องนี้ท่านรอซูล (ศ็อล) กล่าวว่า

ความว่า “มิใช่พวกของเราผู้ซึ่งไม่มีความเมตตาต่อผู้เยาว์และ
ไม่ให้เกียรติแก่ผู้อาวุโส”

ในการดูแลเด็กจรจัดนั้นอิสลามได้กำหนดให้เป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาลเป็นหลัก
เกี่ยวกับเรื่องนี้มีตัวอย่างให้เห็นในสมัยท่านอุมร์เป็นคอลีฟะฮ์ ได้มีผู้ชายคนหนึ่งนำเด็กจรจัดไปหา
ท่านอุมร์ ท่านอุมร์กล่าวสิ่งว่า การดูแลเด็กเหล่านี้เป็นหน้าที่ของเรา เพราะเขานั้นเป็นเสรีชน
และในการให้สวัสดิการเด็กจรจัดนั้น ผู้ดูแลต้องให้การศึกษา อบรมให้เขามีความรู้อ่านออกเขียน
ได้ ตลอดจนให้เขามีงานทำจนเขาสามารถมีชีวิตอยู่โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นผู้ด้อยในสังคม

10. สวัสดิการในการดูแลคนพิการ คนพิการที่สังคมอิสลามต้องให้สวัสดิการนั้น
ประกอบด้วยผู้ที่มีปัญหาทางสายตา คนตาบอด คนใบ้และคนหูหนวก คนเป็นโรคลมบ้าหมู คน
ปัญญาอ่อน คนที่ร่างกายทุพพลภาพโดยกำเนิดหรือมีอายุมาก มีปัญหาทางการพูด และผู้เป็นโรค
เรื้อรังไม่มีหวังว่าจะหายจากโรค

ภารกิจหลักในการให้สวัสดิการแก่คนเหล่านี้เป็นทั้งของรัฐบาลและของผู้ที่มีความสามารถ
ในสังคม ซึ่งการให้การดูแลคนเหล่านี้เป็นการแสดงออกซึ่งความเมตตา และผู้เมตตาอื่นนั้นจะ
ได้รับความเมตตาจากอัลลอฮ์ ดังที่ท่านรอซูล (ศ็อล) กล่าว

ความว่า “ผู้เมตตา (ต่อคนอื่น) นั้นจะได้รับความเมตตา
จากอัลลอฮ์ ดังนั้นจงให้ความเมตตาต่อชาวโลกแล้วท่านจะได้รับความ
เมตตาจากผู้อยู่บนฟากฟ้า”

11. สวัสดิการในการดูแลปกป้องผู้มีความประพฤติเบี่ยงเบนในสังคม อิสลามได้
กำหนดให้รัฐบาลเป็นผู้ดูแลผู้ที่มีความประพฤติเบี่ยงเบนในสังคม ไม่ว่าจะเขาจะเกิดจากครอบครัว
แตกแยกหรือเพราะการได้รับการอบรมไม่ดีก็ตาม ซึ่งการให้สวัสดิการแก่คนเหล่านั้น รัฐบาลต้อง
ให้การอบรมดูแลเขา ให้เขาสามารถปรับตัวเป็นคนดีของสังคม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นหน้าที่ของ
สังคมและผู้ปกครองของคนเหล่านั้นอีกด้วยที่จะต้องอบรมให้คนเหล่านั้นเป็นมุมินที่ดียึดมั่น
ในอัลลอฮ์ และเขาจะได้ใช้ชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย สังคมก็จะมีความสุขและมีความมั่นคง

12. สวัสดิการที่ให้แก่หญิงหม้าย ทั้งที่เป็นหม้ายจากการหย่ากันหรือเป็นหม้ายจากสามี
เสียชีวิต การให้สวัสดิการแก่คนเหล่านี้ต้องให้สวัสดิการใน 2 ลักษณะ คือ

12.1 ให้สวัสดิการในขณะที่อยู่ในระหว่างรออิตตะฮ์¹⁶ อิสลามได้กำหนดให้เป็น
หน้าที่ของอดีตสามีของเขาในการให้ปัจจัยยังชีพและที่อยู่อาศัยจนกว่าจะถึงกำหนดอิตตะฮ์
เกี่ยวกับเรื่องนี้อัลลอฮ์กล่าวไว้ในอัลกุรอาน

ความว่า “และจงให้พวกนางพำนักอยู่ ณ ที่พวกเจ้าพำนักอยู่
ตามฐานะของพวกเจ้า และอย่าทำอันตรายพวกนางเพื่อให้เกิดการคับ

¹⁶ อิตตะฮ์คือ ระยะเวลาที่บรรดาหญิงรอคอยและไม่สามารถแต่งงานใหม่หลังจากสามีเสียชีวิตหรือหย่าจากนางไป สำหรับหญิง
ที่สามีตายจาก หากนางกำลังตั้งครรภ์ อิตตะฮ์ของนางจะสิ้นสุดเมื่อได้คลอดทารกในครรภ์ แต่ถ้าหากนางมิได้ตั้งครรภ์อิตตะฮ์
ของนางคือ สี่เดือนกับสิบวัน

แค้นแก่พวกนางและหากพวกนางตั้งครรภัก์ก็จงเลี้ยงดูพวกนางจนกว่าพวกนางจะคลอดทารกที่อยู่ในครรภ์ของพวกนาง ครั้นเมื่อพวกนางได้ให้นมแก่ทารกของพวกเจ้าก็จงให้พวกนางซึ่งค่าตอบแทนของพวกนาง และจงปรึกษาหารือระหว่างพวกเจ้าโดยดี”

ส่วนการให้สวัสดิการแก่หญิงหม้ายเนื่องจากสามีเสียชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของนักนิติศาสตร์อิสลาม เกี่ยวกับเรื่องนี้ अबดุลลอฮ อิบน์ อุมร์ และหะสัน เป็นขอและฮ มีที่ชนะว่าต้องเอาจากทรัพย์สินของสามีที่เสียชีวิตไปเลี้ยงดูนางจนกว่าจะพ้นเวลารอคอย

12.2 ให้สวัสดิการหลังจากที่เขาพ้นอดตะฮไปแล้ว วิธีที่ดีที่สุดคือการพยายามให้นางได้แต่งงานมีครอบครัวต่อไป หากนางต้องการตั้งที่อัลลอฮกล่าวไว้ในอัลกุรอาน

ความว่า “และจงให้พวกเจ้าแต่งงานกับผู้เป็นโสดในหมู่พวกเจ้า และกับคนดี ๆ จากปวงบ่าวผู้ขายของพวกเจ้า และบ่าวผู้หญิงของพวกเจ้า หากพวกเขายากจน อัลลอฮจะทรงให้พวกเขาร่ำรวยขึ้นจากความโปรดปรานของพระองค์และอัลลอฮนั้นเป็นผู้ทรงไพบูลย์ผู้ทรงรอบรู้”

แต่ถ้าหากว่านางไม่ประสงค์จะแต่งงาน นางก็ต้องรับผิดชอบค่าครองชีพเอง ถ้าหากว่านางมีทรัพย์สิน แต่หากนางไม่มีทรัพย์สินก็เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองของนาง ญาติ ๆ ของนางตามลำดับของผู้ที่ได้รับส่วนแบ่งมรดกจากนาง และในกรณีที่นางไม่มีญาติก็เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องดูแลให้สวัสดิการแก่นาง ทั้งนี้เพราะรัฐบาลในอิสลามนั้นมีหน้าที่ในการให้สวัสดิการด้วยการแบกรับค่าครองชีพของนางด้วยเหตุผลสองประการคือ ความเป็นพี่น้องในอิสลามและความมีเกียรติของมนุษยชาติ

13. สวัสดิการเฉพาะเจาะจงแก่คนชราและผู้อ่อนแอ คนชราคือผู้มีอายุมากและไม่สามารถทำงานเลี้ยงชีพด้วยตนเอง และคนอ่อนแอ คือผู้ที่ประสบกับโรคภัยไข้เจ็บเป็นเวลานานหรือเนื่องจากได้ผ่านการทรมานหนักจนร่างกายทรุดโทรมและไม่สามารถทำงานได้อีกต่อไป

การให้สวัสดิการแก่คนเหล่านี้เป็นหน้าที่ทั้งของรัฐบาลและสมาชิกของสังคม ซึ่งการให้สวัสดิการแก่คนเหล่านี้รัฐหรือบุคคลจะให้ด้วยความรู้สึกในความเป็นพี่น้อง ความมีเกียรติของมนุษยชาติ ความเมตตาและการประกันให้เขามีชีวิตอยู่อย่างมีค่าในสังคม

14. สวัสดิการเฉพาะเจาะจงแก่ผู้ประสบภัยและผู้ตกทุกข์ได้ยาก ระบบสังคมอิสลามได้สั่งให้สมาชิกของสังคมช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยและผู้ตกทุกข์ได้ยากดังที่อัลลอฮกล่าวไว้ในอัลกุรอาน

ความว่า “และหากเขา (ลูกหนี้) เป็นผู้ยากไร้ก็จงให้มีการรอกอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวก”

นอกจากนี้ท่านรอซูล (ศ็อล) ได้กล่าว

ความว่า “การทำอิบาดะฮ์¹⁷ที่ประเสริฐที่สุดคือการนำความสุข
ให้แก่มุสลิม ปกปิดอวัยวะพึงสงวนของเขาหรือให้อาหารจนเขาหายจาก
ความหิวโหย หรือสนองความต้องการของเขา”

อิสลามไม่ยินยอมให้มุสลิมมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายกับครอบครัว ในขณะที่เพื่อนบ้านของ
เขาตกทุกข์ได้ยากโดยไม่ให้การช่วยเหลือ ท่านรอซูล (ศ็อล) กล่าว

ความว่า “ไม่ศรัทธาต่อฉันผู้ที่นอนด้วยความอึดเอิบในขณะที่
เพื่อนบ้านของเขาอนาถนทรนทรายด้วยความหิวโหยทั้ง ๆ ที่เขารู้”

ผู้มีหน้าที่ในการจัดสวัสดิการแก่คนตกทุกข์ได้ยากและผู้ประสบภัยนั้นคือรัฐบาล แต่ใน
ระบบเบื้องต้นนั้นเป็นหน้าที่ของมุสลิมผู้มีความสามารถทุกคนต้องให้การช่วยเหลือ

15. สวัสดิการที่สังคมจะได้รับจากหลักการวะกัฟ¹⁸ เพื่อความดี การวะกัฟถือเป็นสิ่งที่
สุนัต และเป็นการบริจาทานที่ดีที่สุดซึ่งอัลลอฮ์ได้ให้การสนับสนุน และถือเป็นการงานที่สร้าง
ความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ การงานที่ดี และกุศลกรรมที่สูงส่งที่สุด มีประโยชน์มากมายมหาศาลและ
ครอบคลุมทั่วถึง เป็นการทำความดีที่มีความต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสายแม้หลังจากที่ได้เสียชีวิตไป
แล้ว ท่านรอซูล (ศ็อล) ได้กล่าว

ความว่า “เมื่อมนุษย์ได้เสียชีวิต การงานต่างๆ ของเขาก็จะตัด
ขาด(สิ้นสุดลง) ยกเว้นจากสามสิ่ง (ที่จะไม่ขาด) คือจากการบริจาทานที่
คงถาวร ความรู้ที่ให้ประโยชน์ และจากลูกที่ศอลิฮ์ (ที่ดี) ที่คอยขอพร
ให้แก่เขา”

การวะกัฟสามารถทำได้ด้วยวาจา เช่น การกล่าวว่า : ฉันวะกัฟให้ ฉันยกให้เป็น
สาธารณกุศล ฉันมอบให้ท่าน เป็นต้น และสามารถทำได้ด้วยการกระทำ เช่น การก่อสร้างมัสยิด
และอนุญาตให้คนเข้าไปละหมาดได้ หรือการสร้างสุสานและอนุญาตให้นำศพไปฝังได้

16. สวัสดิการที่สังคมจะได้รับจากทรัพย์สินส่วนตัวของผู้มีอันจะกินให้ยืมโดยใช้หลักการ
ให้ยืมเพื่อความดี (Qordun Hasan) กล่าวคือสวัสดิการเงินยืมเพื่อการลงทุนที่ผู้ร่ำรวยให้ความ
ช่วยเหลือแก่ปัจเจกบุคคลในสังคมโดยไม่คิดกำไรหรือส่วนแบ่งใด ๆ ทั้งสิ้นทั้งนี้เพราะผู้ให้ยืมนั้น
ปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์และหวังได้รับผลตอบแทนจากพระองค์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดัง
ที่อัลลอฮ์กล่าวไว้ในอัลกุรอาน

¹⁷ การภักดี กล่าวคือ การแสดงความนอบน้อมถ่อมตนต่ออัลลอฮ์ด้วยการปฏิบัติคำสั่งใช้และละเว้นคำสั่งห้ามของพระองค์ด้วยใจ
ที่เปี่ยมด้วยความรักและเทิดทูนต่อพระองค์ ซึ่งอิบาดะฮ์มีสองประเภท กล่าวคือ อิบาดะฮ์ที่มีรูปแบบ อาทิเช่น การนมาซ การถือ
ศีลอด เป็นต้น ส่วนอิบาดะฮ์ที่ไม่มีรูปแบบ อาทิเช่น การอ่านอัลกุรอาน การซิกิรุลลอฮ์ เป็นต้น

¹⁸ การบริจาทานเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือ การจำกัดครอบครัวทรัพย์ (แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง) และอุทิศผลประโยชน์ของมันให้
โดยหวังผลบุญจากอัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่และเกรียงไกร

ความว่า “และจงให้อัลลอฮ์ยืมอย่างดีเยี่ยมเถิด และความดีอัน
ใดที่พวกเขาได้กระทำไว้เพื่อตัวของพวกเขาก็จะพบมัน ณ
ที่อัลลอฮ์ซึ่งเป็นความดีและผลตอบแทนที่ยิ่งใหญ่กว่า”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคมอันกว้างใหญ่มหาศาล
สมบูรณ์และครอบคลุมในระบบสังคมอิสลาม ซึ่งเราสามารถสรุปได้ว่าในระบบสังคมอิสลามนั้น
สมาชิกในสังคมจะได้รับการดูแล ช่วยเหลือ จากปัจเจกบุคคลผู้มีความสามารถในฐานะเป็นพี่น้อง
กันในศาสนา จากครอบครัวและเครือญาติ จากกลุ่มคนในสังคมและจากรัฐบาลอันเป็นองค์การ
ของสังคมโดยส่วนรวม หากสวัสดิการเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือ มีผู้ที่อาสารับผิดชอบดูแล สุข
ภาวะของคนในชุมชนก็จะมีความสุขสบาย ถือว่าอามานะฮ์ (หน้าที่) ที่ถูกประทานมานั้นเราได้
ปฏิบัติเรียบร้อยแล้ว ความสุขจะเกิดขึ้นทั้งผู้รับผิดชอบที่เป็นผู้นำหรือตัวแทนในชุมชน และ
ประชาชนผู้ที่อาศัยในชุมชนนั้นๆ

บทที่ 3 บริบทชุมชนบ้านโคะ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

บ้านโคะตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 ตำบลจอบะ อําเภอยิ่งอ จังหัดนราธิวาส เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ที่ตั้งบนพื้นที่สูงที่ล้อมรอบด้วยป่าและอีกด้านหนึ่งล้อมรอบด้วยพื้นที่ทำนา ซึ่งเป็นที่เรียกขานนามว่า “บ้านโคะ” ซึ่งเป็นศัพท์ทางภาษาพื้นบ้าน ลักษณะของการสร้างบ้านนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรือนไม้ ซึ่งเสาบ้านมักจะยกสูงจากพื้นดิน อันนี้อาจจะด้วยความปลอดภัยจากสัตว์ร้าย เช่น งู ตะขาบ และอื่นๆ และจากความเชื่อจากโหราศาสตร์ในสมัยโบราณก็เพราะว่าสาเหตุมาจากอิทธิพลของพราหมณ์ในอดีต บ้านโคะมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบต่ำ เหมาะแก่การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม มีบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายและเรียงตามเส้นทางถนนในหมู่บ้านทุกพื้นที่ของหมู่บ้าน นอกจากนี้บ้านโคะมีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อน แบ่งเป็น 2 ฤดู คือฤดูฝนและฤดูร้อน (องค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ, 2555) ซึ่งมีอาณาเขตของหมู่บ้านดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ	บ้านยือเลาะ	หมู่ที่ 9	ตำบลจอบะ	อ.ยิ่งอ จ.นราธิวาส
ทิศใต้ ติดต่อกับ	บ้านนากอ	หมู่ที่ 6	ตำบลจอบะ	อ.ยิ่งอ จ.นราธิวาส
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ	บ้านต้นตาล	หมู่ที่ 2	ตำบลจอบะ	อ.ยิ่งอ จ.นราธิวาส
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ	บ้านพงปือเราะ	หมู่ที่ 4	ตำบลจอบะ	อ.ยิ่งอ จ.นราธิวาส

โดยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในหมู่บ้าน คือ สวนผลไม้ สวนยาง และทุ่งนา นอกจากนี้ บ้านโคะ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอัลฮุดดา สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ และมีสถาบันการศึกษาปอเนาะ 1 แห่ง แต่ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน เด็กที่เข้าเกณฑ์การศึกษาต้องเดินทางไปเรียนที่โรงเรียนบ้านเยะ โรงเรียนบ้านนากอ โรงเรียนบ้านต้นตาล ซึ่งจัดให้มีการเรียนสอนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนสภาพทางสังคมประชาชนบ้านโคะส่วนใหญ่ จะใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสาร มีภาษายาวีเป็นภาษาเขียน สำหรับภาษาไทยจะใช้เฉพาะในโรงเรียน และการติดต่อราชการเท่านั้น

3.2 ลักษณะด้านประชากรและศาสนา

บ้านโคะ เป็นหมู่บ้านเล็กๆ มีจำนวนครัวเรือนและประชากรที่อาศัยอยู่รวมทั้งสิ้น 187 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,009 คน แยกเป็น ชาย 478 คน หญิง 531 คน (ณ วันที่สำรวจข้อมูล กรกฎาคม ปี 2554) ประชากรเดิมๆ ของชุมชนบ้านโคะจะนับถือศาสนาอิสลามร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่หลังจากที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้มีทหารบกและทหารพรานมาตั้งฐานกองร้อยในพื้นที่บ้านโคะ ทำให้มีผู้นับถือศาสนาพุทธอาศัย

อยู่ร่วมกันในชุมชนด้วย ถือเป็นประชากรแฝงในจำนวนมากพอสมควร¹⁹ ดังนั้น ประชากรหรือทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนจอบาะถือเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความเอื้อเพื่อพ่อแม่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความเคร่งครัดด้านศาสนาโดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับสังคมถือเป็นหน้าที่หนึ่งที่ต้องช่วยเหลือและปฏิบัติ ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาทั้งด้านสามัญและศาสนาพร้อมๆกัน มีประชาชนที่เป็นข้าราชการและรัฐวิสาหกิจที่อาศัยอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบาะ 1 คน ที่มีส่วนในการพัฒนาชุมชนและพัฒนากองทุนสวัสดิการชารีกัดมาตีในชุมชน ประชาชนช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยเฉพาะเมื่อมีความเดือดร้อนในชุมชน เช่น เมื่อมีงานบุญ งานแต่งงาน หรือแม้กระทั่งเมื่อมีสมาชิกในชุมชนเสียชีวิต ทางเพื่อนบ้านก็จะไปร่วมช่วยเหลือ ปลอบใจให้กำลังใจ ในชุมชนมีศาสนสถานที่สำคัญคือ มัสยิดเราะฎอตุลยันนะห์ บทบาทในฐานะสถาบันที่เป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางศาสนาของคนในชุมชน เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้หลักการทางศาสนาในชุมชน ดำเนินกิจกรรมบรรยายธรรมทุกๆ วันศุกร์ กิจกรรมแข่งกีฬาของโรงเรียนตาดีกา กิจกรรมฝึกสอนการอ่านอัลกุรอาน

3.3 ลักษณะด้านทรัพยากรและเศรษฐกิจ

ทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนบ้านโคะ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์คือ นาข้าว ภูมิปัญญาทำสมุนไพร สวน ไร่ ป่าไม้ และภูเขา เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สภาพทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในชุมชน มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชาชนในพื้นที่บ้านโคะอยู่ที่ 40,725 บาทต่อปี และรายจ่าย 38,500 บาทต่อปี ประชาชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น การทำสวนยางพารา สวนผลไม้ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ ทำงานประจำ เอกชน/บริษัท/โรงงาน แต่ประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะทำอาชีพสวนยางพารา ประมาณร้อยละ 60 และมีการประกอบอาชีพเสริมคือ จักสานย่านลิเภา ปักจักรผ้าคลุมสตรีมุสลิม และปลูกผักสวนครัว (องค์การบริหารส่วนตำบลจอบาะ, 2555) ในภาพรวมแล้วประชาชนยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยากจน และไม่ค่อยนิยมมีการออมหรือฝากเงินไว้กับธนาคาร เนื่องจากมีทัศนคติที่ว่า การฝากเงินกับธนาคารเป็นธุรกรรมด้านการเงินที่มีดอกเบี้ย จึงไม่เป็นที่อนุมัติในเรื่องของศาสนาอิสลาม จึงจำเป็นต้องพึ่งสถาบันการเงินอิสลามหรือคนรวยในชุมชน²⁰ โดยเฉพาะเมื่อต้องการใช้เงินอย่างกะทันหันนั้น ผู้ที่มีสามารถนำของมีค่า เครื่องประดับที่เป็น เงิน หรือ ทอง ก็สามารถไปขายหรือจำนำเพื่อให้ได้เงินมา แต่สำหรับครอบครัวที่ไม่มีมรดกตกทอดจำเป็นที่ต้อง

¹⁹ นายซำสูติง ซอมูตอ. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2555.

²⁰ นายมาหามะ มะดอละ. มัสยิดเราะฎอตุลยันนะห์. สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2555.

ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านด้วยวิธีที่แตกต่างกัน บางในรูปแบบของการให้ยืม (แต่ปราศจากดอกเบี้ย) ปัญหาของชุมชน คือมีประชาชนที่ยากจนและไม่มีเงินสำรองยามเจ็บป่วย เนื่องจากบางครอบครัวมีอาชีพหาเช้ากินค่ำ²¹ ทางผู้นำชุมชนจำเป็นต้องหาทางออกให้กับสมาชิกในชุมชน

นอกจากนั้น ทรัพยากรหรือต้นทุนด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงินในชุมชนบ้านโคะ คือ กองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) 1 กองทุน ซึ่งมีเงินทุน 1,000,000 บาท กองทุน SML มีเงินทุน 400,000 บาท กองทุนกลุ่มปณกิจศพ (ซารีกัตมาตี) มีเงินทุนประมาณ 751,200 บาท และในส่วนของสถานที่บริการ ชุมชนบ้านโคะมีสถานที่สำคัญดังนี้

- ร้านขายของชำ 3 แห่ง
- ร้านขายข้าวยาและข้าวแกง 4 แห่ง
- ศูนย์เรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง
- สุสานประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง คือ กุโบร์โตะดาระ
- ที่ทำการเยาวชนบ้านโคะ
- ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอัลฮูดา

ชุมชนบ้านโคะมีทุนทางสังคมที่เป็นตัวเงินที่ชุมชนมีการก่อตั้งขึ้นมาเอง นั่นก็คือ กองทุนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนเสียชีวิต หรือเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนว่า กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีที่มีเงินทุนประมาณ 751,200 บาท เพื่อใช้จ่ายเฉพาะกรณีที่มีสมาชิกกองทุนฯ เสียชีวิตในชุมชน นอกจากนี้ ทางกองทุนฯ มีการช่วยเหลือจัดการศพที่ไม่มีเครือญาติหรือคนนอกพื้นที่ที่มาเสียชีวิตในชุมชนนี้ และช่วยเหลือผู้ยากไร้ วิกฤลชีวิตที่เสียชีวิต โดยนำเงินจากกองทุนฯ ในการบริหารจัดการศพดังกล่าว

3.4 วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนบ้านโคะ

วัฒนธรรมของมลายูมุสลิมที่สำคัญในท้องถิ่นบ้านโคะ (องค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ , 2555) ได้แก่

การพูดจา ชาวไทยมุสลิมโดยทั่วไปจะกล่าวคำ บิสมิลลาฮฺ ฮิรเราะหมานิรเราะฮีม มีความหมายว่า ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงกรุณาปราณี ผู้ทรงเมตตาเสมอ เมื่อเริ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิน นั่ง นอน อาบน้ำ สวมเสื้อผ้า ฆ่าสัตว์เป็นอาหาร เขียน อ่านหนังสือ ฯลฯ ทำให้มีความผูกพันแน่นแฟ้นกับ พระองค์ ทำให้ทุกกิจกรรมของชาวมุสลิมทำไปด้วยนามของพระองค์

²¹ นายมนูญ ปือราเฮง. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ. บ้านโคะ. สัมภาษณ์, 29 มิถุนายน 2555.

และเมื่อบรรลุหรือเสร็จกิจกรรมต่างๆ เช่น กินอาหารเสร็จ เดินทางไปถึงที่หมาย ทำงานบรรลุ เป้าหมาย ก็จะกล่าว อัลหัมดุลิลลาฮ มีความหมายว่าการสรรเสริญเป็นสิทธิของอัลลอฮแต่ผู้เดียว

การแสดงความรัก ชาวไทยมุสลิมเมื่อพบปะหรือเจอกันจะกล่าว สละม หรือ ทักทายกันด้วยคำว่า อัลสละมอะลัยกุม มีความหมายว่า ขอความสันติสุขของมีแต่ท่าน ผู้รับจะตอบรับสละมว่า วะอะลัยกุมสละม หมายความว่า ขอความสันติสุขจงมีแก่ท่านเช่นกัน

นอกจากวัฒนธรรมที่สำคัญของมุสลิมในท้องถิ่นบ้านโคะแล้ว จะมีการปฏิบัติประเพณีที่ ถูกหลักศาสนาของมลายูมุสลิมที่สำคัญในท้องถิ่นบ้านโคะ ได้แก่

ประเพณีการเกิดของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ แต่เดิมหญิงมีครรภ์จะฝากครรภ์และทำคลอดกับหมอต่าแย ซึ่งเรียกว่า มะบิแด หรือโต๊ะบิแด แต่ในปัจจุบันประชาชนได้รับการศึกษามากขึ้นและวิทยาการต่างๆ เจริญก้าวหน้าขึ้น หญิงมีครรภ์ จึงเปลี่ยนมาฝากครรภ์ และทำคลอดกับแพทย์ที่โรงพยาบาลเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเด็กคลอดออกมา หลังจากตัดสายสะดือ และทำความสะอาดแล้วจะกล่าว "อะซาน" หรือ "บั้ง" ที่หูขวา และ "อิกอมะฮ" หรือ "กอมัต" ที่หูข้างซ้ายของเด็ก ผู้กล่าวอาจจะเป็นบิดาของทารก หรือผู้รู้ ทางศาสนาอิสลาม ก็ได้

การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทยมุสลิม เรื่องถูกขยำตามหลักการอิสลาม ไม่ได้ระบุไว้จะทำบุญขึ้นบ้านใหม่เมื่อไรก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อม เมื่อเจ้าภาพกำหนดวันขึ้นบ้านใหม่แล้ว ก็จะบอกกล่าวญาติพี่น้องและจะเชิญเพื่อนบ้านมาร่วมฉลองขึ้นบ้านใหม่ จัดเตรียมอาหารคาวหวานหรือน้ำชาไว้เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน วันขึ้นบ้านใหม่ เจ้าภาพเชิญผู้นำทางศาสนาได้แก่ โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม และผู้อาวุโส ตลอดถึงญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน มาทำพิธีละหมาดฮายัต เพื่อขอพรจากพระองค์อัลลอฮให้เจ้าของ บ้านที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านประสบความสำเร็จ มีความปลอดภัยจากภัยพิบัติต่างๆ

พิธีเลี้ยงรับขวัญบุตร (อาแกเกาะห์/ อาเก็กะฮ์หรือพิธีเชือดสัตว์) ตามหลักศาสนาอิสลาม การเชือดสัตว์เพื่อให้สัตว์ที่ถูกเชือดนั้นไปเป็นพาหนะในโลกหน้า โดยบัญญัติให้ชาวอิสลามต้องกระทำด้วยการเชือดแพะหรือแกะที่มีอายุครบสองปี ไม่พิการ โดยกำหนดว่าถ้าได้ลูกสาวต้องเชือดแพะหนึ่งตัว ถ้าได้ลูกชายต้องเชือดแพะสองตัว เนื้อแพะหรือแกะที่ถูกเชือดนั้นมาปรุงเป็นอาหารและให้เชิญแขกมารับประทาน

ประเพณีมาแกแด (กินน้ำชา) หมายถึงการกินเลี้ยงในงานหาเงินสร้างมัสยิด สร้างโรงเรียนสอนศาสนา หาเงินเพื่อขอความช่วยเหลือจากการประสบอุบัติเหตุ ต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากและไม่มีเงินจ่าย อาหารที่เลี้ยงได้แก่ ข้าวยา น้ำชา หรือ ฟูโละชามา (ข้าวเหนียวหน้ากุ้ง)

ประเพณีมาแกฟูโละ เป็นวัฒนธรรมของชาวมลายู ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาแกฟูโละเป็นภาษาถิ่น แปลว่า “กินเหนียว” จะใช้ในหลายโอกาส เช่น งานแต่งงานและเข้าสู่ันต์

ประเพณีงานเมาลิต เป็นพิธีการของชาวมลายู แสดงถึงการระลึกถึงวันกำเนิดของท่านนบีมุฮัมมัด จัดงานวันเมาลิตในหมู่บ้าน เดือนเราะบือลเอาวัล เดือนที่ 3 ฮิจเราะฮ์

จัดงานอาซูรอ เป็นพิธีการของชาวมลายู จะมีการกินอาหารกวนรวมกันของคนในหมู่บ้าน โดยส่วนประกอบของอาซูรอมีเยอะมาก จะทำกันในวันที่ 10 เดือนมกราคม หรือเดือนที่ 1 ปีอิจเราะฮ์ศักราช

พิธีเข้าสุนัต เป็นหลักการของศาสนาอิสลาม ที่ถือหลักความสะอาด คือ การขริบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย ซึ่งกระทำแก่เด็กชายที่มีอายุ 2 – 10 ปี ภาษาถิ่นเรียกว่า “มาโซะยาวี”

พิธีการฝังศพ เป็นพิธีการอย่างหนึ่งของชาวมุสลิม จะมีพิธีการตั้งแต่การอาบน้ำศพ การละหมาดละหมาดชะฮ์ด จะมีการเชิญชวนชาวมุสลิมในหมู่บ้านและชุมชนรอบๆ มาละหมาดร่วมกันที่มัสยิด จนกระทั่งการฝังศพ

การถือศีลอดในเดือน “รอมฎอน” หรือเดือนที่ 9 ของปีอิจเราะฮ์ศักราช ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามทุกคนจะถือศีลอด (ละเว้นจากการกิน การดื่ม การร่วมประเวณี และอื่นๆ อย่างที่ทำให้ศีลอดเสีย โดยเริ่มตั้งแต่แสงอรุณขึ้นจนกระทั่งพระอาทิตย์ตกดิน) เป็นเวลา 1 เดือน เพื่อให้ชาวมุสลิมได้รู้สึกถึงความลำบาก อดอยากของคนยากจน

วันอิดิลฟิตรี หรือวันรายอพอซอ เป็นวันสำคัญของชาวมุสลิม วันแห่งการประกาศชัยชนะอันยิ่งใหญ่จากการอดทนและต่อสู้กับอารมณ์ใฝ่ต่ำ เฉลิมฉลองโดยการกล่าว “ตักบิร” เป็นวันที่ 1 ของเดือนเซาวาล เดือนที่ 10 ของอิจเราะฮ์ศักราช ในวันอิดิลจะมีพิธีเยี่ยมญาติพี่น้องบุคคลในหมู่บ้าน การปฏิบัติของชาวมุสลิมในวันรายอจะบริจาคทานเรียกว่า ชะกาตฟิตเราะห์ (การบริจาคข้าวสาร) มีการบริจาคทานแก่คนอนาถาหรือคนยากจน บางที่จึงเรียกว่า วันรายอฟิตเราะห์ หลังจากนั้นจะไปละหมาดที่ลานมัสยิดอลลา จากนั้นจะมีการขอขมา (มาอัฟ) จากเพื่อนๆ มีการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้และไกลออกไป มีการเลี้ยงอาหารด้วย

วันอิดิลอัดฮา หรือวันรายอฮัจยี คำว่า อัดฮา แปลว่า การเชือดพลี เป็นการเชือดสัตว์เพื่อเป็นอาหารแก่ประชาชนและคนยากจน อิดิลอัดฮา จึงหมายถึงวันรื่นเริงเนื่องในวันเชือดสัตว์พลี ตรงกับวันที่สิบของเดือนซุลฮิจญะ เป็นเวลาเดียวกับการประกอบพิธีหัจญ์ที่เมืองเมกกะของชาวมุสลิมทั่วโลก การปฏิบัติจะมีการละหมาดร่วมกันที่ลานมัสยิดอลลา หลังจากนั้นจะทำการเชือดสัตว์ قربาน เช่น วัว แพะ แกะ แล้วแจกจ่ายเนื้อสัตว์เหล่านั้นแก่คนยากจน

การประกอบพิธีฮัจญ์ คือการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครเมกกะในเดือนซุลฮิจญะตามวันเวลา และสถานที่ต่าง ๆ ที่ทางศาสนาอิสลามกำหนดไว้ ซึ่งศาสนกิจข้อนี้เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ทุกคนที่มีความสามารถในด้านร่างกาย ทรัพย์สิน และการเดินทาง

ศิลปะการต่อสู้เพื่อการป้องกันตัว เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย โดยได้รับอิทธิพลด้านศิลปะการแสดงที่มีผู้สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดขึ้นครั้งแรกที่เกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย หรือจากมะละกา และแพร่กระจายมายังประเทศมาเลเซีย และมาทางตอนใต้ของประเทศไทย

3.5 ผู้นำและองค์กรในชุมชนบ้านโคะ มีดังนี้

ตารางที่ 3.1 ผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
1	นายอับดุลเลาะแจ	กำนัน
2	นายซำสูติง ซอมุดอ	ผู้ใหญ่บ้าน
3	นายมะดาโอะ วาแมมะซา	สมาชิกสภาท้องถิ่น
4	นายอาลูวี ปะละบูเก๊ะ	สมาชิกสภาท้องถิ่น
5	นายมาหามะ มะดอเลาะ	อิหม่าม
6	นายมัซลัน ตายาตะ	คอเต็บ
7	นายมะรอดิง ลูโปะเต็ง	บิหลัน
8	นายอับดุลกาเร็ง บินดอเลาะ	กรรมการ
9	นายอาแซมมะสือรี มะลี	กรรมการ
10	นายมุฮัมมะสัมซุเต็ง สารีมาแซ	กรรมการ
11	นายฮามะ สาแมแมง	กรรมการ
12	นายเจ๊ะอาลี ลีอาแด	กรรมการ
13	นายมะรอเซะ มะหลง	กรรมการ
14	นายสะยูตี มะแด	กรรมการ
15	นายแวอูมา สะสุลี	กรรมการ
16	นายหะมื่อลี เจ๊ะอูมา	กรรมการ
17	นายมะ มะอูเซ็ง	กรรมการ
18	นายกุดา นิเซ็ง	กรรมการ

ที่มา: องค์กรบริหารส่วนตำบลจอบะาะ ปี 2555

ตารางที่ 3.2 ผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติ

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
1	นายเจ๊ะอาแซ ตายาตะ	
2	นายอาซี มาหะดุง	

ตารางที่ 3.3 ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
1	นางนีสง กูตา	ผู้นำสตรี
2	นายอาเดล อาแว	ประธานกลุ่มเยาวชน
3	นายมะกอเซ็ง ดอแน ²²	โต๊ะครู / เจ้าของปอเนาะ

²² ที่อยู่ทางการจะอาศัยอยู่ในตำบลยี่งอ แต่มีบ้านอยู่ในชุมชนบ้านโคะ

บทที่ 4

กองทุนสวัสดิการ “ซารีกัตมาตี” ของชุมชนบ้านโคะ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส

การศึกษาเรื่อง “กองทุนสวัสดิการ “ซารีกัตมาตี” วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพชุมชนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคะ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนบ้านโคะ รูปแบบการได้มาของข้อมูลจะใช้วิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนาพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และการสังเกตการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำการเก็บข้อมูลจาก ประธานและคณะกรรมการกองทุนฯ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนาและประชาชนในชุมชน ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามมีดังนี้

4.1 ข้อมูลภูมิหลังของกองทุนฯ

กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 ตำบลจอบาะ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส เป็นกองทุนที่กลุ่มชาวบ้านรวมกลุ่มพูดคุย ประชุมหารือกับสมาชิกในชุมชนจำนวน 31 คน เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2544 เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านสืบเนื่องจากการเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศพ ประชาชนมีการพูดคุยในประเด็นดังกล่าวและมีมติให้มีการจัดตั้งเป็นกองทุนขึ้นมาเพื่อให้เกิดความคล่องในการจัดการศพของชุมชน โดยมีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนฯ จำนวน 12 คน แบ่งเขตรับผิดชอบตามชุมชนหรือเขตต่างๆ มีการเสนอและคัดเลือกให้คุณอา มีนลีมาเป็นประธานกองทุนฯ และในวันที่ 20 กรกฎาคม 2544 ได้มีการประชุมอีกครั้งและมีมติให้มีการกำหนดระยะเวลาการรับสมัครสมาชิกอย่างเป็นทางการ และในส่วนของเงินสวัสดิการที่สมาชิกผู้เสียชีวิตจะได้รับนั้นจะขึ้นอยู่กับระเบียบและมติที่ประชุมของคณะกรรมการ ส่วนเงินนาวัตที่สมาชิกต้องไปจ่าย เฉพาะเมื่อมีสมาชิกกองทุนเสียชีวิตเท่านั้น โดยสมาชิกต้องนำเงินนาวัตไปจ่ายจำนวนศพละ 20 บาท นอกจากการช่วยเหลือของสมาชิกกองทุนฯ แล้วนั้น ทางกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะจะมีการช่วยเหลือให้สิทธิพิเศษกับผู้ที่มิสตีปัญญาไม่สมประกอบหรือเป็นผู้พิการ โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้ที่จะได้รับสิทธิพิเศษนั้นต้องมาสมัครเป็นสมาชิกกองทุนฯ ก่อน โดยไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายใดๆ และเมื่อมีการเสียชีวิตทางกองทุนฯ จะเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในการจัดการศพดังกล่าว เพื่อให้เกิดความคล่องในการปฏิบัติงาน ทางกองทุนฯ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 รายชื่อคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการข้าราชการตำบลบ้านโคะ หมู่ที่ 5 ตำบลจอบะ อําเภอยิ่งอ จังหวัดนราธิวาส

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่อยู่			ตำแหน่ง	อาชีพ	หมายเหตุ (รหัส)
		บ้านเลขที่	หมู่ที่	ตำบล			
1	นายอามีน ลีมา	21	5	จอบะ	ประธาน	รับราชการ	รหัส รวม
2	นายเจ๊ะอาลี ลีอาด	13/3	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	01
3	นายดอโรแม ตายาตะ	13/7	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	02
4	นายยีดิง บินดอเลาะ	59	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	03
5	นายมุหัมมัด มะซอและ	62	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	04,04/1
6	นายฮาแว ปะนาขอ	88/2	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	05
7	นายดอโรแม สารีมาแซ	50	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	05/1
8	นายชายูดี มะแด	32	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	06
9	นายอ่าวโอะ ปือราเฮง	33/2	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	06/1
10	นายอิลีเยะ มะแซ	20/1	4	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	07
11	นายมะยารี บินแวคาเดร์	2/1	4	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	07/1
12	นายสามะ วิศพริก	39/1	4	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	08,08/1
13	นายอิลีเยะ ยะซิง	53	4	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	08/2
14	นายมะกรี บินดาแมง	60/1	4	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	08/3
15	อับดุลลาเต๊ะ จาแจ	39/3	4	จอบะ	กรรมการ	นักรการเมือง ท้องถิ่น	09,09/1
16	นายมุหามะ ตือระ	41/7	5	จอบะ	กรรมการ	เกษตรกร	รหัสรวม
17	นายอาชิ มาหะดุง	21/1	5	จอบะ	ที่ปรึกษา	เกษตรกร	
18	นายมะกอเซ็ง ดอแน	187	2	ยิ่งอ	ที่ปรึกษา	นักรการเมือง ท้องถิ่น	รองนายกฯ อบจ.
19	นายมนูญ ปือราเฮง	34	4	จอบะ	ที่ปรึกษา	นักรการเมือง ท้องถิ่น	รองนายกฯ อบต.

ที่มา: กองทุนสวัสดิการข้าราชการตำบลบ้านโคะ, 2555

จะเห็นได้ว่า รายชื่อคณะกรรมการดูแลกองทุนสวัสดิการข้าราชการตำบลบ้านโคะ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นประชาชนธรรมดา ไม่ใช่ผู้นำศาสนาหรือผู้นำท้องถิ่น ด้วยเหตุผลจากมติที่ประชุมครั้งแรกว่า ผู้ที่จะมาบริหารหรือเป็นคณะกรรมการกองทุนฯ นั้นต้องเป็นประชาชนธรรมดาที่สมาชิกกองทุนฯ ทุกคนกล้าที่จะให้ข้อเสนอแนะ สามารถเข้าถึงและตรวจสอบด้านการบริหารจัดการว่ามีความโปร่งใสด้านการเงินด้วยหรือไม่อย่างไร

4.2 ต้นกำเนิดกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตีของชุมชนบ้านโคะ

กองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตีบ้านโคะ เป็นกองทุนหนึ่งที่ประชาชนรวมกลุ่มพูดคุย ประชุมหารือกับสมาชิกในชุมชน เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2544 เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือร่วมใจ ของชาวบ้านสืบเนื่องจากการเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่มีฐานะยากจน นอกจากนี้ กองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตีบ้านโคะเป็นกองทุนที่มีต้นกำเนิดจากการบูรณาการหลักการศาสนาอิสลาม ที่ว่าด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ เพราะอิสลามถือว่าศรัทธาชนหรือมุสลิม ทุกคนเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นเราต้องหมั่นทำความดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อิสลามจึงได้กำชับให้ ศรัทธาชนกระทำแต่ความดี ดังปรากฏในอัลกุรอาน ความว่า “และจงประกอบความดี หวังว่า พวกเจ้าจะได้รับชัยชนะ” (อัลกุรอาน 22: 77) อิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมสู่การทำความดี ดังโองการของอัลลอฮ์ ความว่า “และพวกเจ้าจงช่วยเหลือกันในเรื่องที่เป็นคุณธรรมและความยำเกรง และจงอย่าช่วยกันในเรื่องที่เป็นบาปและเป็นศัตรูกัน และพึงกลัวเกรงอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงรุนแรงในการลงโทษ” (อัลกุรอาน 5: 2) นอกจากนี้ ท่านนบีฮัมมัด (ศ็อล) ได้กล่าว ความว่า “อุปมาผู้ศรัทธาด้วยกัน อุปมาดังอาคารหลังหนึ่งที่ทุกส่วนต่างค้ำจุนซึ่งกันและกัน” และนบีฮัมมัดได้สอดนิ้วมือทั้งสองข้างของท่านเข้าด้วยกัน ดังนั้นเมื่อมีสมาชิกในชุมชนได้รับความเดือดร้อน เผชิญกับความยากลำบาก ทุกคนต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การช่วยเหลือความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์โดยเฉพาะเมื่อมีการเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชนถือเป็นฟิรฎุกิฟายะฮ์ที่ต้องมีบุคคลไปดูแลให้ความช่วยเหลือ การเสียชีวิตในอิสลามนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการจัดการศพ ซึ่งการจัดการศพจะเริ่มตั้งแต่ การอาบน้ำให้ศพ การห่อศพ การละหมาดให้ศพ (ละหมาดญะนาซะฮ์) และการฝังศพ นักวิชาการอิสลามมีมติ (อิญมาอ) ว่า ทั้งสี่ประการดังกล่าวนี้เป็นฟิรฎุกิฟายะฮ์ ซึ่งถ้าหากไม่มีผู้ใดกระทำการเหล่านั้นให้แก่ศพเลย คนในชุมชนทั้งหมดก็มีบาป ในการช่วยเหลืองานศพเป็นหน้าที่ของครอบครัวญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิต รวมทั้งเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกันและหมู่บ้านใกล้เคียงที่จะต้องจัดการ ในการจัดการศพต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากพอสมควร แต่สำหรับครอบครัวที่ยากจนเมื่อสมาชิกเสียชีวิตบางที่ต้องนำทรัพย์สินไปจำนำ จำนองหรือจำเป็นที่ต้องขายเพื่อให้ได้เงินมาจัดการศพ

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทำการสัมภาษณ์ประธานกองทุน²³ พบว่า กองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตีของชุมชนบ้านโคะ เริ่มมีการดำเนินการเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2544 โดยแรกเริ่มจากการพูดคุยถามความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนที่เป็นแกนนำและชาวบ้านเกี่ยวกับรูปแบบการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนเมื่อมีการเสียชีวิต เพราะโดยทั่วไปแล้วชุมชนชนบทส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับต่ำถึงปานกลาง บางครอบครัวจะมีที่ดินที่เป็น ที่นา สวน และไร่ที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ แต่ไม่มีเงินสำรองที่เป็นเงินสดหรือเงินฝากธนาคาร เมื่อมีความจำเป็นที่ต้องใช้เงินจึงต้องพึ่งญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านในชุมชน บางครั้งต้อง

²³ นายอามีน สีม่า. ประธานกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตีบ้านโคะ. ที่บ้าน. สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2555.

นำทรัพย์สินไปจำหน่ายหรือขายเพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่ายจัดการศพ หลังจากที่มีการพูดคุยจึงมีมติให้มีการจัดตั้งเป็นกองทุนช่วยเหลือจัดการศพในชุมชน

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุน²⁴ พบว่า กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ เป็นกองทุนที่ชาวบ้านรวมกลุ่มครั้งแรกเริ่มจากการพูดคุยและประชุมหารือกับสมาชิกในชุมชนสืบเนื่องจากเมื่อมีการเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่มีฐานะยากจน ไม่มีเงินสำรองใช้จ่าย ทางครอบครัวต้องนำทรัพย์สินที่มีอยู่ไปจำหน่าย จำนอง หรือขายในราคาต่ำกว่ามาตรฐานเพื่อเตรียมเงินก้อนหนึ่งมาใช้จ่ายในการจัดการศพ จากปัญหาข้างต้นชาวบ้านจึงได้รวมกลุ่มกันพูดคุยเพื่อหาทางออกโดยมีมติให้มีการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

จากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาที่เป็นโต๊ะครูหรือเจ้าของปอเนาะ²⁵ เกี่ยวกับต้นกำเนิดของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ จริงๆแล้วเรื่องกองทุนช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในอิสลามนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่สำหรับคนมลายูเป็นที่ทราบกันว่ากิจกรรมใดที่ผู้นำหรือผู้มีตำแหน่งที่นำหน้าด้วยคำว่า “โต๊ะ” เช่น โต๊ะแนแบ (ผู้ใหญ่บ้าน) โต๊ะกือมือแน (กำนัน) โต๊ะฮีแม (อิหม่าม) ที่เป็นผู้ริเริ่มคิดค้นและทำนั้น ประชาชนจะไม่เชื่อใจโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเงินๆทองๆ ดังนั้น ในการจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะนี้ดีแล้วที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการเอง ทางกองทุนมีการแต่งตั้งโต๊ะครูและนักการเมืองท้องถิ่นเป็นแค่ที่ปรึกษากองทุนฯ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น²⁶ เกี่ยวกับประวัติการเข้ามาหรือต้นกำเนิดของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีคือ เริ่มเมื่อสมาชิกที่ยากจนในชุมชนเสียชีวิตคือ นายเซ็ง ดินา ทางชาวบ้านได้ถามภรรยาของเขาว่าตอนนั้นมีเงินเหลืออยู่ที่บาทเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศพ เช่น ทำการละหมาดขณะหนึ่งของสามีที่เสียชีวิต ทางภรรยาบอกว่า “ตอนนี้มีเงินสดจริงๆ 40 บาท” และมีสวนทุเรียนแปลงหนึ่ง ดังนั้นชาวบ้านต้องช่วยดำเนินการขายที่ดิน/ขายสวนเพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่ายในการจัดการศพ อีกกรณีหนึ่ง คือ ครอบครัวผู้เสียชีวิตที่เป็นคนยากจนไม่มีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศพ ทางครอบครัวมีลูกๆ 5 คน มีสวนแปลงหนึ่งซึ่งเป็นมรดกที่จะแบ่งให้กับลูก 5 คน แต่เนื่องจากผู้ตายที่เป็นสามีต้องมีการขายที่สวนที่เป็นมรดก เพื่อใช้จ่ายในการจัดการศพ ดังกล่าว ผู้นำท้องถิ่น (ผู้ให้การสัมภาษณ์เอง) ต้องอาสาทำการขายที่ดินดังกล่าว หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการพูดคุยหาทางออกในการแก้ปัญหาการเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่ยากจนควรมีการจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือจัดการศพ (ซารีกัตมาตี)

²⁴ นายอับดุลลาเต๊ะ จาแจ. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบา. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านพงปือเราะ. สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2555.

²⁵ นายมะกอเซ็ง ดอแน. รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส. ปอเนาะอุสตะกอเซ็ม. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

²⁶ นายมนูญ ปือราเฮง. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบา. องค์การบริหารส่วนตำบลจอบา. สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2555.

นอกจากนี้ คณะกรรมการกองทุนท่านหนึ่ง²⁷ ได้พูดถึงการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีบ้านโคะ ชุมชนได้ทำการศึกษารูปแบบการดำเนินการของกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีในชุมชนข้างๆ คือชุมชนกำปงนากอ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีเขตติดต่อกับชุมชนพงบือเราะและบ้านโคะ ซึ่งเป็นชุมชนแรกในตำบลจอบาเอะที่ได้จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตี เป็นกองทุนที่ดูแลครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต จะมีการมอบเงินสวัสดิการก้อนหนึ่งเพื่อให้ครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิตมาใช้จ่ายในการจัดการศพ กองทุนนี้จะอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของมัสยิดในชุมชน

กองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีบ้านโคะ จะเด่นตรงที่ว่ามีระเบียบและข้อบังคับชัดเจน มีการประชุมทุกๆ สองเดือน และบริหารกันเองโดยไม่ได้อยู่ภายใต้การบริหารของมัสยิด นอกจากนี้การสัมภาษณ์เพิ่มเติมคณะกรรมการกองทุน²⁸ เกี่ยวกับสาเหตุหรือที่มาของการเริ่มมีกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีของชุมชนเพื่อดูแลสวัสดิการค่าใช้จ่ายในการจัดการศพให้กับสมาชิกในชุมชนนั้น ชุมชนมีมติเห็นชอบให้มีกองทุนฯ โดยมีการเปิดรับสมัครสมาชิกครั้งแรกโดยสมาชิกที่มาสมัครต้องเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลจอบาเอะและชุมชนใกล้เคียง หลังจากมีการเปิดรับสมัครมีผู้ที่สนใจมาสมัครจำนวน 285 รหัส (ภายใน 1 รหัส จะครอบคลุมสมาชิกทั้งครอบครัว ยกเว้นเมื่อสมาชิกท่านใดที่มีอายุ 31 ปีบริบูรณ์หรือแต่งงานแล้วต้องสมัครและแยกรหัสสมาชิกใหม่) นอกจากนั้นยังมีการพูดคุยทำการประชุมถึงการแบ่งงาน ระเบียบข้อบังคับของกองทุนฯ และแบ่งโซนพื้นที่รับผิดชอบ

ดังนั้น ต้นกำเนิดหรือการมีขึ้นของกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีบ้านโคะ เริ่มจากการพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนจำนวน 31 คน เพื่อหาทางออกสำหรับคนยากจนที่เสียชีวิตและไม่มีเงินใช้จ่ายในการจัดการศพว่าควรหาทางออกโดยการจัดตั้งกองทุนฯ นอกจากนั้น เป็นการบูรณาการจากหลักการศาสนาอิสลามว่าด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก และต้นกำเนิดอีกทางหนึ่ง เป็นการบูรณาการจากกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีของชุมชนกำปงนากอที่อยู่ภายใต้การบริหารของมัสยิด สู่ “กองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีบ้านโคะ” ที่มีการบริหารเองโดยชุมชน

4.3 การดำเนินการและพัฒนาการของกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีบ้านโคะ

การดำเนินการของกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีบ้านโคะ ในระยะแรกจะมีการดำเนินการในเรื่องการจัดเก็บเงินนำวัดโดยทางคณะกรรมการกองทุนฯ จะต้องไปเก็บเงินนำวัดตามบ้านเรือนของสมาชิก แต่จะไม่มีการหักค่าเปอร์เซ็นต์ เพราะทางคณะกรรมการตั้งใจว่าจะทำงานโดยจิตอาสาจริงๆ ส่วนรูปแบบของการบริหารของกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีบ้านโคะ จะไม่อยู่ภายใต้การบริหารของมัสยิด มีการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในหมู่บ้าน หลังจากมีการจัดตั้งเป็นกองทุนแล้ว คณะกรรมการมีการประชุมเพื่อร่างระเบียบ

²⁷ นายเจ๊ะอาลี ลืออาด. คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านโคะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

²⁸ นายชายูตี มะแด. คณะกรรมการกองทุนฯ. มัสยิดเรากูตุลญันนะห์. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกองทุนฯ มีการกำหนดประชุมทุกๆ 2 เดือน มีการกำหนดค่าธรรมเนียมในการสมัครเป็นสมาชิกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. สมาชิกประเภทครอบครัวในอัตรา 150 บาทต่อครอบครัว 2. สมาชิกประเภทบุคคลเดี่ยว 100 บาทต่อคน โดยมีเงื่อนไขว่าสมาชิกประเภทครอบครัวเมื่อลูกชายหรือสมาชิกในครอบครัวมีอายุครบ 31 ปีบริบูรณ์หรือได้ทำการสมรสแล้วต้องสมัครเป็นสมาชิกใหม่ ค่าสวัสดิการรายปีของสมาชิกคือ สมาชิกประเภทครอบครัวจะจ่าย 100 บาทต่อครอบครัว และสมาชิกประเภทเดี่ยวจะจ่าย 50 บาทต่อคน และในการบริหารจัดการของกองทุนสวัสดิการซาร์กัตมาตีบ้านโคะให้เกิดสภาพคล่องทางกองทุนฯ มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับว่า ผู้ที่สมัครเป็นสมาชิกของกองทุนฯ จะได้รับสมุดสมาชิกภายในระยะเวลา 15 วัน เมื่อมีการติดต่อกับคณะกรรมการเกี่ยวกับการจ่ายค่ารายปี และค่าปลงกิจศพ (เงินนำวัด) ให้สมาชิกทุกคนนำสมุดกองทุนฯ มาทุกครั้ง และเมื่อสมาชิกทำสมุดกองทุนฯ หายต้องมีการเสียค่าสมุดใหม่ 40 บาท สมาชิกจะได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนฯ โดยมีเงื่อนไขต้องเป็นสมาชิกอย่างน้อย 60 วันขึ้นไป สำหรับผู้ที่เป็นสมาชิกใหม่ จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกองทุนฯ คือ ต้องจ่ายค่าสมาชิกเท่ากับเงินสมาชิกเดิมที่จ่ายอยู่ ส่วนสมาชิกที่ขาดการจ่ายเงิน เช่น ขาดการจ่ายเงินสวัสดิการรายปี ทางกองทุนฯ จะหักเงินค่าสวัสดิการปลงกิจศพ ปีละ 1,000 บาท (สำหรับสมาชิกประเภทครอบครัว) และ จะหักเงินค่าสวัสดิการปลงกิจศพ ปีละ 500 บาท (สำหรับสมาชิกประเภทเดี่ยว) และสำหรับสมาชิกที่ขาดการจ่ายค่าปลงกิจศพ (เงินนำวัด) เมื่อมีสมาชิกเสียชีวิตนั้น ทางกองทุนฯ จะหักค่าสวัสดิการปลงกิจศพฯ ละ 500 บาท นอกจากนี้สมาชิกจะได้รับค่าสวัสดิการจากกองทุนฯ เมื่อคนใดคนหนึ่งในครอบครัวเสียชีวิตคือ จะได้รับเงินสดโดยคิดจากจำนวนสมาชิกกองทุนฯ ที่มีอยู่

ในส่วนของเงินสวัสดิการที่สมาชิกผู้เสียชีวิตจะได้รับนั้นจะขึ้นอยู่กับข้อตกลง ระเบียบ และมติที่ประชุม ส่วนเงินนำวัดที่สมาชิกจะต้องจ่ายเฉพาะเมื่อมีสมาชิกกองทุนเสียชีวิตเท่านั้น โดยเรียกเก็บจำนวน 20 บาทต่อศพ เงินสวัสดิการที่ทางสมาชิกจะได้รับในปีแรก (2544)²⁹ ได้มีการกำหนดช่วงอายุและเงินสวัสดิการที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกที่เสียชีวิตที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 1 ปี จะได้รับเงินสวัสดิการจำนวน 1,000 บาท สมาชิกที่เสียชีวิตที่มีอายุ 2 ปี – 5 ปี จะได้รับเงินสวัสดิการจำนวน 4,000 บาท สมาชิกที่เสียชีวิตที่อายุ 6 ปี – 11 ปี จะได้รับเงินสวัสดิการจำนวน 8,000 บาท และสำหรับสมาชิกที่เป็นแม่และทารกที่เสียชีวิตจากการคลอด จะได้รับเงินสวัสดิการจำนวน 9,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2545 มติที่ประชุมได้มีการแก้ไขระเบียบเพิ่มเติมโดยมีมติให้ขึ้นค่าสวัสดิการแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตเป็น 9,000 บาท และได้กำหนดเงินสวัสดิการแก่ผู้มีสิทธิพิเศษ (ผู้ที่มีสติปัญญาไม่สมประกอบหรือเป็นผู้พิการ) เป็นเงิน จำนวน 3,000 บาท โดยไม่มีการเก็บเงินนำวัดจากสมาชิก

²⁹ เอกสารการประชุม พ.ศ. 2544 สรุปเป็นระเบียบของกองทุนฯ

ในปี พ.ศ. 2547 ทางกองทุนฯ มีมติให้ขึ้นค่าสวัสดิการแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตเป็น 10,000 บาท และให้สวัสดิการ/ผลตอบแทนแก่คณะกรรมการกองทุนฯ โดยไม่ต้องจ่ายเงินนำวัด รายปี

ในปี พ.ศ. 2548 ทางกองทุนฯ มีการเพิ่มเงินสวัสดิการสมาชิกเป็น 11,000 บาท และมี สมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 694 รหัส

ในปี พ.ศ. 2549 ทางกองทุนฯ มีการเพิ่มเงินสวัสดิการเป็น 12,000 บาท และมีมติว่าปีนี้ ยังไม่อนุญาตให้คนนอกพื้นที่ (หมู่บ้าน) เข้าเป็นสมาชิกกองทุนฯ ยกเว้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 9 เท่านั้น และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 721 รหัส

ในปี พ.ศ. 2550 ทางกองทุนฯ มีมติว่า ปีนี้ได้อนุญาตให้คนที่มีพื้นเพดั้งเดิม (ในเขตบ้าน โคะและพงปือเราะ) แต่ปัจจุบันไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนอันเนื่องจากได้สมรสและอาศัยอยู่นอก พื้นที่ หรือเนื่องจากออกไปทำงานนอกพื้นที่หรือต่างจังหวัด การเข้าสมัครเป็นสมาชิกต้องอยู่ ภายใต้อาณัติและได้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกองทุนฯ นอกจากนี้มติดังกล่าวด้วย การเสียชีวิตของคนนอกสถานที่ที่ไม่มีเครือญาติหรือมีแต่ชัดเจน ทางกองทุนฯ จะทำการช่วยเหลือ ค่าสวัสดิการในวงเงินที่ลดลงเหลือ 2,000 บาท แต่มีเงื่อนไขต้องเสียชีวิตในพื้นที่ หมู่ที่ 4 และหมู่ ที่ 5 เท่านั้น โดยทางมัสยิดหรืออิหม่ามในพื้นที่จะไม่รับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่ายให้ อีกทั้งต้องฝังศพ ที่กุโบร์โต๊ะดาระ (สุสาน) เท่านั้น และปีนี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 758 รหัส

ในปี พ.ศ. 2551 ทางกองทุนฯ มีมติว่าเงินสวัสดิการเพิ่มขึ้นเป็น 13,000 บาท สมาชิก เพิ่มขึ้นเป็น 780 รหัส

ในปี พ.ศ. 2552 เงินสวัสดิการที่ได้ยังเท่าเดิม และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 797 รหัส

ในปี พ.ศ. 2553 เงินสวัสดิการที่ได้เพิ่มขึ้นเป็น 13,500 บาท และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 890 รหัส

ในปี พ.ศ. 2554 เงินสวัสดิการที่ได้เพิ่มขึ้นเป็น 14,000 บาท และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 941 รหัส

จากการสัมภาษณ์ประธานกองทุนฯ³⁰ เกี่ยวกับการดำเนินการของกองทุนฯ พบว่า ทาง กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะมีรูปแบบการดำเนินการที่แตกต่างกับกองทุนสวัสดิการซา รีกัตมาตีกำปงนากอ คือหลังจากที่มีการให้บริการในระยะเริ่มแรกเมื่อมีสมาชิกกองทุนเสียชีวิต คณะกรรมการต้องไปเก็บเงินนำวัดตามบ้านเรือนของสมาชิก ต่อมาจึงมีการเรียกประชุมเกี่ยวกับ รูปแบบการจัดเก็บ *เงินนำวัด* ของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะใหม่ การประชุมในครั้ง นั้นมีมติให้มีการแบ่งโซนรับผิดชอบ มีการแต่งตั้งหัวหน้าโซนเพื่อทำหน้าที่รับ *เงินนำวัด* ที่ทาง สมาชิกของแต่ละโซนนำมาส่ง คือจะไม่มีการไปเก็บเงินนำวัดตามบ้านเรือนของสมาชิก เหมือนเดิม ด้วยเหตุผลอยากให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนให้มากที่สุด

³⁰ นายยามีน สิม่า. ประธานกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ. ที่บ้าน. สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2555.

การให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมของคณะกรรมการกองทุนฯ³¹ เกี่ยวกับเหตุผลที่ทางกองทุนฯ ไม่มีนโยบายให้หัวหน้าโชนที่รับผิดชอบไปเก็บเงินนาวัตตามบ้านเรือนของสมาชิก เพราะสามารถสร้างจิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมของสมาชิกด้วยกัน มีผลเมื่อสมาชิกขาดการจ่ายเงินนาวัตหรือเงินสมทบประจำปีจะได้รับเงินสวัสดิการในจำนวนที่จำกัด ตัวอย่างเช่น เมื่อครอบครัวที่เป็นสมาชิกไม่ได้ส่งเงินประจำปี หากมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต ทางกองทุนฯ จะตัดเงินสวัสดิการ 1,000 บาท และถ้าไม่ได้ทำการส่งเงินนาวัต จะหักศพละ 500 บาท ดังนั้นเมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต ทางครอบครัวจะได้รับเงินสวัสดิการที่ไม่เต็ม จะได้เท่ากับยอดที่เหลือหลังจากหักยอดที่ยังไม่ส่งก่อนหน้านี้นี้ ทำให้บางคนจะได้ค่าสวัสดิการในจำนวนที่น้อยกว่าอัตราที่กำหนด

ข้อมูลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนฯ³² เกี่ยวกับการดำเนินการกองทุนสวัสดิการชาริกต์มาตีบ้านโคะ ประเด็นการดำเนินการที่มีการแบ่งเขตรับผิดชอบออกเป็นโชนนั้น จะมีข้อดีเมื่อเทียบกับการลงพื้นที่ไปเก็บเงินนาวัตตามบ้านเรือนของสมาชิก ทางคณะกรรมการกองทุนฯ มองว่า การลงพื้นที่ไปเก็บเงินนาวัตตามบ้านนั้นไม่ใช่หน้าที่ของคณะกรรมการฯ เพราะการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนี้ไม่มีค่าตอบแทน แต่เป็นการช่วยเหลือกันเองภายในชุมชน ดังนั้นพวกเราทุกคนที่เป็นสมาชิกกองทุนฯ ต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือสมาชิกเมื่อเกิดความเดือดร้อนโดยยินดีทำการนำส่งเงินนาวัตโดยสมัครใจยังผู้ที่รับผิดชอบของแต่ละโชน ในส่วนของการเรียกเก็บเงินนาวัตนั้น จะมีการเรียกเก็บเมื่อสมาชิกกองทุนฯ เสียชีวิตเท่านั้น สมาชิกกองทุนฯ จะมีการนำเงินนาวัตไปมอบผ่านผู้รับผิดชอบของแต่ละโชนเพื่อทำการนำส่งยังกองทุนสวัสดิการชาริกต์มาตี

เงินนาวัตที่ทางสมาชิกกองทุนฯ นำมาส่งให้กับผู้รับผิดชอบของแต่ละโชนนั้น ผู้รับผิดชอบของแต่ละโชนจะทำการเก็บรวบรวมและจะมีการนำไปมอบให้กับประธานกองทุนฯ ในคืนที่มีการประชุม ปกติแล้วทางกองทุนฯ จะมีการนัดประชุมทุกๆ 2 เดือน สำหรับเงินที่จะมอบให้กับครอบครัวที่เสียชีวิตนั้นจะเตรียมเงินสำรองอยู่ที่ประธานกองทุนฯ ที่เป็นเงินสดประมาณ 70,000 บาท ทุกครั้งที่มีการจ่ายหรือใช้เงินก็จะมีงบสำรองรับทราบจากคณะกรรมการ 2 ใน 3 คน และในคืนที่มีการประชุมก็จะมีงบสำรองเงินนาวัตที่เก็บมาได้พร้อมยอดคงเหลือสุทธิทั้งที่เป็นเงินสดและเงินฝากธนาคาร อีกทั้งกองทุนยังเปิดโอกาสให้สมาชิกมาถามถึงความโปร่งใสด้านการเงินได้ทุกเวลา

ข้อมูลจากคณะกรรมการท่านหนึ่ง³³ พูดว่า ที่ผ่านมามีประชาชนจากนอกชุมชนมาเสียชีวิตที่บ้านโคะ ซึ่งเป็นคนจากชุมชนยะบะ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส เป็นคนยากจนและไม่มีเครือญาติ ดังนั้นอยากให้ทางมัสยิดช่วยเหลือเรื่องการจัดการศพ แต่คำตอบที่ได้มาจากคณะกรรมการมัสยิดดังกล่าวบอกว่า ตอนนี้มีมัสยิดไม่มีงบประมาณสำหรับการช่วยเหลือจัดการศพที่ไม่มีญาติ ดังนั้นทางมัสยิดจึงขอให้ทางกองทุนสวัสดิการชาริกต์มาตีในชุมชนเป็นผู้ดูแล

³¹ นายมะกรี บินดาแมง. คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านพงบือเราะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

³² นายสามะ วิศพรัก. คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านพงบือเราะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

³³ นายอัสลี๊ะ มะแซ. คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านพงบือเราะ. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2555.

รับผิดชอบในส่วนของการใช้จ่ายในการจัดการศพ ดังนั้นทางกองทุนฯ จึงมีมติให้ใช้เงินกองทุนในการช่วยเหลือศพครั้งนั้นจำนวน 3,000 บาท

จากการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น³⁴ เกี่ยวกับการดำเนินการกองทุนสวัสดิการชาริกต์มาตีบ้านโคะและการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำส่วนใหญ่เห็นชอบให้มีกองทุนฯ เพราะสามารถช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตได้สะดวก จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการจัดการกองทุนที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง ให้เป็นชุมชนต้นแบบที่ชุมชนอื่นมาศึกษาดูงานกองทุนสวัสดิการชาริกต์มาตีให้ได้ ในส่วนของการช่วยเหลือเงินอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ที่จริงทางองค์การบริหารส่วนตำบลสมควรที่ต้องเตรียมเงินอุดหนุนช่วยเหลือประชาชนโดยเฉพาะเมื่อสมาชิกในชุมชนเสียชีวิต แต่หลังจากที่มีการประเมินพูดคุยในสภาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ปรากฏว่าในตำบลจอบะเบามีกองทุนสวัสดิการชาริกต์มาตีเพียง 4 กองทุน ถ้าจะให้เงินอุดหนุนกับกองทุนฯ ก็จะไม่เกิดความยุติธรรมกับหมู่บ้านอื่นที่ยังไม่มีกองทุน ดังนั้นทางองค์การบริหารส่วนตำบลจึงมีมติในการช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตโดยการแจกข้าวสารจำนวน 1 ถุง (48 กิโลกรัม) ราคาประมาณ 1,200 บาท

จากการสัมภาษณ์สมาชิกกองทุนฯ³⁵ กล่าวว่า การให้มีการแบ่งคณะกรรมการประจำโซนที่รับผิดชอบชัดเจนแบบนี้ก็น่าจะสะดวกในการส่งเงินนาวัต (หากมีสมาชิกกลุ่มเสียชีวิต) เพราะอย่างน้อยคณะกรรมการประจำโซนก็เป็นคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือเขตที่สมาชิกสังกัด บางทีถ้าเป็นการรวมศูนย์ให้ไปจ่ายที่เดียวนั้น บางทีสมาชิกที่อยู่นอกเขตที่ไม่ค่อยรู้จักกับคณะกรรมการก็จะเสียโอกาสในการส่งเงินเพราะเหตุผลต่างๆ นานา อีกประการหนึ่งที่เป็นจุดเด่นของกองทุนนั้นก็คือ จะมีการประชุมพูดคุยระหว่างคณะกรรมการ มีการติดตามเงินนาวัตที่เก็บได้ เพื่อนำเงินนี้มอบให้กับประธานเพื่อนำฝากธนาคารต่อไป

ในมุมมองของประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนฯ ทุกคนเห็นว่าการดำเนินการของกองทุนฯ มีความโปร่งใส สามารถช่วยเหลือสมาชิกได้ นอกจากนั้นประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกก็เห็นด้วยกับการดำเนินการและบริหารจัดการกองทุนฯ ของชุมชนบ้านโคะ เพราะสามารถเห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเมื่อมีสมาชิกภายในชุมชนเสียชีวิต³⁶ สามารถสร้างจิตสำนึกสาธารณะในวัฒนธรรมนาวัตให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิต ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งสามารถผลักดันชุมชนให้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือผู้เสียชีวิตที่ไม่มีเครือญาติ ผู้ที่มีจิตวิกลจริต หลงใหลในสิ่งที่ไม่ดี ผู้ดูแล ชุมชนสามารถทำหน้าที่แทนมัสยิดได้ แต่ที่ยังไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกเพราะยังไม่มีเงินสดเป็นก้อนเพื่อใช้ในการสมัครสมาชิก

³⁴ นายมนูญ ปือราเฮง. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะเบ. องค์การบริหารส่วนตำบลจอบะเบ. สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2555.

³⁵ เมาเสาะ บาละจาเราะ. แม่บ้าน. บ้านพงบือเราะ. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2555.

³⁶ การสังเกตการณ์เมื่อมีสมาชิกเสียชีวิต กลุ่มที่รับผิดชอบของนายอิลียะ มะแซ จะมีสมาชิกมานาวัต (จ่ายเงิน) ให้กับหัวหน้า/ผู้รับผิดชอบของแต่ละโซน

ประชาชนอีกคนหนึ่ง³⁷ บอกว่า เขามีความสนใจที่จะสมัครเป็นสมาชิกของกองทุนฯ แต่ตอนนี้ยังไม่มีเงินเป็นก้อนที่จะใช้ในการสมัครสมาชิก อีกทั้งเพิ่งกลับจากต่างประเทศ (ซาอุดีอาระเบีย) จากการที่ได้เห็นความลำบากของครอบครัวที่ยากจน จึงคิดอยากสมัครเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งตอนนี้ในการสมัครสมาชิกต้องจ่ายเงินค่าสมัครโดยยึดจำนวนสมาชิกที่เสียชีวิตไปแล้ว ณ ตอนนี้ต้องใช้เงินสดประมาณ 5,800 บาท แต่ถึงวินาทีนี้ยังหาเงินเป็นก้อนไม่ได้

นอกจากที่มีการพูดคุย สัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูล การสังเกตการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนเมื่อมีสมาชิกเสียชีวิต ชาวบ้านทั้งที่เป็นสมาชิกกองทุนและที่ไม่ได้เป็นสมาชิก จะไปช่วยเหลือจัดการศพ มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบจัดการ เช่น ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการไปเชิญโต๊ะปาเกหรือชาวบ้านมาทำการละหมาดญะนาซะห์ ใครรับผิดชอบติดต่อผู้มาทำการอาบน้ำให้กับศพ การขุดหลุมฝังศพ ใครทำหน้าที่เตรียมซื้อสิ่งของที่มอบให้กับผู้ที่มาช่วยเหลือศพ และอื่นๆ จะเห็นได้ว่าผู้รับผิดชอบรับเงินนำวัดของแต่ละโซนจะต้องอยู่และช่วยครอบครัวสมาชิก³⁸ ดังกล่าวนอกจากนั้นเมื่อมีข่าวการเสียชีวิตของสมาชิกทางผู้ที่รับผิดชอบของแต่ละโซนต้องทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกกองทุนรับรู้และนำเงินนำวัดมาจ่ายกัน

การพัฒนาการของกองทุนซารีกัตมาตีบ้านโคะ เห็นได้ชัดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกที่มีอยู่เดิม การมีส่วนร่วมและเป็นที่น่าสนใจจากชุมชนอื่นด้วย ซึ่งตอนนี้ทางกองทุนฯ มีสมาชิกจาก 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 4 บ้านโคะ หมู่ที่ 5 บ้านพงปือเราะ หมู่ที่ 9 บ้านยือเลาะ และหมู่ที่ 2 บ้านตันตาล นอกจากนี้ กองทุนนี้ได้เป็นที่ยอมรับของชุมชนอื่นในการที่จะมาศึกษาดูงานถึงรูปแบบการดำเนินการ การมีส่วนร่วมและจิตอาสาที่เด่นของกองทุนนี้ อีกทั้งเป็นที่น่าสนใจของหน่วยงานราชการโดยเฉพาะสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาสที่จะให้เงินอุดหนุนแก่กองทุน อย่างไรก็ตามกองทุนนี้ยังบริหารจัดการเองโดยชุมชนและยังไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากภาครัฐ พัฒนาการที่เห็นชัดอีกส่วนหนึ่งคือเงินสวัสดิการที่ทางสมาชิกได้นั้นมีการปรับขึ้นทุกปี และยังมีสมาชิกที่สนใจจะสมัครเป็นสมาชิกอีกหลายคนแต่ยังไม่มีเงินเพราะต้องใช้ในจำนวนที่มากพอสมควร (5,800 บาท) สมาชิกใหม่ต้องจ่ายเท่ากับสมาชิกเดิม ซึ่งจะสอดคล้องในระเบียบข้อบังคับ ข้อ 5. สำหรับผู้ที่เป็นสมาชิกใหม่ จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของกองทุนฯ คือ ต้องจ่ายค่าสมาชิกเท่ากับเงินสมาชิกเดิมที่จ่ายอยู่

4.4 หลักการอิสลามในเรื่องสุขภาวะที่เกี่ยวข้องกับกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ

สุขภาวะในมุมมองของศาสนาอิสลามว่า สุขภาวะเป็นปัจจัยที่เป็นรากเหง้าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอันเป็นรากฐานของกระบวนการพัฒนาในทุกมิติ การที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้นั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่คนจะต้องมีสุขภาวะอันสมบูรณ์ หากคนมีปัญหาสุขภาพ แน่แน่นอนว่าจะเป็นอุปสรรคในทุกด้าน หากขาดปัจจัยด้านสุขภาวะเสียแล้ว อย่าวว่าแต่จะเข้าสู่กระบวนการผลิตและ

³⁷ เปาะจี ยูโซะ. เกษตรกร. บ้านโคะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

³⁸ การสังเกตการณ์เมื่อสมาชิกบ้านพงปือเราะเสียชีวิต โชนบาเลาะเราะ

การสร้างสรรคใดๆ เลย แม้แต่ตัวเองบางครั้งก็ยังเป็นภาระของคนรอบข้าง ท่านศาสดามูฮัมมัด (ศ็อล) ได้กล่าวถึงสุขภาวะไว้อย่างกว้างขวางและครอบคลุมปัจจัยแห่งสุขภาวะไว้อย่างเป็นองค์รวมเป็นอย่างยิ่ง ท่านกล่าวว่า

ความว่า “ผู้ใดตื่นเช้าขึ้นมา มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีจิตใจที่สงบร่มเย็น ไม่มีความวิตกกังวลทุกข์ร้อน มีอาหารสำหรับบริโภคในวันนั้น ก็ประหนึ่งว่าเขาผู้นั้นได้ครองโลกไว้ทั้งโลก”

วณะของท่านศาสดาย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในเรื่องสุขภาวะ โดยถือนั้นคือความโปรดปรานอันสูงสุดที่มนุษย์พึงได้รับจากพระองค์อัลลอฮ์ การไม่มีโรคถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐแล้ว ผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์อย่างเป็นองค์รวมนั้นย่อมจะทรงความหมายล้ำลึกและครอบคลุมเป็นอย่างยิ่ง อิสลามถือว่าการดูแลรักษาสุขภาวะนั้นเป็นหน้าที่ (วาอิบ) สำหรับมนุษย์ ถือว่าสุขภาพอันสมบูรณ์เป็นสุดยอดแห่งความโปรดปรานที่มนุษย์พึงได้รับจากอัลลอฮ์ จึงเป็นหน้าที่ซึ่งมนุษย์จะต้องมีความสำนึกในคุณค่าและต้องแสดงความกตัญญูต่ออัลลอฮ์ด้วยการดำรงรักษาความโปรดปรานนั้นไว้อย่างที่สุด

การให้สวัสดิการสังคมในระบบสังคมอิสลามนั้นมีความหมายกว้างสมบูรณ์และครอบคลุมในทุกๆ ด้าน จุดมุ่งหมายหลักเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพการดำรงชีวิตของมนุษย์ด้านการประกันให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขมั่นคงในอุดมการณ์ ชีวิตและทรัพย์สินมีความปลอดภัยเพื่อสู่การมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ เช่น อิสลามจัดให้มีสวัสดิการที่ให้การสนับสนุนครอบครัวที่ยากจนและด้อยโอกาส สวัสดิการในการดูแลคนพิการและอื่นๆ

จากการสัมภาษณ์ประธานกองทุน³⁹ เกี่ยวกับหลักการอิสลามในเรื่องสุขภาวะของมุสลิม พบว่า อิสลามถือเป็นศาสนาที่สมบูรณ์ ต้องดูแลสุขภาวะของมนุษย์ทุกคน ถือว่าเป็นหน้าที่หนึ่งที่ต้องกระทำเพื่อให้ได้ความโปรดปรานจากพระเจ้า อิสลามถือว่าเป็นพี่น้องกันโดยไม่ได้ดูจากสีผิว ไม่ได้ดูจากภาษาและสัญชาติของแต่ละประเทศ แต่อิสลามจะดูที่จิตใจที่บริสุทธิ์ อิสลามให้ความสำคัญกับการดูแลร่างกายโดยให้ขยันออกกำลังกายเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง เรื่องความเกี่ยวข้องของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีกับหลักการอิสลามเรื่องสุขภาวะ เห็นว่ามีความเกี่ยวข้องมาก เพราะสุขภาวะของครอบครัวเสียชีวิตแน่นอนจะมีความโศกเศร้า จะมีความเครียด โดยเฉพาะถ้าครอบครัวใดที่เสียชีวิตแต่ไม่มีเงินสำรองค่าใช้จ่ายในการจัดการศพก็จะยิ่งเครียด แต่สำหรับครอบครัวใดที่ได้สมัครเป็นสมาชิก ทางกองทุนจะมีการเตรียมเงินก้อนหนึ่งเพื่อใช้จ่าย ไม่ต้องมีความระแวงว่าจะหาเงินมาได้จากไหน จึงเห็นว่าหลังที่มีการจัดตั้งและเริ่มเปิดรับสมัครสมาชิก ประชาชนส่วนใหญ่มองว่า กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีสามารถช่วยเหลือด้านสุขภาวะด้านจิตใจได้มาก

³⁹ นายอาหมีน ลีมา. ประธานกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ. มัสยิดพงบือเราะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

ผลการสัมภาษณ์ของคณะกรรมการกองทุนฯ⁴⁰ เกี่ยวกับความเกี่ยวข้องของกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีกับหลักการอิสลามในเรื่องสุขภาพของมุสลิม มีความเห็นว่า กองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีนี้เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยากโดยเฉพาะในเรื่องการจัดการช่วยเหลือศพครอบครัวที่ยากจนในชุมชน ถือเป็นความช่วยเหลือด้านสุขภาพทางจิตโดยไม่ต้องกังวลดินรนาเงินมาช่วยเหลือจัดการศพของครอบครัว จริงๆแล้วการดำเนินการของกองทุนก็เหมือนกิจกรรมการนำวัตทั่วไป ที่นำเงินจำนวนหนึ่งไปบริจาคเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครอบครัวที่เสียชีวิต แต่การให้มีกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีเป็นการบูรณาการการนำวัตให้เป็นระบบมากขึ้น

การสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนเพิ่มเติม⁴¹ พูดว่าในศาสนาอิสลามนั้น การดูแลรักษาสุขภาพเป็นหน้าที่หนึ่งซึ่งทุกคนต้องปฏิบัติ เพราะอิสลามถือว่าสุขภาพอันสมบูรณ์เป็นสุดยอดแห่งความโปรดปรานที่มนุษย์พึงได้รับจากอัลลอฮ์ อิสลามยังให้ความสำคัญกับสุขภาพของสัตว์และมนุษย์อีกด้วย ดังที่เราเคยได้ยินหะดีษที่ว่า มีท่านศอหาบะห์ท่านหนึ่งที่ได้เอาน้ำให้หมาที่กระหายได้ดีที่สุดท้ายศอหาบะห์คนดังกล่าวได้เข้าสวรรค์ของพระองค์

การสัมภาษณ์ผู้นำศาสนา⁴² เกี่ยวกับความเกี่ยวข้องของกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีกับหลักการอิสลามในเรื่องสุขภาพของมุสลิม ท่านได้ยกคำสอนจากหะดีษที่ว่า ท่านรอซูลได้เปรียบเทียบลักษณะของผู้ศรัทธาเกี่ยวกับความรักที่มีต่อกัน การให้ความช่วยเหลือก็อยู่ร่วมกันเหมือนเรือนร่างของพวกเรา ถ้าหากอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดได้รับความเจ็บปวดก็จะทำให้ตัวเรือนร่างต้องพลอยเจ็บปวดไปด้วย มุสลิมก็เช่นเดียวกัน ถ้าหากผู้หนึ่งผู้ใดได้รับความทุกข์ ทุกคนก็จะคอยให้ความช่วยเหลือจะทอดทิ้งกันไม่ได้ อิสลามถือว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน ทุกข์สุขร่วมกันเหมือนเรือนร่างเดียวกัน ในการให้มีกองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีนี้ถือเป็นการช่วยเหลืออีกรูปแบบหนึ่งซึ่งสมัยของท่านรอซูลยังไม่มี แต่เนื่องจากเราเห็นว่าเมื่อมีกองทุนสวัสดิการนี้แล้วทุกคนเกิดความสบายใจ ไม่ต้องไปประเวงยามที่ครอบครัวคนยากจนเสียชีวิต ได้ช่วยเหลืออีกทั้งได้บุญด้วย จึงเห็นว่ากองทุนสวัสดิการชาลีกัดมาตีก็เป็นที่อนุมัติในศาสนาอิสลาม เพราะหุกมเดิมๆเกี่ยวกับเรื่องนี้มันไม่มี เลยต้องอาศัยการกียาศหรือการให้คำพิตวาใหม่

จากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนา⁴³ กล่าวว่า การช่วยเหลือและจัดการศพในอิสลามถือเป็นฟิรดูกีฟายะห์ (หมายความว่าต้องมีคนมารับผิดชอบ หากไม่มีคนมารับผิดชอบเรื่องดังกล่าวก็จะเป็นบาปกับทุกคนในชุมชน) ในการจัดการศพในอิสลามจะเริ่มตั้งแต่การห่อศพ การหามศพไป

⁴⁰ นายมูฮามะฮะ ตือเราะ. คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านโคะ. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2555.

⁴¹ นายอาแวชะ บือราเฮง. คณะกรรมการกองทุนฯ. มัสยิดฟงบือเราะ. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2555.

⁴² นายมาหามะ มะดอเลาะ. อิหม่ามประจำมัสยิดเรากูตุลยันนะห์. มัสยิด. สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2555.

⁴³ นายมะกอเซ็ง ดอแน. รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส. ปอเนาะอุสตะกอเซ็ม. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

สุสาน (กูโบร์) การขุดหลุม การละหมาดญะนาซะห์ และการฝังศพ ซึ่งทั้งหมดนั้นต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากพอสมควร หากไม่มีการจัดให้มีกองทุนสวัสดิการในชุมชน เมื่อมีการเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชนบางครั้งจะเกิดความล่าช้ากับการจัดการศพอันเนื่องมาจากไม่มีเงินสำรองใช้จ่าย นายมะกอเซ็ง ดอแน ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ในศาสนาอิสลามนั้น ภารกิจหลักในการให้สวัสดิการแก่คนพิการ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ที่มีปัญหาทางสายตา คนตาบอด คนใบ้และคนหูหนวก คนปัญญาอ่อน คนที่ร่างกายทุพพลภาพโดยกำเนิด ถือเป็นภารกิจของรัฐบาลและผู้มีความสามารถในสังคม ดังนั้นในเมื่อชุมชนเรามีความเข้มแข็ง มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือศพดังกล่าว การให้สวัสดิการไม่จำกัดเฉพาะสมาชิกกลุ่มเท่านั้น แต่จะรวมถึงผู้อ่อนแอ คนพิการ คนปัญญาอ่อนหรือคนบ้า การให้การดูแลคนเหล่านี้ถือเป็นการแสดงออกซึ่งความเมตตา และผู้เมตตาอื่นนั้นจะได้รับ ความเมตตาจากอัลลอฮ์ด้วย และในส่วนของประชาชนมีความเห็นว่า ความเกี่ยวข้องของกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตากับหลักการอิสลามในเรื่องสุขภาวะของมุสลิมถือเป็นเรื่องเดียวกัน เพราะอิสลามคือศาสนาที่สมบูรณ์ ศาสนาที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประชาชนในชุมชนมีความสุขถือว่าชุมชนมีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

ดังนั้นในเรื่องของสวัสดิการมีความเกี่ยวข้องกับสุขภาวะในอิสลามเพราะต้องมีการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ศรัทธาทุกคนย่อมเป็นพี่น้องกัน หากอวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดเจ็บปวดส่วนอื่นก็จะเจ็บปวดด้วย การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ถือเป็นหน้าที่ของผู้ที่เหนือกว่า ผู้ที่มีความสามารถ ผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทอง หากเราทำการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากก็จะช่วยเหลือเรา

4.5 ความสำเร็จในการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตบ้านโคะ

ในการวิเคราะห์ถึงผลสำเร็จหรือไม่สำเร็จของกองทุนสวัสดิการชาरिकัตมาตบ้านโคะนี้ จึงนำเสนอผลการศึกษาถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ อุปสรรคหรือภัยคุกคาม โดยสรุปจาก การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์จากประธานกองทุน คณะกรรมการฯ ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น และการพูดคุยกับประชาชนทั้งที่เป็นสมาชิกกองทุนและที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุน ดังนี้

จุดแข็ง

- เป็นกองทุนที่เริ่มจากการพูดคุยของประชาชนสืบเนื่องจากมีครอบครัวยากจนเสียชีวิตในชุมชน
- เป็นกองทุนช่วยเหลือจัดการศพสอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลามด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- เป็นกองทุนที่มีการบูรณาการจากกองทุนชาरिकัตมาตของชุมชนต่างๆ
- เป็นกองทุนที่บริหารเองโดยชุมชน และไม่ได้อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของมัสยิด
- เป็นแหล่งทุนของชุมชนที่ดำเนินการเองในตำบลจอบาะ
- มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับของกองทุนที่ชัดเจน
- มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนและที่ปรึกษากองทุน

- มีที่ปรึกษากองทุนที่เป็นโตะครูและนักการเมืองท้องถิ่น
- มีการประชุมทุกๆ 2 เดือน หรือเมื่อมีเรื่องที่ต้องปรึกษาหารือ
- มีการนำสมุดเงินฝากทุกครั้งเมื่อมาจ่ายเงินนาวัต
- เป็นกองทุนที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของตำบล
- ผู้รับผิดชอบเก็บเงินนาวัตของแต่ละพื้นที่ที่มีจิตอาสาสูง
- ผู้รับผิดชอบเก็บเงินนาวัตแต่ละโซนจะรู้จักกับสมาชิกของแต่ละพื้นที่
- ผู้รับผิดชอบเก็บเงินนาวัตแต่ละโซนเท่านั้นที่มีสิทธิ์เบิกเงินสวัสดิการจากประธานกองทุนฯ เพื่อมอบให้แก่ครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต
- สมาชิกกองทุนต้องมาจ่ายเงินนาวัตยังผู้รับผิดชอบเก็บเงินนาวัตของแต่ละพื้นที่เอง
- ไม่มีนโยบายไปเก็บเงินนาวัตยังครอบครัวสมาชิกฯ
- เดือนแรกของการเปิดรับสมัครมีผู้ที่สนใจสมัครจำนวน 285 รหัส
- สมาชิกกองทุน ณ เดือนตุลาคม 2555 มีสมาชิกที่สมัครเพิ่มขึ้นเป็น 846 รหัส
- เงินสวัสดิการคงเหลือในกองทุน (เงินสดและเงินฝากธนาคาร) เพิ่มขึ้น
- เงินสวัสดิการที่สมาชิกจะได้รับเพิ่มขึ้นทุกปี
- เงินสวัสดิการช่วยเหลือจัดการศพปีแรกๆที่ดำเนินการจะได้จำนวน 8,000 บาท ถือว่าสูงหากเทียบกับกองทุนอื่นในตำบลเดียวกัน
- มีการดำเนินการมาแล้วมากกว่า 10 ปี
- ในปี 2555 เงินสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการซารีภักดีมาตีบ้านโคะปรับขึ้นเป็น 14,500 บาท ต่อศพ
- มีมาตรการการหักเงินสวัสดิการที่ชัดเจน
- มีการศึกษาดูงาน มีการพัฒนาคณะกรรมการกองทุนฯ
- การเงินสามารถตรวจสอบถึงความโปร่งใสได้
- มีการบันทึกการเงิน และรักษาเงินสดที่โปร่งใส
- มีการนำเงินที่เหลือจากเงินสดสำรองไปฝากธนาคาร
- มีเงินสดสำรองประมาณ 70,000 บาท และเงินฝากธนาคารประมาณ 720,000 กว่าบาท
- การดำเนินการทุกเรื่องต้องผ่านมติที่ประชุม

จุดอ่อน

- ยังไม่มีสำนักงานที่ตั้งถาวรของกองทุน
- เงื่อนไขการรับสมัครสมาชิกใหม่ต้องจ่ายเงินสดเป็นก้อน ควรต้องชี้แจงให้มากกว่านี้
- การประชาสัมพันธ์สมาชิกที่เสียชีวิตไม่ค่อยตรงเวลา
- กองทุนไม่ได้อยู่ภายใต้ที่ปรึกษาของสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล
- กองทุนไม่เคยได้รับเงินสนับสนุนหรืออุดหนุนจากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล
- มีบุคลากรหรือตัวแทนชุมชนที่มีอำนาจ (ความรับผิดชอบ) ที่จำกัด

โอกาส

- มีสมาชิกจากชุมชนอื่นสนใจที่จะสมัครสมาชิกด้วย
- โอกาสจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ
- เป็นที่ศึกษาดูงานของชุมชนอื่น
- น่าจะมีการจัดสวัสดิการอื่นๆ เช่น สวัสดิการยามเจ็บไข้ไม่สบาย

อุปสรรค

- สมาชิกส่วนหนึ่งไม่ค่อยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ได้วางไว้
- เริ่มมีการส่งเงินนำวัดช้ากว่ากำหนด ไม่ตรงต่อเวลา
- มีกองทุนอื่นที่ดูแลผู้สูงอายุ เช่น ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล

จะเห็นได้ว่าในการดำเนินการของกองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีบ้านโคะมีจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน เป็นกองทุนที่เริ่มด้วยการพูดคุยในชุมชนเอง มีการบูรณาการหลักการช่วยเหลือที่สอดคล้องกับหลักการศาสนา มีการศึกษารูปแบบกองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีของชุมชนข้างๆ ที่มีขึ้นก่อนหน้าพร้อมมาบูรณาการให้เหมาะสมกับบริบทและพื้นที่ของชุมชนบ้านโคะ จากการลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมีดังนี้

จากการสัมภาษณ์ประธานกองทุนฯ⁴⁴ เกี่ยวกับผลสำเร็จหรือไม่นั้น พบว่า สำหรับการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีบ้านโคะนี้ประสบผลสำเร็จ โดยประเมินจากการตอบรับและการเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ไม่เฉพาะบุคคลที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 5 บ้านโคะเท่านั้น แต่จะมีการขยายยัง หมู่ที่ 4 บ้านพงบือเราะ หมู่ที่ 9 บ้านยือเลาะ และหมู่ที่ 2 บ้านต้นตาล อีกทั้งเงินนำวัดที่เรียกเก็บส่วนใหญ่มีการนำส่งตามกำหนด การให้ความร่วมมือในการนำส่งเงินนำวัดจะเห็นได้ชัดกว่าเพราะสมาชิกจะเป็นผู้นำส่งเงินนำวัดให้กับคณะกรรมการ เงื่อนไขที่สำเร็จคงเป็นเพราะมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีการบันทึกการประชุม มีสมุดเงินฝาก และมีการประชุมทุกๆ สองเดือน นอกจากนี้ได้ประเมินความสำเร็จจากการเพิ่มขึ้นของเงินสวัสดิการที่สมาชิกจะได้รับ เพราะเมื่อเทียบกับปีแรก (2544) ที่มีการจัดตั้ง ทางกองทุนสามารถให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกแค่ 8,000 บาท แต่ปัจจุบันปี 2555 สามารถจ่ายเงินสวัสดิการเพิ่มขึ้นเป็น 14,000 บาท และมีเงินสำรองที่เก็บไว้ประมาณ 720,000 กว่าบาท

การสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนฯ⁴⁵ เกี่ยวกับผลสำเร็จหรือไม่นั้น มีความเห็นที่สอดคล้องกับประธานว่า กองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีบ้านโคะประสบความสำเร็จมากๆ ประชาชนให้ความเชื่อถือ มีส่วนร่วมในการพัฒนากองทุนฯ อีกทั้งคณะกรรมการมีการทำงานที่

⁴⁴ นายอามีน ลิมา. ประธานกองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีบ้านโคะ. มัสยิดพงบือเราะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

⁴⁵ นายอับดุลลาเต๊ะ จาแฉง. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบาเซ. มัสยิดพงบือเราะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

เข้มแข็งมีจิตอาสาสูงมาก ทำงานเพื่อประชาชนในชุมชนโดยไม่คิดค่าเหนื่อย ไม่มีค่าตอบแทน แต่หวังลึกๆว่าจะได้ผลบุญจากพระองค์อัลลอฮ์ จะได้รับค่าตอบแทนในวันอาคีเราะห์หรือโลกหน้า ส่วนเงื่อนไขที่สำเร็จประเมินได้จากการเพิ่มขึ้นของสมาชิก มีสมาชิกใหม่สมัครเยอะขึ้น ระยะเวลาหลังๆ ทางกองทุนฯมีการประชุมเกี่ยวกับการรับสมัครใหม่ควรเป็นใครบ้าง มติที่ประชุมการรับสมัครใหม่นี้จะรับเฉพาะบุคคลที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 5 บ้านโคะ หมู่ที่ 4 บ้านพงบือเราะ และหมู่ที่ 9 บ้านยือเราะ นอกจากพื้นที่ดังกล่าวแล้วตอนนี้ทางกองทุนฯ จะไม่รับเนื่องจากสมาชิกที่มีอยู่มากพอสมควร

สำหรับเหตุผลที่ต้องมีการจำกัดพื้นที่อาศัยของสมาชิกใหม่นั้น เนื่องจากประชาชนจากชุมชนอื่นมองว่าการบริหารจัดการของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีนี้ประสบความสำเร็จ จึงมีความสนใจที่จะสมัครเป็นสมาชิกด้วย ความสำเร็จประเมินจากเงินสวัสดิการที่ได้สูงกว่ากองทุนอื่นดังนี้ ในตำบลจอบะเบะมีกองทุนซารีกัตมาตี 4 กองทุน คือ 1. กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีกำปังกอเงินสวัสดิการที่จ่ายให้กับครอบครัวที่เสียชีวิตจำนวน 5,000 บาท 2. กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ สวัสดิการที่จ่าย 14,500 บาท 3. กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านตะลาฮอสะโต สวัสดิการที่จ่าย 6,000 บาท และ 4. กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านลูโบปะปาเราะ สวัสดิการที่จ่ายเป็นเงิน 3,000 บาท จะเห็นได้ว่าเงินสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะจะสูงกว่าชุมชนอื่นทำให้สมาชิกจากชุมชนอื่นสนใจที่จะสมัครเป็นสมาชิกด้วย แต่ทางกองทุนฯ มองว่าเป็นกองทุนที่ดูแลเฉพาะชุมชน จึงไม่อยากจะขยายรับสมัครเพิ่มนอกเหนือจากหมู่ที่ 4 บ้านโคะ หมู่ที่ 5 บ้านพงบือเราะ และหมู่ที่ 9 บ้านยือเราะ เพราะชุมชนดังกล่าวมีผู้รับผิดชอบแต่ละโซนอยู่แล้ว

การสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุน⁴⁶ เกี่ยวกับผลสำเร็จหรือไม่นั้น มีความคิดเห็นว่าการประสบความสำเร็จโดยประเมินได้จากความคล่องตัวและการให้ความเชื่อถือจากสมาชิกเพิ่มขึ้น อีกทั้งรูปแบบการบริหารจัดการของกองทุนฯ มีการจัดศึกษาดูงานให้คณะกรรมการโดยทำการศึกษารับรู้การบริหารกองทุนอื่นที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง มีการจัดประชุมนอกสถานที่โดยให้สิทธิ์กับคณะกรรมการครอบครัวไปด้วย และถือว่าการให้ขวัญและกำลังใจแก่คณะกรรมการหลังจากที่ได้ทุ่มเททำงาน *คิดมัต* (จิตอาสา) แก่ชุมชน สำหรับสมาชิกของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะนี้ ส่วนใหญ่ได้สมัครเป็นสมาชิกกันทุกครัวเรือนยกเว้น 2 ครัวเรือนที่ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกด้วยเหตุผล ในปีแรกของการจัดตั้งกองทุนไม่มีความมั่นใจกับการบริหารจัดการของทีมงานหรือคณะกรรมการ อยากรอดูผลงานก่อน หลังจากเห็นความสำเร็จของกองทุนแล้วทางครอบครัวไม่มีเงินก้อนหนึ่งที่จะสมัครสมาชิก เพราะต้องเตรียมเงินก้อนหนึ่งประมาณ 5,800 บาท ยอดดังกล่าวมาจากการคำนวณจำนวนสมาชิกที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว (หากจะสมัครใหม่ก็ต้องเท่ากับสมาชิกที่สมัครก่อนหน้า) เงินสวัสดิการที่ได้ก็สูงเช่นเดียวกันทำให้มีความสนใจที่จะสมัครเป็นสมาชิก วันไหนที่มีเงินครบก็จะรีบสมัคร ในภาพรวมแล้วชุมชนบ้านโคะได้ยอมรับกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีที่มีอยู่ว่าประสบความสำเร็จแล้ว

⁴⁶ นายมะยารี บินแวคาเดร์, คณะกรรมการกองทุนฯ, บาลาเฮาะบาละจาเราะ, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

การสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น⁴⁷ เกี่ยวกับผลสำเร็จหรือไม่นั้น พบว่าการดำเนินการของ กองทุนซารีกัตมาตีนี้ได้ประสบผลสำเร็จมาก เพราะจริงๆ แล้วการดูแลประชาชนหรือสัปบุรุษ มัสยิดนั้นเป็นหน้าที่ของผู้นำ โดยเฉพาะเมื่อมีการเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชนหรือ ผู้นำศาสนาจะถูกสอบสวนเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบต่อหน้าพระองค์อัลลอฮ์ ในเมื่อมี กองทุนฯ ที่มาดูแลเรื่องนี้ในชุมชนถือว่าฟิรฎุกีฟายะห์นี้ได้หลุดไป ไม่ถือเป็นบาปของผู้นำอีกต่อไป แต่ที่ยังไม่เห็นด้วยกับการปฏิบัติของผู้นำศาสนา โต๊ะครูหรือผู้นำท้องถิ่นบางท่านเกี่ยวกับการ ช่วยเหลือลูกบ้านหรือสัปบุรุษ เมื่อมีการเชิญไปทำการละหมาดญะนาซะห์ (ละหมาดให้กับศพ) ทำไมผู้นำบางท่านยังต้องรับซอง (เงิน) หรือข้าวสารกับเงิน 40 บาทที่ทางครอบครัวผู้เสียชีวิต จัดเตรียมให้ผู้นำมาทำการละหมาดด้วย ในเมื่อเราเป็นผู้นำในชุมชนแล้ว เราน่าจะทำการช่วยเหลือ ในวินาทีสุดท้ายว่าอย่าได้รับเงินจากผู้ตายเลย ซองหรือข้าวสารที่เตรียมนั้นน่าจะให้โต๊ะปาเกหรือ ประชาชนคนอื่นๆ

การสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นสมาชิกกองทุนฯ⁴⁸ พบว่า การมีกองทุนสวัสดิการซารีกัต มาตีถือว่าดี ถือว่าสำเร็จเพราะเป็นการช่วยเหลือสมาชิกอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการบริหารจัดการนา วัตที่เป็นระบบมากขึ้น ที่ว่าดีหรือสำเร็จนั้นสามารถประเมินได้จากการเพิ่มขึ้นของสมาชิก ทาง กองทุนฯ มีการจัดการที่โปร่งใสและชัดเจนโดยเฉพาะในการบันทึกบัญชี ทุกครั้งที่มีการจ่ายเงิน นาวัตก็ต้องนำสมุดฝากไปด้วย (สมุดฝากจะมี 2 เล่ม คือจะเก็บอยู่กับคณะกรรมการประจำโซน เล่มหนึ่ง และอีกเล่มหนึ่งทางสมาชิกจะเป็นคนถือ) คณะกรรมการประจำโซนจะทำหน้าที่ในการ รับเงินนาวัตและทำการบันทึกลงสมุดฝาก สำหรับสมาชิกท่านใดที่ไม่ได้นำส่งเงินดังกล่าวก็ สามารถนำมาส่งในวันหลังก็ได้ โดยให้ถือเป็นที่ของสมาชิกทุกคน

สำหรับการสัมภาษณ์ประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนฯ⁴⁹ พบว่า การมีกองทุน สวัสดิการซารีกัตมาตี ถือว่าดีและสำเร็จเช่นกัน เพราะประชาชนในชุมชนจะได้เข้มแข็งขึ้น เมื่อมี การเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชน ครอบครัวไม่ต้องเดือดร้อนในเรื่องเงินที่จะไปใช้จ่ายจัดการศพ ค่าใช้จ่ายในการจัดการละหมาดญะนาซะห์อย่างเดียวยังต้องใช้ค่าใช้จ่ายมากพอสมควร บางคนต้อง เตรียมเงิน ข้าวสาร และไข่ไก่ เพื่อเตรียมมอบให้กับผู้ที่มาทำการละหมาด โดยปกติแล้ว ทาง ครอบครัวจะเตรียมข้าวสาร 1 กิโลกรัม เงินจำนวน 20 หรือ 40 บาท และไข่ไก่จะใส่ไว้ในถุง ข้าวสาร ถุงละ 1 ฟอง แต่สำหรับประชาชนที่มาละหมาดญะนาซะห์ที่มาจากสถานที่ไกลๆ ที่ต้อง มากับรถยนต์ก็ต้องให้ค่าน้ำมันต่างหาก แต่ที่ยังไม่ได้สมัครสมาชิกอีกนั้น ตอนนี้อย่างเงินจำนวน หนึ่งยังไม่ได้ เงิน 5,000 กว่าบาท ก็ถือว่าเยอะแล้วสำหรับชาวบ้านที่มีฐานะยากจน วันไหนหา เงินมาได้ก็จะสมัครสมาชิกด้วย

⁴⁷ นายมนูญ ปือราเฮง. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบา. มัสยิดฟงบือเราะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

⁴⁸ นายตาเยะ ซาริมะแซ. เกษตรกร. บ้านฟงบือเราะ. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2555.

⁴⁹ เปาะจียูโซะ. เกษตรกร. บ้านโคะ. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2555.

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กองทุนสวัสดิการ “ซารีกัตมาตี” วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพชุมชน มลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส” มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ 1) ศึกษาประวัติการเข้ามาของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีในบ้านโคะ 2) ศึกษาการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในบ้านโคะ 3) หลักการอิสลามในแง่สุขภาพมุสลิมในการจัดการกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีจากมุมมองของชุมชน และ 4) พิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง และความสำเร็จจากมุมมองของชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนาพูดคุย การสังเกตการณ์ เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และประชาชนในชุมชนบ้านโคะและชุมชนรอบข้าง จำนวน 40 คน

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในประเด็นโจทย์วิจัย สามารถสรุป อภิปรายผลการศึกษาวิจัยโดยแยกตามวัตถุประสงค์ดังนี้

5.1.1 ประวัติการเข้ามาของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีของชุมชนบ้านโคะ

กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีของชุมชนบ้านโคะ เริ่มมีการพูดคุยครั้งแรกเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2544 โดยการพบปะพูดคุยและหารือกับแกนนำชุมชนและประชาชนทั่วไป จำนวน 31 คน โดยอ้างเหตุการณ์การเสียชีวิตของสมาชิกในชุมชนที่มีรายได้น้อยและไม่มีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศพ กรณีศึกษาการเสียชีวิตของ นายเซ็ง ดินา อีกกรณีหนึ่งเป็นครอบครัวยากจนที่มีลูก 5 คน และไม่มีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายในการจัดการศพจึงจำเป็นต้องมีการขายสวนที่เป็นมรดกของภรรยาและลูกๆ เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นได้ทำการศึกษากองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีกำปงนากอ ซึ่งเป็นกองทุนแรกในตำบลจอบาเาะที่ให้สวัสดิการในรูปแบบเงินช่วยเหลือในการจัดการศพของสมาชิก การจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะเริ่มเปิดรับสมัครสมาชิกครั้งแรกตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2544 ภายในเวลาระยะเวลา 1 เดือนปรากฏว่ามีผู้ที่สนใจมาสมัครสมาชิกกองทุนฯ จำนวน 285 รหัส

ดังนั้น ประวัติการเข้ามาของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีของชุมชนบ้านโคะมีความเกี่ยวข้องกับ 3 ประการ คือ 1) เกิดจากการศึกษาหลักการศาสนาอิสลามว่าด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาบูรณาการให้เหมาะกับสถานการณ์และบริบทพื้นที่ 2) เกิดจากการพูดคุยหาทางออกของชุมชนกรณีครอบครัวยากจนเสียชีวิตเพื่อจัดให้มีสวัสดิการช่วยเหลือในการจัดการศพ และ 3) เกิดจากการศึกษารูปแบบการบริหารของกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีกำปงนากอและนำมาบูรณาการใหม่ให้เหมาะกับบริบทพื้นที่ จะเห็นได้ว่าประวัติการเข้ามาของกองทุนฯ เป็นการนำ

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการช่วยเหลือระหว่างเพื่อนมนุษย์มาบูรณาการเพื่อให้สามารถจัดตั้งเป็น องค์การหรือกองทุนหนึ่งเพื่อมาดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะในเรื่องเงินที่ต้องไปใช้จ่ายในการ จัดการศพ เช่น ละหมาตญะนาซะห์ที่ต้องใช้เงินมากพอสมควร จำเป็นที่ต้องใช้เงินอย่าง กะทัดรัด กองทุนสวัสดิการซารีก็ตมาตีในชุมชนสามารถเป็นทางออกให้กับสมาชิกกองทุนฯ และ ชุมชนบ้านโคะได้เป็นอย่างดี

5.1.2 การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการซารีก็ตมาตีบ้านโคะและลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน

รูปแบบการบริหารของกองทุนสวัสดิการซารีก็ตมาตีบ้านโคะจะมีการบริหารเองโดย ชุมชน จะไม่อยู่ภายใต้การบริหารของมัสยิดเหมือนกองทุนสวัสดิการซารีก็ตมาตีกำปังกอ มี การคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในหมู่บ้าน มีการประชุมร่างระเบียบ และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกองทุนฯ มีการกำหนดประชุมทุกๆ 2 เดือน ในการบริหาร จัดการกองทุนมีการแบ่งโซนรับผิดชอบ มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบของแต่ละโซนเพื่อทำหน้าที่รับ เงินนาวัตที่ทางสมาชิกของแต่ละโซนนำมาส่งด้วยเหตุผลอยากให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกใน ชุมชนที่เข้มแข็งและมีจิตอาสาสูง ผู้รับผิดชอบของแต่ละโซนจะทำการเก็บรวบรวมเงินนาวัตและ จะมีการนำไปมอบให้กับประธานกองทุนในคืนที่มีการประชุม การมีส่วนร่วมของชุมชนจะนำส่ง เงินนาวัตทันทีเมื่อได้ทราบข่าวการเสียชีวิตของสมาชิกกองทุนฯ การบริหารจัดการกองทุนที่ เข้มแข็งอีกประการหนึ่งคือ การดำเนินการทุกเรื่องต้องผ่านมติที่ประชุม การประชุมปรึกษาหารือ หรือกระบวนการชুরอในอิสลามนั้นเป็นสิ่งที่ศาสนาส่งเสริมเพราะจากหลายๆความคิดเห็นนั้นแหละ ถือเป็นอิกมะฮ์ในการดำเนินงาน

การบริหารของกองทุนสวัสดิการซารีก็ตมาตีบ้านโคะ ถือว่ามีจุดแข็งที่สามารถบริหารเอง โดยชุมชน สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่มีต่อครอบครัวที่เสียชีวิต โดยเสียสละเวลาใน การไปนำส่งเงินนาวัตด้วยตนเอง ไม่ต้องมีคณะกรรมการมาเก็บต่าบ้านเหมือนกองทุนฯ อื่นๆ สอดคล้องการวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ บ้านโคะที่มีความแตกต่างกับอีก 3 กองทุนมีมีอยู่ใน ตำบลจอบาเาะที่ต้องให้คณะกรรมการไปเก็บต่าบ้านของสมาชิก และยังสอดคล้องกับหลักการ ศาสนาอิสลามในเรื่องการช่วยเหลือและการให้ความสะดวกกับผู้อื่น

5.1.3 หลักการอิสลามในแง่สุขภาวะมุสลิมในการจัดการกองทุนสวัสดิการซารีก็ตมาตี จากมุมมองของชุมชน

สุขภาวะในมุมมองของศาสนาอิสลามว่า สุขภาวะเป็นปัจจัยที่เป็นรากเหง้าในการพัฒนา คุณภาพชีวิตอันเป็นรากฐานของกระบวนการพัฒนาในทุกมิติ อิสลามให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อ เรื่องสุขภาวะ โดยถือว่านั่นคือความโปรดปรานอันสูงสุดที่มนุษย์พึงได้รับจากพระองค์อัลลอฮ์ อิสลามถือว่าการดูแลสุขภาพนั้นเป็นหน้าที่ (วาัยิบ) สำหรับมนุษย์ ถือว่าสุขภาวะอัน สมบูรณ์เป็นสุดยอดแห่งความโปรดปรานที่มนุษย์พึงได้รับจากอัลลอฮ์ จึงเป็นหน้าที่ซึ่งมนุษย์ จะต้องมีความสำนึกในคุณค่าและต้องแสดงความกตัญญูต่ออัลลอฮ์ด้วยการดำรงรักษาความโปรด ปรานนั้นไว้อย่างที่สุด การให้ความช่วยเหลือกันระหว่างผู้ศรัทธานั้น จะต้องดูให้ครบทุกๆด้าน

ทุกๆเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในทางโลกอาคิเราะห์ หรือการดำเนินชีวิตในดุนยา เปรียบได้กับอาคาร ทุกชิ้นส่วนของมันจะต้องยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้อาคารนั้นแข็งแรงมั่นคง

การมอบสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ที่ดีให้กับสังคมไม่ได้เป็นหน้าที่เฉพาะของรัฐบาลฝ่ายเดียวเท่านั้น หากเป็นหน้าที่ของประชาชนมุสลิมทุกคนที่ต้องลุกมาให้การปกครอง ค้ำครองสังคมตามกำลังความสามารถที่มีอยู่ ทั้งกำลังใจ กำลังกาย หรือกำลังทรัพย์และอื่นๆ โดยในอัลกุรอานมีกฎหมายทางสังคมที่เสริมสร้างสังคมให้รักใคร่ จุนเจือ และค้ำจุนซึ่งกันและกันราวกับว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน การกำชับให้มุสลิมทุกคนให้การพุงสังคมและสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยกว่านั้น ไม่ได้จำกัดให้กระทำต่อเพียงเพื่อนมนุษย์เท่านั้น หากแต่อิสลามยังได้กำชับให้มุสลิมทำดีและช่วยเหลือแม้กระทั่งต่อสัตว์เดรัจฉาน การช่วยเหลือครอบครัวยากจนที่เสียชีวิตในการให้มิกอนทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการบูรณาการหลักศาสนา โดยเฉพาะการช่วยเหลือในด้านการเงินเพื่อเป็นสวัสดิการค่าใช้จ่ายในการจัดการศพของชุมชน ครอบครัวไม่เกิดการระวางเรื่องค่าใช้จ่ายที่ต้องเตรียม เป็นกองทุนที่ดำเนินการเองโดยชุมชนและไม่ผิดหลักศาสนา

การมีกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีในชุมชนบ้านโคะที่มีการจัดรูปแบบที่แตกต่างกับชุมชนอื่นนั้น มีการเน้นหนักในเรื่องการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกกองทุนฯ สอดคล้องกับหลักการอิสลามในเรื่องของการส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยเฉพาะผู้ที่มีความเดือดร้อน ดังนั้นการช่วยเหลือให้มีกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีนี้สามารถลดปัญหาความเครียดของครอบครัว ทำให้เกิดสุขภาวะด้านจิตใจที่ดีขึ้น ไม่ต้องไปกังวลในเรื่องค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้อย่างกะทันหันในการจัดการศพของครอบครัวผู้เสียชีวิต

5.1.4 พิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง และความสำเร็จจากมุมมองของชุมชน

กองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีบ้านโคะถือว่าประสบผลสำเร็จ เนื่องจากกองทุนมีจุดแข็งดังนี้ คือ เป็นกองทุนที่เริ่มจากการพูดคุยของประชาชนสืบเนื่องจากมีครอบครัวยากจนเสียชีวิตในชุมชน เป็นกองทุนช่วยเหลือจัดการศพที่สอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลามด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นกองทุนที่มีการบูรณาการจากกองทุนสวัสดิการซารีกัตมาตีของชุมชนข้างๆ เป็นกองทุนที่บริหารเองโดยชุมชน และไม่ได้อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของมัสยิด เมื่อมีสมาชิกกองทุนเสียชีวิต สมาชิกทุกคนต้องนำเงินนาวัตมาจ่ายให้กับผู้รับผิดชอบเก็บเงินนาวัตของแต่ละพื้นที่พร้อมนำสมุดเงินฝากทุกครั้ง กองทุนไม่มีนโยบายไปเก็บเงินนาวัตตามบ้านเรือนของสมาชิก

เดือนแรกของการเปิดรับสมัครมีผู้ที่สนใจมาสมัครเป็นสมาชิกจำนวน 285 รหัส และปัจจุบัน (ณ เดือนตุลาคม 2555) มีสมาชิกที่สมัครเพิ่มขึ้นเป็น 846 รหัส มีเงินสวัสดิการคงเหลือในกองทุนทั้งที่เป็นเงินสดและเงินฝากธนาคารเพิ่มขึ้น (เงินสดสำรองประมาณ 70,000 บาท และเงินฝากธนาคารประมาณ 720,000 กว่าบาท) เงินสวัสดิการที่สมาชิกจะได้รับจะเพิ่มขึ้นทุกปี ปีแรกที่ดำเนินการจะได้เงินสวัสดิการจำนวน 8,000 บาท และในปี 2555 เงินสวัสดิการปรับขึ้นเป็น 14,000 บาท ต่อศพ เพื่อให้การดำเนินการเกิดสภาพคล่อง ทางกองทุนมีการจัดศึกษาดูงานมีการพัฒนาคณะกรรมการกองทุนฯ เปิดโอกาสให้คณะกรรมการพาครอบครัวไปทัศนศึกษาหรือดูงานพร้อมกับสามีได้

จะเห็นได้ว่าจุดแข็งและความสำเร็จของกองทุนนี้ สมควรที่จะเป็นกองทุนต้นแบบในระดับตำบลได้ โดยทางหน่วยงานภาครัฐหรือองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะน่าจะมีการประชาสัมพันธ์ และสนับสนุนงบประมาณให้กับกองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีบ้านโคะเพื่อไปพัฒนาองค์การหรือกองทุนให้มีความดีงดูและเป็นกองทุนต้นแบบที่ชุมชนอื่นสามารถมาศึกษาดูงานได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. การบริหารด้านการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสมาชิกที่เสียชีวิตของแต่ละโซนนั้นยังไม่ทั่วถึง จึงเสนอให้ผู้รับผิดชอบเก็บเงินนำวัดของแต่ละโซนที่มีสมาชิกเสียชีวิตนั้นทำการแจ้งยังประธานกองทุนฯ ทราบให้เร็วที่สุดเพื่อทำการประชาสัมพันธ์ยังคณะกรรมการโซนอื่นๆ รับทราบ
2. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสมาชิกที่เสียชีวิตของแต่ละโซนนั้นสามารถกระทำได้โดยการแจ้งผ่านการใช้โทรศัพท์เพราะสะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่าย
3. เมื่อคณะกรรมการของแต่ละโซนรับทราบข่าวการเสียชีวิต ควรรีบแจ้งสมาชิกโดยผ่านเครื่องขยายเสียงของมัสยิดหรือมัสยิดเพื่อใหสมาชิกนำเงินนำวัดมาส่ง
4. ควรเปิดโอกาสให้ผู้สนใจจะสมัครสมาชิกใหม่จ่ายเงินค่าสมัครเป็นงวดๆ เพื่อความสะดวกและคล่องตัวในการได้สมัครเป็นสมาชิกใหม่ของกองทุนฯ มากขึ้น
5. กองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีบ้านโคะควรมีสำนักงานหรือที่ทำการเฉพาะเพื่อความสะดวกในการติดต่อประสานงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
6. ควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนกับชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ในตำบลเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และหารูปแบบการบริหารกองทุนฯ ที่ดีที่สุด
7. กองทุนสวัสดิการซารีกัดมาตีบ้านโคะควรมีการจัดทะเบียนเป็นทางการจากหน่วยงานภาครัฐและควรมีของสนับสนุนหรือเงินอุดหนุนจากหน่วยงานภาครัฐด้วย

บรรณานุกรม

- ครองชัย หัตถา. 2552. **อาณาจักรลังกาสุกะ ประวัติศาสตร์ยุคต้นของชายแดนใต้**. พิมพ์ครั้งที่ 1. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- เชค อับดุลลอฮฺ บิน อับดุลเราะฮฺมาน อัลญิบรีน. 2552. **ศพและขั้นตอนต่างๆ ในการทำศพ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. แปลและเรียบเรียงโดย มยุรา วงษ์สันต์. กรุงเทพฯ : เฟิสท์ ออฟเซท.
- ชุกกรีย์นุร จงรักศักดิ์, 2554. **สันติสุขบนดินแดนตะวันออกกลางในสมัยเคาะลีฟะฮฺ อุมัรฺ บิน อัล-ค็อฏฏ็อบ (ค.ศ. 634-644)**. กรุงเทพฯ : สภายุมุสลิมโลก สำนักงานประเทศไทย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และคณะ. 2542. **ชาว-มลายู: ผู้คนและวัฒนธรรมภาคใต้. ในสารานุกรม วัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 4**. กรุงเทพฯ : สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- นิอับดุลรากีบ บินนิฮาซัน, (เว็บไซต์) (<http://nikrakib.blogspot.com/2007/10/blog-post.html>)
- เผ่า นวกุล. 2554. **ลังกาสุกะเมื่อศาสนาเดินทางโดยเรือล่องมาสู่คาบสมุทรมลายู**. (เว็บไซต์) <http://prachatai.com/journal/2012/03/39714>
- มะดาโอ๊ะ ปูเตะและคณะ. 2553. **ศึกษาผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการจ้างแรงงานต่างชาติของ มาเลเซีย : กรณีศึกษาแรงงานไทยในรัฐชายแดนทางตอนเหนือของประเทศ มาเลเซีย**. สถานกงสุลไทย ณ เมืองโกตาบารูประเทศมาเลเซีย
- มูนิร มุหะหมัด . 2553. **ฟิกฮฺอูบาตี๊ต**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : สมาคมนักศึกษาเก่าศาสนา วิทยา.
- รัตติยา สาและ. 2544. **การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วัฒนา สุภัคศิลป์. 2544. **วัฒนธรรมบริโภคของแรงงานในชุมชนชนบท**. กรุงเทพฯ : สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (องค์กรมหาชน). 2552. **คู่มือการดำเนินการโครงการสนับสนุน การจัดสวัสดิการชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : แอ๊ปป่า พรินต์ติ้ง.
- สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน (องค์กรมหาชน). 2550. **เปิดแฟ้ม 7 ปี พอช..** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ส่วนประชาสัมพันธ์.
- สถาบันพิพิธภัณฑการเรีนรู้แห่งชาติ. 2548. **ชีวิต วัฒนธรรม ธรรมชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เอ็นดีเอ็มไอ.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ. 2543. **กะเทาะสนิมกริช แลวิถีชีวิตชาวใต้ตอนล่าง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุริยะ สะนิวาและคณะ. 2550. **การบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเปลี่ยนแปลงสู่ความ รุนแรงของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู**. ยะลา: มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา.

- อมรา พงศาพิชญ์. 2541. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์สังคมไทยแนว
มานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อับดุลรอชิด เจมะ. 2542. **สังคมอิสลาม**. ฉบับแก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 3. วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อับดุลสุโก ดินอะ **เข้าใจวัฒนธรรมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้** (เว็บไซต์)
<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=107148>
- อับดุลสุโก ดินอะ .2553. **วัฒนธรรมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ท่ามกลางความรุนแรง:
ตอนที่ 1** (เว็บไซต์) <http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=1525>
- อารง สุทธาศาสน์ (2525 : 18) **เข้าใจวัฒนธรรมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้** (เว็บไซต์)
<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=107148>
- อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา. 2555. **คู่มือผู้ป่วยและการจัดการตามหลักการอิสลาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
นนทบุรี : เฟิร์สออปเซ็ท.

บุคลากรกรม

เจี๊ยะอาลี ลีอาแด (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านโคะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

ชายูตี มะแด (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. มัสยิดเราภูอตุลยันนะห์. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

ซำสูติง ซอมูตอ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน. เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2555.

ตาเยะ ซารีมะแซ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). เกษตรกร. บ้านพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2555.

มนูญ ปือราเฮง (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ. บ้านโคะ. เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2555.

มนูญ ปือราเฮง (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ. องค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ. เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2555.

มนูญ ปือราเฮง (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจอบะ. มัสยิดพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

มะกรี บินดาแมง (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

มะกอเซ็ง ดอแน (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส. ปอเนาะอูสตะกอเซ็ง. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

มะยารี บินแควาเตร์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. บาลาเซาะบาละจาเราะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

มาหามะ มะดอเลาะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). อิหม่ามประจำมัสยิด. มัสยิดเราภูอตุลยันนะห์. เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2555.

มาหามะ มะดอเลาะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). อิหม่ามประจำมัสยิด. มัสยิดเราภูอตุลยันนะห์. เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2555.

มูหามะ ตือระ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านโคะ. เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2555.

สามะ วิศพริก (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้านพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

อับดุลลาเต๊ะ จาแฉ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). รองนายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลจอบาเอะ. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2555.

อับดุลลาเต๊ะ จาแฉ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). รองนายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลจอบาเอะ. มัสยิดพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

อามีน ลีมา (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). ประธานกองทุนสวัสดิการซารีกัด มาตีบ้านโคะ. ที่บ้าน. เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2555.

อามีน ลีมา (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). ประธานกองทุนสวัสดิการซารีกัด มาตีบ้านโคะ. มัสยิดพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

อาแวโซะ ปือราเฮง (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. มัสยิดพงปือเราะ. เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2555.

อิลียะ มะแซ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). คณะกรรมการกองทุนฯ. บ้าน พงปือเราะ. เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2555.

เปาะจิ ยูโซะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). เกษตรกร. บ้านโคะ. เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2555.

เมาะเสาะ บาละจาเราะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). มะดาโอะ ปูเตะ (ผู้สัมภาษณ์). แม่บ้าน. บ้านพงปือ เราะ. เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2555.